

Anul XVII nr. 2/2025

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Publicație indexată în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL

**Revistă cu prestigiu științific recunoscut de Consiliul Național de Atestare
a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)**

Direcția Generală de Informații a Apărării

CUPRINS

PERSPECTIVE GEOPOLITICE ȘI GEOSTRATEGICE

Conceptualizare și evaluare epistemologică: războiul cognitiv <i>Iulian CHIFU</i>	5
Evoluția acțiunilor de tip <i>hard-power</i> ale Federației Ruse <i>Andrei-Cristian MORARU</i>	19
Evoluția implicării R.P. Chineze în Africa - analiză multidimensională a strategiilor pentru consolidarea rolului de putere globală <i>Ionela-Laura STOICA</i>	34
Orientările strategice ale politicii externe a Republicii Moldova și impactul contextului geopolitic <i>Teodora MORARU</i>	48

RĂZBOAIELE SECOLULUI XXI

Telegram – instrument strategic în războiul hibrid al Rusiei împotriva Ucrainei <i>Anamaria IVAN</i>	55
--	----

SECURITATE ȘI TEHNOLOGII EMERGENTE

Dezvoltarea AI sub presiunea competiției sistemice: provocări privind guvernanta AI și securitatea globală <i>Alexandra DAN</i>	62
Tehnologia blockchain și aplicațiile sale în sfera securității <i>Florin RĂSTOCEANU</i>	75

INTELLIGENCE

Capcanele cognitive în activitatea de analiză a informațiilor

Octavian VOICU 84

Intelligence-ul feminin vs. femininul în intelligence

Isabela ANCUT 89

INDUSTRIA DE APĂRARE

Reziliența industriei naționale de apărare - lecții învățate din conflictul din Ucraina

Cătălin ANDRUȘ, Lucian IVAN 97

ISTORIA SERVICIILOR DE INFORMAȚII

„Early warning” în ianuarie 1939. Serviciul secret al Armatei Române avertizează despre pericolul expansionismului german în Europa

Ioan-Codruț LUCINESCU 106

CONCEPTUALIZARE ȘI EVALUARE EPISTEMOLOGICĂ: RĂZBOIUL COGNITIV

*Julian CHIFU**

Abstract

Cognitive warfare is a concept in evolution, both in vivid effervescence in its applicative aspects and a product of current fashion, over-used near barely the dissolve of its meanings, that needs a reassessment and rationalization to be on track and useful at its real dimension. The epistemological endeavour that we aim at doing here poses both on the related concepts or synonyms and superposed means of the concept as on the rationalization of the content used and its relation to the concept of informational warfare. Our understanding is that cognitive warfare needs deeper research before use and a clear understanding of the instrument and clarification of the meanings that solidify its relevance before being used.

Keywords: *cognitive warfare; psychological weapons; mass persuasion; social influence; virtual societal war.*

INTRODUCERE ȘI METODOLOGIE

Conceptul de „război cognitiv” a avut un parcurs discutabil în lumea științifică, fiind refuzat sau respins în fazele inițiale prin raportarea sa la cogniție, la cunoaștere, și refuzul de a vedea o formulă de ingerință care alterează la acest nivel cunoștințele umane, cu relevanță asupra securității societale. Dezvoltarea conceptului de „război informațional” a acoperit parțial conținutul, pentru ca ulterior termenii să ajungă aproape interschimbabili, chiar dacă era vorba despre informație versus cunoaștere în tratarea surselor și țintelor instrumentarului care avea de-a face cu mintea omului.

Conceptul este legat clar de interdisciplinaritate, împrumutând instrumentar din spațiul științelor comunicării, psihosociologiei, studiilor de securitate și studiilor de *intelligence*. De asemenea, a fost subiectul unei suite de reconceptualizări după lansarea sa inițială și desenarea sa conceptuală, în funcție de disciplina de bază de unde a plecat infiltrarea interdisciplinară către terțele științe conexe. Este cu siguranță un concept viu, în plină evoluție și reșezare, fiind, totodată, tributar modei care a dus la suprautilizarea sa după epuizarea interesului major pe dimensiunea războiului informațional, cu care pare cel mai înrudit, într-atât încât termenii sunt folosiți aproape interschimbabil.

**Julian Chifu este prof. univ. dr., președinte al Centrului pentru Prevenirea Conflictelor București, cadru didactic la Universitatea Națională de Apărare Carol I și profesor asociat la SNSPA. A fost consilier prezidențial pentru afaceri strategice, securitate și politică externă (2011-2014) și consilier de stat al premierului pentru politică externă, securitate și afaceri strategice (2021-2023).*

Totuși, diferențele sensibile între alterarea unei informații noi, care se proiectează asupra unei societăți sau a unui grup țintă, valorificându-se veleitățile și impactul psihologic la nivel individual, și cunoașterea profundă, stabilită din timp, care și ea poate fi alterată, realizează diferența fundamentală dintre sedimentarea cunoașterii prin informația prelucrată și înmagazinată față de acțiunea acută și agresivă a momentului, care poate crea efecte, în cazul războiului informațional, dar care depinde de context, cunoaștere și gândire pentru a fi definit gradul de acceptabilitate.

Ne-am propus un studiu epistemologic ca metodă calitativă în raport cu o colecție de definiții și înțelesuri ale conceptului, care trebuie raționalizate în raport cu principalele concepte similare sau cu care există suprapuneri, dar și cu conținuturile utilizate în multiplele înțelesuri ale conceptului de „război cognitiv”. Raționalizarea și reechilibrarea înțelesului ne permit să adoptăm o definiție operativă (decantată epistemologic) și să stabilim relaționarea conceptului cu războiul informațional și operațiunea psihologică, dar și cu un număr de concepte cu care se suprapune adesea războiul cognitiv, precum cele de război cibernetic, război psihologic, arme psihologice de persuasiune în masă, influență socială și mobilizare politică, război societal virtual - *Virtual Societal Warfar*, conflict cognitiv-emoțional, securitate cibernetică socială - *social cybersecurity*.

UN CONCEPT NEAGREGAT: RĂZBOI COGNITIV

Necoagularea conceptului de război cognitiv este subliniată în mod repetat și în diferite forme. Astfel, Robin Burda consideră că războiul cognitiv este un termen folosit încă din anii 1990, desemnând diverse lucruri¹, în timp ce David Sloss îl descrie drept o amenințare specială la adresa democrațiilor prin faptul că libertatea de exprimare este abuzată și subminată de dezinformare, remarcând, totodată, că nu există încă un acord cu privire la conceptul în sine, fiind adesea încurcat cu noțiuni precum războiul

informațional și războiul în spațiul cibernetic². Tot așa cum Bernal și alții notează că nu există încă un consens cu privire la acest concept³.

După cum am subliniat deja, definițiile variază în funcție de unghiul și domeniul de unde pornește interdisciplinaritatea care duce la definirea și utilizarea conceptului. Am abordat câteva direcții distincte, de la comunicare publică, psihologie, psiho-sociologie până la tehnosociologie sau *cyber*-sociologie. Dacă abordarea vine din spațiul comunicării, tendința este de a asimila cât mai mult din spațiul conceptului de război informațional, de a-l lega de modelarea opiniei publice. Astfel, Bernal și alții consideră că războiul cognitiv este „militarizarea opiniei publice de către o entitate externă, cu scopul de a influența politicile publice și/sau guvernamentale sau de a destabiliza acțiunile și/sau instituțiile guvernamentale”⁴. Conceptul vizează o formulă de auto-distruge din interior a inamicului prin influențarea populației, prin atacarea creierului uman, iar războiul cognitiv ar fi un descendent conceptual al războiului psihologic și al războiului informațional, care au fost influențate de progresele tehnologice din domeniul spațiului virtual.

Cu toate acestea, există câteva diferențe notabile între războiul cognitiv și precedentele, respectiv concentrarea pe influențarea unor societăți întregi, nu a unor ținte militare specifice, și utilizarea, în principal, a „produselor gri” ale propagandei. Această tendință de influențare a populației civile reprezintă o amenințare crescută la adresa democrațiilor liberale, în special în procesele electorale.

Pentru că Rusia este unul dintre principalii actori implicați în operațiuni cognitive, nu e de ignorat nici definiția sa din acest spectru al războiului informațional și al războiului cognitiv, la nivel oficial, în condițiile în care conceptul emergent de război cognitiv seamănă izbitor cu definiția rusă a războiului informațional din anul 2000, respectiv „o manipulare psihologică masivă a populației pentru a destabiliza statul și societatea, precum și constrângerea statului să ia decizii în beneficiul forței adverse”⁵. Și Pocheptsov consideră că, la nivel operațional,

strategia războiului cognitiv se bazează pe operațiuni de informare, colectarea și diseminarea dezinformării, propagandei și informațiilor sensibile din punct de vedere politic, atât false, cât și reale - deci o păstrează în spațiul războiului informațional, dar adaugă faptul că războiul cognitiv operează la nivel strategic, încercând să distrugă și să divizeze societățile țintă în timp de pace prin mijloace non-kinetice⁶.

O altă sursă de definire vine din spațiul psihologiei și se referă la *puzzle-ul* format din gândire, decizie și acțiune. Astfel, războiul cognitiv este „o strategie care se concentrează pe modificarea modului în care gândește o populație țintă - și, prin aceasta, a modului în care acționează”⁷, în timp ce Dahl l-a descris ca fiind o strategie care influențează bucla OODA (Observation-Orientation-Decision-Action) prin „scăderea vitezei, a preciziei sau ambele”⁸.

Războiul cognitiv este definit, structurat și organizat pentru a modifica sau a induce în eroare gândurile liderilor și executanților, ale membrilor unor întregi clase sociale sau profesionale, ale bărbaților și femeilor dintr-o armată sau, la o scară mai mare, ale unei întregi populații dintr-o anumită regiune, țară sau grup de țări⁹, pentru că operațiunile cognitive afectează percepția oamenilor asupra realității și luarea deciziilor, ghidând grupuri de oameni și audiențe vizate către condițiile dorite de un adversar geopolitic¹⁰. Confuzia cu războiul informațional se menține și aici.

Totodată, războiul cognitiv este interpretat și ca un set de activități întreprinse pentru a manipula stimulii de mediu cu scopul de a controla stările mentale și comportamentele inamicilor, precum și ale adeptilor, atât în războaiele calde, cât și în cele reci¹¹. Este identificată sursa instrumentarului psihologic și neuroștiințele care conduc la noi posibilități de influențare a creierului uman¹², în timp ce Keith Scott unește zonele informațională și psihologică prin definirea spațiului de luptă cognitivă în care percepția realității poate fi modificată sau construită¹³, războiul cognitiv fiind o competiție pentru mintea umană și capacitatea de a transforma viziunea asupra lumii a oamenilor din societate într-un anumit domeniu.

La fel de complexă, variată și importantă este abordarea conceptului din unghiul psiho-sociologiei. Lupta pentru creierul uman se repercutează asupra tendințelor comunității sau societății, iar țintele sunt grupuri coerente cu convingeri similare în această încheștare. Astfel, conflictele hibride moderne și influența lor asupra celui mai înalt nivel al gândirii și valorilor umane stau la baza preocupărilor privind viitoarele traiectorii de securitate. Câmpul de luptă în astfel de războaie este teritoriul creierului uman - gândire, perspectivă, valori, cunoștințe și interese, iar operațiile cognitive pot fi instrumente de expansiune sau chiar de colonizare specifică. Operațiunile cognitive pot include parametri socioculturali și lingvistici specifici și vizează gestionarea viziunii asupra lumii, a intereselor și a valorilor oamenilor, spre deosebire confiscarea și colonizarea unui teritoriu sau a economiei de stat¹⁴.

Războiul cognitiv este definit și ca influență direcționată și controlată asupra sistemului de valori, perspective, cunoștințe, spațiu mental, conștiință personală și socială¹⁵. Un atac cognitiv urmărește să schimbe interpretarea situației de către indivizi și în conștiința de masă. Atacurile cognitive utilizează în mod activ prejudecățile cognitive, ca scurtături automate pentru conștiința maselor, și se referă direct la componenta comunitară și socială largă. Acestea utilizează stresul emoțional pentru a reduce gândirea rațională a obiectului influenței¹⁶.

În fine, dar nu în cele din urmă, un instrument novator este utilizarea tehnologiei, cu precădere a noilor tehnologii din sfera *social media* și *artificial intelligence*, într-o abordare mergând spre tehnosociologie sau *cyber-sociologie*. Războiul cognitiv este arta de a utiliza instrumente tehnologice pentru a modifica cogniția țăntelor umane, care adesea nu sunt conștiente de o astfel de încercare - la fel ca și cei însărcinați cu contracararea, minimizarea sau gestionarea consecințelor acesteia, ale căror reacții instituționale și birocratice sunt prea lente sau inadecvate¹⁷. Prin urmare, războiul cognitiv este o formă neconvențională de război care utilizează instrumente cibernetice pentru a modifica

procesele cognitive ale inamicului, a exploata prejudecățile mentale sau gândirea reflexivă și a provoca distorsiuni ale gândirii, a influența procesul decizional și a împiedica acțiunile, cu efecte negative, atât la nivel individual, cât și colectiv.

Nu trebuie să uităm aici teza lui Jacques Ellul conform căreia propaganda este o parte inseparabilă a oricărei societăți tehnologice și ne revelează un viitor sumbru atunci când este combinată cu noile instrumente utilizate de războiul cognitiv, dacă nu este recunoscută și tratată ca atare¹⁸. Iar abordarea chineză consideră că războiul cognitiv se referă la activitățile menite să controleze stările mentale și comportamentele altora¹⁹. Deși nu este nou, războiul cognitiv a devenit vital odată cu avansul rapid al tehnologiilor informației și comunicațiilor.

DIFERENȚELE CONCEPTUALE ÎNTRE RĂZBOI COGNITIV ȘI RĂZBOI INFORMAȚIONAL

Miza cea mai importantă a unei decantări conceptuale vizând războiul cognitiv se referă la stabilirea clară a relației dintre acest concept și cel de război informațional. În unele abordări, avem o includere a dimensiunii cognitive în cea de război informațional, desigur o formă elaborată și sofisticată de atac specific, în altele există doar unele suprapuneri, mai ales la capitolul instrumentelor utilizate, dar țintele sunt diferite și în substanță și în concepție. În alte cazuri, cele două concepte sunt profund diferite, vizează spații și referințe distincte. Alteori se mai regăsesc în ecuație și alte concepte, precum cel de război cibernetic sau război psihologic.

Între cei care definesc războiul cognitiv ca pe o componentă a războiului informațional îl reținem pe Martin Libicki, care afirmă că războiul informațional este format din șapte componente - războiul de comandă și control, războiul bazat pe informații, războiul electronic, războiul psihologic, războiul hackerilor, războiul informațional economic și războiul cibernetic, în care manipularea cognitivă intră în categoria războiului psihologic²⁰. Tashev, Purcell și McLaughlin susțin că dimensiunea cognitivă

este cel mai important aspect al spațiului informațional²¹. Jason și Wintfeld consideră războiul cognitiv ca distorsionarea epistemică și emoțională a alegătorilor, ca rezultat al războiului informațional care vizează factorii de decizie umani, cu stimuli care pot fi lansați prin intermediul mediilor sociale *online* și al rețelilor interpersonale *offline*²². Aici intervine și războiul cibernetic, care poate răspândi dezinformarea: acesta atacă în principal infrastructura inamicului sau fură informații în moduri practice (de exemplu, atacuri distribuite de tip *denial-of-service*), iar securitatea *web* este esențială pentru acest domeniu. Sunt, astfel, legate toate cele trei componente.

Tsuchiya vede „spațiul cognitiv” și domeniul cognitiv (care include deopotrivă percepția și raționamentul) ca fiind sub amenințarea de a fi exploatate informațiile în scopul influențării convingerilor populației²³. În același timp, definiția oficială a Departamentului american al Apărării rămâne tot în spațiul războiului informațional, descris ca acțiuni întreprinse pentru a obține superioritatea informațională prin afectarea informațiilor adversarului, a proceselor bazate pe informații, a sistemelor de informații și a rețelilor bazate pe calculatoare, în timp ce se apără propriile informații, un proces care implică protecția, manipularea, degradarea și negarea informațiilor pentru alterarea cunoașterii, la nivel superior²⁴.

O altă componentă relevantă a cercetărilor acceptă similarități/ suprapuneri în definițiile celor două concepte, dar și elemente care le fac distincte. Astfel, Siman-Tov analizează faptul că multe metode politice (propaganda, relațiile publice și diplomația publică) pot fi utilizate pentru a influența cogniția²⁵, James Lewis subliniază, de asemenea, efectul cognitiv în atacurile cibernetice (fără ca acest control al cogniției să se limiteze la războiul informațional sau la războiul cibernetic ca instrumente²⁶), în timp ce pentru Daniel Schultz obiectivele războiului informațional, în ansamblul lor, se duc din ce în ce mai mult în dimensiunea cognitivă, ca instrument de impunere a unui sens asupra publicului țintă, iar obiectivul strategic principal

este acela de a spori securitatea regimului, slăbind, în același timp, statele democratice - cu referire directă la cazul Rusiei²⁷.

Astfel, Rusia are ca scop ștergerea percepțiilor cognitive ale unei identități culturale și istorice ucrainene distincte. Statele autoritare consideră, din ce în ce mai mult, controlul percepțiilor asupra istoriei drept o prioritate strategică, pentru a-și asigura controlul intern și pentru a influența audiențele internaționale vizate. Utilizarea forței militare devine un element de sprijin în atingerea acestor obiective cognitive, acestea din urmă având un puternic efect determinist asupra concepției operaționale. Deci, pentru Schultz, componenta cognitivă determină utilizarea războiului kinetic, și nu invers, respectiv componenta cognitivă să sprijine războiul convențional.

În fine, există cea de-a treia abordare, care vede războiul informațional și războiul cognitiv pe poziții distincte și desfășurate cu un instrumentar diferit. Bernal și alții disting războiul cognitiv de războiul informațional; în timp ce acesta din urmă se concentrează pe controlul fluxului de informații, primul urmărește să controleze răspunsurile la aceste informații²⁸. Războiul cognitiv merge dincolo de informații pentru a viza ceea ce creierul individual vor face cu aceste informații. Un război cognitiv este un „război psihologic-social-tehnic”, pe de o parte, și o formă de „război de influență”, pe de altă parte, susține și Bernard Claverie²⁹, în timp ce Rogers susține că tendința de „confundare a războiului informațional operațional cu războiul cognitiv este o eroare de categorie care trebuie eliminată în primul rând”³⁰.

Comparativ cu războiul informațional, războiul cognitiv se extinde de la controlul mass-media la controlul creierului; acesta depinde mai mult de resursele neurologice decât de tehnicile de comunicare în masă³¹. Pocheptsov consideră că războiul cognitiv nu se apleacă doar asupra intrărilor (fluxul de informații), ci și asupra sistemului cognitiv și al ieșirilor acestuia (comportamente), cum ar fi manipularea creierului, păcălind atenția și dirijându-l spre anumite teme și idei sau realizând dirijarea ideilor și a gândirii prin coerciție, pentru a dirija percepția și comportamentele inamicilor, vizând

elemente din neuroștiințe la nivel subpersonal, spre deosebire de impactul la nivel personal și interpersonal în războiul informațional³². În plus, acesta poate fi integrat cu alte mijloace (de exemplu, diplomația, războiul economic, operațiunile militare) pentru a permite derularea războiului hibrid.

Războiul cognitiv seamănă, de asemenea, cu războiul de influență în ceea ce privește efectele sale. Prin urmare, deși toate acestea - războiul cibernetic, războiul informațional, războiul cognitiv și războiul hibrid - conțin elementul operațiunilor de influență și pot avea un impact asupra cogniției umane, numai războiul cognitiv este dedicat în mod specific controlului creierului, prin încorporarea neuroștiinței în diverse practici³³. Zac Rogers susține că războiul informațional este o bătălie *pentru informații*, în timp ce războiul cognitiv este o bătălie *a informațiilor*³⁴. Deci, războiul cognitiv se desprinde din războiul informațional și are implicații semnificative.

Rogers consideră că specificarea și atribuirea contextului informației este ceea ce îi conferă în primul rând un sens, în care actorii umani pot intra în competiție - este vorba de informații care au fost dispersate printr-un proces cognitiv. Informația nespecificată și neatribuită există înstrăinată de context - competiția trece la însuși procesul prin care informația își dobândește sensul. Este o cursă cognitivă și foarte asimetrică în favoarea celui care se implică și prin ingerință strică totul. Așa cum a îndemnat Rand Waltzman, a sosit momentul să specificăm și să atribuim o nouă paradigmă de securitate cognitivă³⁵ pentru că tipul de violență cognitivă lansat asupra minților poate provoca cu ușurință perturbări majore în funcționarea normală a societăților, precum și schimbări semnificative în comportament, fără a i se atribui o semnificație specifică³⁶.

CONCEPTE SIMILARE/ CONCEPTE SUPRAPUSE

O altă componentă necesară raționalizării și decriptării înțelesului conceptului de război cognitiv vine din familia conceptelor similare sau suprapuse. Aici, cele mai cunoscute sunt conceptele de război societal virtual, conflict cognitiv emoțional, război cibernetic social,

hacking cognitiv. Războiul societal virtual, descris de RAND Corp., tinde să se concentreze pe raționalizarea cognitivă și pe disponibilitatea informațiilor, în special pe modul în care acestea pot afecta luarea deciziilor și rezultatele alegerilor³⁷.

Mazarr și alții susțin că războaiele sunt purtate tot mai mult prin intermediul rețelelor sociale, iar centrul de greutate al fiecărei bătălii se deplasează către mintea umană și procesele cognitive. Referindu-se la această transformare, autorii subliniază riscul „războiului societal virtual” ca pe o nouă formă de conflict. Studiul definește manipularea socială ostilă ca fiind „generarea și diseminarea intenționată și sistematică de informații pentru a produce rezultate sociale, politice și economice dăunătoare într-o țară țintă, prin afectarea credințelor, atitudinilor și comportamentului” cetățenilor săi³⁸.

Conflictul cognitiv emoțional descris de Linton Wells se referă la subminarea încrederii și a rezistenței printr-un proces care nu se bazează pe rațiune, ci pe temeri fundamentale legate de sistemul limbic al creierului, pe emoții, pe crearea de haos și incertitudine pentru a slăbi adversarul. Utilizarea istoriei, culturii, viziunii asupra lumii, religiei, limbii, științei și educației este foarte importantă, deoarece acestea sunt principalele domenii în care și prin care se desfășoară și are loc influența cognitivă hibridă³⁹. Beskow și Carly susțin că, din perspectivă politico-militară, transformarea socio-tehnologică poate facilita adevărate „*blitzkrieg*-uri informaționale”, cu potențiale implicații majore pentru geopolitica globală, ca efect al ciberneticii sociale⁴⁰.

Haim Assa identifică o nouă relație a războiului informațional cu cel cognitiv, respectiv faptul că micromarketingul și tehnicile de psiho-profilare permit unui număr tot mai mare de actori să vizeze grupuri specifice sau chiar indivizi cu informații personalizate și „indicii cognitive”⁴¹. Psihologia, economia comportamentală și învățarea automată se numără printre domeniile care vor permite crearea de noi instrumente pentru influențarea și manipularea continuă a oamenilor, chiar dacă microtargetarea, identificarea și direcționarea intereselor și a trăsăturilor de

personalitate ale influencerilor emițători dirijați, ale persoanelor care răspândesc informații și ale publicului țintă sunt practici obișnuite nu doar în campaniile publicitare legitime, ci și în operațiunile informaționale ostile.

„Hackingul cognitiv” este unul dintre termenii asociați cu înșelăciunea și manipularea comportamentală, referindu-se la militarizarea informațiilor pentru a induce schimbări comportamentale la persoanele vizate⁴². În consecință, deși războiul cibernetic poate răspândi dezinformarea, acesta atacă în principal infrastructura inamicului sau fură informații în moduri practice (de exemplu, atacuri distribuite de tip *denial-of-service*), în timp ce războiul informațional vizează factorii de decizie umani, care pot fi lansați prin intermediul mediilor sociale *online*, precum și prin distorsionarea epistemică și emoțională a țărilor vizate⁴³, de exemplu a alegătorilor.

Implicarea la acest nivel și amenințarea sistemelor democratice au făcut ca, în ultimii ani, să apară al șaselea domeniu operațional - **războiul cognitiv**⁴⁴. Confruntarea cu amenințarea războiului cognitiv necesită o abordare la nivelul întregii societăți⁴⁵ deoarece tehnologiile permit acțiuni asimetrice, iar răspândirea informațiilor poate fi, în mare măsură, dincolo de capacitatea de control a statelor, în timp ce viteza de diseminare (sau viralizarea) a crescut exponențial⁴⁶.

INSTRUMENTAR ȘI IMPACT. ELEMENTE COMPONENTE ALE CONCEPTULUI DE RĂZBOI COGNITIV

O altă sursă importantă de semnificație și evaluare epistemologică a conceptului de război cognitiv vine de la modul de funcționare, de utilizare, de la instrumentarul și impactul asociat acestuia. Astfel, locul de unde oamenii primesc știrile și impactul pe care acest lucru îl poate avea asupra unor componente precum stabilirea agendei, importanța problemei, ancorarea și amorsarea, sunt importante pentru politică, influență, decizii și pot fi măsurate folosind metode consacrate în psihologia politică⁴⁷.

Operațiunile cognitive nu numai că injectează informații în spațiul cibernetic, dar

sunt adesea coordonate pe baza fiabilității și încrederii în sistemele și instituțiile critice, cum ar fi conducerea statului, securitatea statului, sfera socială, bănci, spitale, instituții educaționale și științifice și surse oficiale de informații. Intențiile în acest caz urmăresc: redirecționarea oamenilor de la sursele tradiționale de informații, pentru a submina încrederea în instituțiile oficiale ale statului și în capacitatea unei comunități de a răspunde în mod adecvat la condițiile externe schimbătoare, atacuri sau dezastre, inclusiv prin dirijarea către noile site-uri media, puternic controlate sau influențate de agresor⁴⁸.

De exemplu, între instrumentele media utilizate de Federația Rusă, se numără:

- schimbarea conceptelor de descriere a situației prin adaptarea imaginilor negative și a miturilor mai vechi la contextul actual;
- crearea de evenimente și obiecte false pentru a ajuta la menținerea liniei de atac intenționate asupra inamicului;
- organizarea diferitelor acțiuni de protest în Ucraina, adaptate pentru știrile televiziunii ruse⁴⁹.

Domeniul virtual utilizează și produse strategice relevante la nivelul comunității, care dau stabilitate și coerență, precum religia, ideologia, literatura, cultura. Dacă domeniul informațional lucrează cu fapte, domeniul virtual lucrează cu tendințe, reguli și modele de comportament. Iar războiul cognitiv vizează alterarea acestor elemente de reper și referință pentru oameni și comunități.

Prejudecățile cognitive utilizate de Rusia includ:

- *prejudecata de ancorare* - interpretarea care vine prima nu este atât de ușor de schimbat, iar televiziunea rusă a fost prima care a interpretat situația;
- *percepția selectivă* - vedem ceea ce vrem să vedem: jurnaliștii ruși căutau și transmiteau o imagine negativă a situației din Ucraina;
- *euristica disponibilității* - supraestimarea importanței informațiilor disponibile: toate cele patru canale rusești vorbind în urma coordonării venite de la un singur centru

de conducere, telespectatorii credeau că știu tot adevărul;

- *efectul de „bandwagon”* - gândirea de grup nu lasă loc pentru viziunea individuală, care contrazice viziunea de la centru a evenimentelor;
- *prejudecata „unghiului mort”* - vedem greșelile doar în cuvintele și argumentele altora: jurnaliștii și telespectatorii ruși au spus de multe ori că cetățenii ucraineni sunt transformați în zombi de televiziunea lor⁵⁰.

Utilizarea masivă a armelor cognitive creează o nouă realitate, în special prin influențarea conștiinței maselor. Astfel, se poate examina prin aceleași lentile și amestecul Rusiei în alegerile prezidențiale din SUA. Propaganda rusă, adesea ascunsă în spatele unor opinii aparent occidentale, a urmărit să producă haos în mințile alegătorilor americani și să sporească polarizarea în societatea americană. Iar „efectul transmisiei sociale a fost mai mare decât efectul direct al mesajelor în sine. În special, rata de persuasiune a alegătorilor în acel studiu a fost de aproximativ 0,39 %, ceea ce pare foarte mic, dar se traduce de fapt prin 282 000 de voturi suplimentare exprimate. Dacă vă gândiți la alegerile majore, cum ar fi Brexit (51,9 % față de 48,1 %) sau la faptul că Hillary a pierdut în cele din urmă alegerile cu aproximativ 77 000 de voturi, contextual astfel de efecte mici contează brusc foarte mult”. Mai ales când sunt țintite adecvat din punct de vedere educațional și al materialului psihologic și când este vorba despre votanți noi, racolați prin răscolirea profunzimilor societăților, și transmiterea către cei recrutați a convingerii că sunt importanți, contează și cineva îi ascultă⁵¹.

Ucraina este locul unde s-au desfășurat campanii cognitive concertate în perioada 2014-2022, care au afectat o mare parte sau majoritatea populației ucrainene de dinainte de război, de 44 de milioane de persoane. Înainte de evenimentele din 2022, când conflictul s-a limitat mai mult la oblasturile estice, cercetătorii au fost surprinși să descopere că simptomele fizice ale traumei legate de conflict, în special în sfera cognitivă, au fost manifestate în întreaga țară, nu numai în rândul

populației din prima linie. Impactul războiului hibrid-cognitiv s-a dovedit colectiv, inclusiv incertitudinea cu privire la serviciile esențiale, acuzațiile amplificate de corupție, temerile cu privire la continuarea conflictului și faptul că nu știau dacă se pot baza pe Occident pentru asistență. Ceea ce este notabil în cazul Ucrainei a fost modul în care astfel de eforturi de a submina rezistența și moralul ucrainenilor au fost, în cele din urmă, nereușite⁵².

O altă formulă de aplicare a operațiunilor cognitive intervine dacă sunt disponibile metadate care indică, de exemplu, că anumiți utilizatori reacționează sau discută frecvent un anumit subiect, pentru că știrile sau dezinformarea pot fi direcționate către aceștia pentru a le confirma temerile⁵³. Într-o eră a războiului informatizat, conflictul în domeniul cognitiv încearcă să submineze voința și hotărârea adversarului, să submineze capacitățile de percepție și comandă pentru a slăbi spiritul de luptă și să manipuleze procesul decizional⁵⁴. Prin urmare, problema manipulării socio-cognitive depășește dezinformarea și știrile false, deoarece apare într-un mediu informațional care se transformă rapid și amenință în mod direct pilonii centrali ai societăților și sistemelor politice moderne⁵⁵. O campanie de manipulare societală utilizează diverse instrumente, de obicei în cadrul unui context politico-militar mai larg, pentru a influența percepția realității de către publicul țintă. Evaluarea influenței cognitive se înscrie în cadrul eficacității și performanței strategice⁵⁶.

Războiul cognitiv se bazează pe vulnerabilitățile interne ale societăților democratice pentru a funcționa⁵⁷. Din acest motiv, Kremlinul consideră dezinformarea și operațiunile de influență drept cele mai eficace și eficiente mijloace de a influența rezultatele politice. Rusia încearcă să manipuleze informațiile pe care le primesc alegătorii, injectând dezinformare și propagandă în ecosistemul media pentru ca, după cum spune Vladislav Surkov (un fost consilier apropiat al președintelui rus V.Putin), să poată „interveni în creierile voastre și să vă schimbe conștiința”⁵⁸.

Amenințarea din partea Rusiei la adresa integrității alegerilor, prin război cognitiv, este clară. Rusia vizează populațiile vulnerabile sau susceptibile cu scopul de a afecta modul de gândire al alegătorilor. Spațiul de luptă pentru războiul cognitiv este mentalitatea populației, iar acest tip de război înflorește în sistemele politice în care încrederea în guvern este scăzută, în care fisurile sociale divizează oamenii în funcție de criterii etnice, politice, economice, sociale sau culturale profunde și în care mari părți ale populației se simt deconectate de stat și de societate. Campaniile rusești de dezinformare și propagandă sunt eficiente atunci când consolidează opiniile și prejudecățile existente în cadrul societății țintă.

Războiul cognitiv este considerat, în prezent, ca un domeniu propriu în cadrul războiului modern, iar atacurile sale sunt definite, structurate și organizate pentru a modifica sau a induce în eroare gândurile liderilor și ale populației. Agresiunea cognitivă este nelimitată. Ea poate avea o varietate de obiective și se va adapta altor strategii utilizate: cucerire teritorială (o regiune limitrofă, o peninsulă sau un grup de insule, de exemplu), influență (alegeri, stârnirea de tulburări populare), întrerupere de servicii (administrații naționale sau locale, spitale, servicii de urgență și de canalizare, aprovizionare cu apă sau energie) sau de transport (spații aeriene, puncte de strangulare maritime etc.), furt de informații (prin divulgarea involuntară sau partajarea de parole etc.) și altele⁵⁹.

Războiul cognitiv este arta de a utiliza instrumente tehnologice pentru a modifica cogniția țăntelor umane. Obiectivul declarat este să atace, să exploateze, să degradeze sau chiar să distrugă modul în care cineva își construiește propria realitate, încrederea mentală în sine, încrederea în procese și abordările necesare pentru funcționarea eficientă a grupurilor, societăților sau chiar națiunilor⁶⁰. Dimensiunea cognitivă se bazează atât pe o cunoaștere a actorilor implicați, a psihosociologiei populațiilor sau grupurilor specifice, cât și pe influența culturii asupra procesului decizional și diferiților actori.

**CONCLUZII: DECONTAREA EPISTEMOLOGICĂ
DEFINIȚII OPERAȚIONALE**

Evaluarea epistemologică și analiza diverselor abordări și înțelegeri ale conceptelor de război informațional și război cognitiv ne-au permis să concluzionăm în timp - și din experiențe practice derulate în legătură cu activitățile Federației Ruse în România și Republica Moldova⁶¹ - următoarele definiții, validate prin studii multiple în ultimii ani⁶²:

Războiul informațional este operațiunea agresivă ce vizează construirea unei realități alternative - alcătuită din elemente reale, combinate cu falsuri, minciuni, interpretări, opinii etc. - și proiectată asupra unui grup țintă care să preseze asupra factorilor de decizie inamici pentru a altera, a nuanța, a transforma, a schimba sau chiar a canaliza decizia într-un subiect concret⁶³.

Războiul cognitiv este o operațiune de agresiune asupra unei comunități largi, desfășurată în timp, vizând utilizarea istoriei, culturii, viziunii

asupra lumii, religiei, limbii, științei și educației, a tradițiilor și cutumelor acelei populații, care sunt alterate în timp, împreună cu procedee pentru subminarea încrederii populației vizate în instituțiile oficiale ale statului și în capacitatea societății de a răspunde în mod adecvat la condițiile externe schimbătoare (inclusiv atacuri sau dezastre). Obiectivul declarat este să atace, să exploateze, să degradeze sau chiar să distrugă modul în care comunitățile vizate își construiesc propria realitate, încrederea mentală în sine, încrederea în procesele și abordările necesare pentru funcționarea eficientă a grupurilor, societăților sau chiar națiunilor.

Deci, pentru noi, războiul cognitiv este fundamentul pe care se dezvoltă baza de alterare societală pentru a permite ulterior ca, ținând, războiul informațional să fie eficient și să atingă obiectivul de modificare a deciziilor pe o temă de interes, atacând direct populația și, indirect, ținte specifice din rândul autorităților consacrate ale adversarului.

BIBLIOGRAFIE

1. ANDRESS Jason, Steve Winterfeld, *Cyber Warfare: Techniques, Tactics and Tools for Security Practitioners*, Second Edition, Amsterdam, Elsevier, 2013.
2. ASSA Haim, "Influencing Public Opinion", în Yossi Kuperwasser și David Siman-Tov (eds.), *The Cognitive Campaign: Strategic and Intelligence Perspectives*, The Institute for National Security Studies and The Institute for the Research of the Methodology of Intelligence, 2019.
3. BACKES Oliver, Swab Andrew, *"Cognitive Warfare: The Russian Threat to Election Integrity in the Baltic States"*, teză de doctorat, Universitatea Harvard, 2019; <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/2024-12/Cognitive%20Warfare%20%3D%20The%20Russian%20Threat%20to%20Election%20Integrity%20in%20the%20Baltic%20States.pdf>.
4. BENSON Vladlena, John McAlaney, *Cyber Influence and Cognitive Threats*, Londra, Academic Press, 2020.
5. BERNAL Alonso, Carter C., Singh I., Cao K. și Madreperla O., *Cognitive Warfare: An Attack on Truth and Thought*, Technical Report, NATO and Johns Hopkins University: Baltimore MD, USA, 2020; <https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/202103/Cognitive%20Warfare.pdf>.
6. BESKOW M. David, Carley M. Kathleen, "Social Cybersecurity, An Emerging National Security Requirement", *Military Review*, vol. 99, nr. 2, 2019.
7. BLAGOVEST Tashev, Purcell Michael, McLaughlin Brian, "Russia's Information Warfare. Exploring the Cognitive Dimension", *MCU Journal*, vol.10, nr. 2, 2019.
8. BORGEAUD dit Avocat Alexandra, Arta Haxhixhemajli, Michael Andruch (eds.), *New Technologies, Future Conflicts, and Arms Control*, Center for Security Analyses and Prevention, Praga, Februarie 2021.
9. BOND Robert M., Fariss Christopher J., Jones Jason J., Adam D. I. Kramer, Cameron Marlow, Jaime E. Settle și James H. Fowler, "A 61-million-person Experiment in Social Influence and Political Mobilization", *Nature*, nr. 489, 13 septembrie 2012.
10. BURDA Robin, *Cognitive Warfare as Part of Society Never-Ending Battle for Minds*, Hague Centre for Strategic Studies, 2023; <https://www.jstor.org/stable/resrep51454>.
11. CHIFU Iulian, Nantoi Oazu, *Război informațional: tipizarea agresiunii informaționale a Federației Ruse*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române, București, 2016.
12. CHIFU Iulian, *Reconfigurarea securității și a relațiilor internaționale în secolul 21*, vol. 2, Amenințări și conflicte, Editura RAO, 2023.
13. CHIFU Iulian, Simons Greg, *Rethinking Warfare in the 21-st Century. The Influence and Effects of the Politics, Information and Communication Mix*, Cambridge University Press, 2023, ISBN:9781009355247.
14. CLAVERIE Bernard, François du Cluzel, *The Cognitive Warfare Concept*, Innovation Hub, ACT, iunie-noiembrie, 2020; https://innovationhub-act.org/wp-content/uploads/2023/12/20210113_CW-Final-v2-.pdf.
15. DAHL Arden B., *Command Disfunction: Minding the Cognitive Warfare*, Raport tehnic, AU's School of Advanced Air and Space Studies, 1996.
16. DANYK Yuriy, Chad M. Briggs, "Modern Cognitive Operations and Hybrid Warfare", *Journal of Strategic Security*, vol. 16, nr. 1, 2023; la <https://digitalcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2032&context=jss>.
17. DANYK Yuriy, O. Zborovska, N. Rodina, "Models and Mechanisms of Formation of Posttraumatic Stress Disorders in Hybrid War Conflicts and Their Features", vol. 31, nr. 1, 2019, <https://doi.org/10.33531/farplss.2019.1.09>.
18. ELKINS Lauren, "The 6th Warfighting Domain", *Over the Horizon Journal*,

- 5 noiembrie 2019; <https://othjournal.com/2019/11/05/the-6th-warfighting-domain/>.
19. ELLUL Jacques, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*, Vintage, 1973.
20. FLAKE Lincoln, "Russia and Information Warfare: A Whole-of-Society Approach", *Lithuanian Annual Strategic Review*, vol. 18, nr. 1, 2020.
21. GROH Selena, *Cognitive Hacking. How to Fight Fake News*, Tufts University, 2017.
22. HUNG Tzu-Chieh, Hung Tzu-Wei, "How China's Cognitive Warfare Works: A Frontline Perspective of Taiwan's Anti-Disinformation Wars", *Journal of Global Security Studies*, vol. 7, nr. 4, 2022.
23. HUNTER Eve, Pernik Piret, *The challenges of hybrid warfare*, ICDS Analysis, International Centre for Defence and Security, Tallinn, Aprilie 2015.
24. IYENGAR Shanto, Kinder R. Donald, *News That Matters: Television and American Opinion*, Chicago: University of Chicago Press, 2010.
25. JAITNER Margarita Levin, Kantola Harry, "Applying Principles of Reflexive Control in Information and Cyber operations", *Journal of Information Warfare*, vo. 15, nr. 4, 2016; <https://www.jstor.org/stable/26487549>.
26. KANIAB. Elsa, "Minds at War. China's Pursuit of Military Advantage through Cognitive Science and Biotechnology", *PRISM*, vol. 8, nr. 3, 2019, Institute for National Strategic Security, National Defense University; <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26864278>.
27. KIRDEMIR Baris, *Hostile Influence and Emerging Cognitive Threats in Cyberspace*, Centre for Economics and Foreign Policy Studies - EDAM, noiembrie 2019, <http://www.jstor.com/stable/resrep21052>.
28. KRUIKEMEIER Sanne, Minem Sezgin, Sophie C. Boerman, "Microtargeting: Relationship Between Personalized Advertising on Facebook and Voters' Responses", *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, vol. 19, nr. 6, 2016.
29. KUPERWASSER Yossi, David Siman-Tov (eds.), *The Cognitive Campaign: Strategic and Intelligence Perspectives*, The Institute for National Security Studies and The Institute for the Research of the Methodology of Intelligence, 2019; https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2019/10/Memo197_e_compressed.pdf.
30. LEWIS A. James, *Cognitive Effect and State Conflict in Cyberspace*, Center for Strategic and International Studies, Washington DC, 2018; <https://www.csis.org/analysis/cognitive-effect-and-state-conflict-cyberspace>.
31. LIBICKI C. Martin, *What Is Information Warfare?*, Institute for National Strategic Security, National Defense University, Washington DC, 1995.
32. MAZARR Michael J., Bauer Ryan M., Casey Abigail, Heintz A. Sarah, Matthews J. Luke, *The Emerging Risk of Virtual Societal Warfare: Social Manipulation in a Changing Information Environment*, RAND Corporation, Santa Monica, CA, 2019.
33. NYHAN Brendan, Reifler Jason, "When Corrections Fail: The Persistence of Political Misperceptions", *Political Behavior*, vol. 32, nr. 2 (iunie 2010).
34. POCHEPSOV Georgii, "Cognitive Attacks in Russian Hybrid Warfare", *Information & Security: An International Journal*, vol. 41, 2018; <https://doi.org/10.11610/isij.4103>.
35. POCHEPSOV Georgii, *Cognitive Wars in Social Media, Mass Culture and Mass Communications*, Oosterhout, Netherlands: Glagoslav Publications, 2019.
36. ROGERS Zac, "The Promise of Strategic Gain in the Digital Information Age: What Happened?", *The Cyber Defense Review*, 2021, vol. 6, nr. 1, 2021; la adresa <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26994114>.
37. SHULTZ Daniel, *Who controls the past controls the future. How Russia uses history for cognitive warfare*, Outlook, nr. 4, 2023, NATO Defense College, 2023; <https://www.jstor.org/stable/resrep58203>.

38. SIMONS Greg, Chifu Iulian, "Information Warfare as a Theoretical Construct and an Operational Practice", în Samoilenko Serghei și Solon Simmons (eds.), *The Handbook of Social and Political Conflict*, 2025.
39. SIMONS Greg, Chifu Iulian, "Information Warfare as a Theoretical Construct and an Operational Practice", în Samoilenko Serghei și Solon Simmons, *The Handbook of Social and Political Conflict*, Wiley Blackwell, 2025.
40. SIMONS Greg, Chifu Iulian, *The Changing Face of Warfare in the 21st Century*, Routledge, London and New York, 2017.
41. SLOSS L. David, *Tyrants on Twitter: Protecting Democracies from Information Warfare*, Santa Clara University Legal Studies Research Paper, Stanford CA, Stanford University Press, 2020.
42. SURKOV Vladislav, "Долгое государство Путина", Независимая газета, 11 februarie 2019; https://www.ng.ru/ideas/2019-02-11/5_7503_surkov.html.
43. TSUCHIYA Motohiro, "Governing Cognitive Warfare", în Kristi Govella (ed.), *Governing the Global Commons. Challenges and Opportunities for US-Japan Cooperation*, German Marshall Fund, 2022, <https://www.jstor.org/stable/resrep469969>.
44. Van der LINDEN Sander, "Psychological Weapons of Mass Persuasion", *Scientific American*, 10 aprilie 2018, www.scientificamerican.com/article/psychological-weapons-of-mass-persuasion.
45. WALTZMAN Rand, "A Center for Cognitive Security - Draft Proposal", IPA, 18 April; <https://information-professionals.org/a-center-for-cognitive-security-draft-proposal/>.
46. WANLESS Alicia, Berk Michael, "The changing nature of propaganda: Coming to terms with influence in conflict", în Clack Timothy și Johnson Robert (eds.), *The World Information War*, Routledge, 2021.
47. WELLS Linton, "Cognitive-Emotional Conflict: Adversary Will and Social Resilience", *PRISM*, vol. 7, nr. 2, 2017; <https://www.jstor.org/stable/26470514>.
48. *** Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, "Joint Information Warfare Policy" (Washington, DC: Chairman of the Joint Chiefs of Staff Instruction 3210.01, January 2, 1996) la <https://www.scribd.com/document/71150944/Cjcs-3122-02a-Jopes-Vol-2#:~:text=This%20document%20provides%20guidance%20for,plan%20and%20annexes%20of%20OPLANs>.
49. *** Ministry of Defence of the Russian Federation. *Russian Federation Armed Forces' Information Space Activities Concept*. (Moscow: Ministry of Defence of the Russian Federation, 2000), la http://www.scrf.gov.ru/security/information/DIB_eng/

- ¹ Robin Burda, *Cognitive Warfare as Part of Society Never-Ending Battle for Minds*, Hague Centre for Strategic Studies, 2023, <https://www.jstor.org/stable/resrep51454>.
- ² David L. Sloss, *Tyrants on Twitter: Protecting Democracies from Information Warfare*, Santa Clara University Legal Studies Research Paper, Stanford, CA, Stanford University Press, 2020.
- ³ Bernal A., Carter C., Singh I., Cao K. și Madreperla O., *Cognitive Warfare: An Attack on Truth and Thought*, Technical Report, NATO and Johns Hopkins University, Baltimore MD, USA, 2020, <https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/202103/Cognitive%20Warfare.pdf>.
- ⁴ *Idem*.
- ⁵ Ministry of Defence of the Russian Federation. *Russian Federation Armed Forces' Information Space Activities Concept* (Moscow: Ministry of Defence of the Russian Federation, 2000), la http://www.scrf.gov.ru/security/information/DIB_engl/
- ⁶ Georgii Pocheptsov, "Cognitive Attacks in Russian Hybrid Warfare", *Information & Security*, vol. 41, 2018, pp. 37-43; <https://doi.org/10.11610/isij.4103>.
- ⁷ Oliver Backes, Andrew Swab, *Cognitive Warfare: The Russian Threat to Election Integrity in the Baltic States*, teză de doctorat, Universitatea Harvard, 2019.
- ⁸ Arden B. Dahl, *Command Disfunction: Minding the Cognitive Warfare*, Raport Tehnic, AU's School of Advanced Air and Space Studies, 1996.
- ⁹ Bernard Claverie, François du Cluzel, *The Cognitive Warfare Concept*, Innovation Hub, ACT, iunie-noiembrie, 2020, https://innovationhub-act.org/wp-content/uploads/2023/12/20210113_CW-Final-v2-.pdf.
- ¹⁰ Margarita Levin Jaitner, Harry Kantola, "Applying Principles of Reflexive Control in Information and Cyber operations", *Journal of Information Warfare*, vol. 15, nr. 4, 2016, pp. 27-38; <https://www.jstor.org/stable/26487549>.
- ¹¹ Bernal et al, *Op.cit.*
- ¹² Alicia Wanless, Michael Berk, "The changing nature of propaganda: Coming to terms with influence in conflict", în Clack Timothy și Johnson Robert (eds.), *The World Information War*, Routledge, 2021, 63-80.
- ¹³ Keith Scott, "Nothing Up My Sleeve": Information Warfare and the Magical Mindset", în Vladlena Benson și John Mcalaney (eds.), *Cyber Influence and Cognitive Threats*, Londra, Academic Press, 2020, pp. 53-76.
- ¹⁴ Yuriy Danyk, Chad M. Briggs, "Modern Cognitive Operations and Hybrid Warfare", *Journal of Strategic Security*, vol. 16, nr. 1, 2023, pp. 35-50; <https://digitalcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2032&context=jss>.
- ¹⁵ Eve Hunter, Piret Pernik, *The challenges of hybrid warfare*, ICDS Analysis, International Centre for Defence and Security, Tallinn, 2015, p 4.
- ¹⁶ Georgii Pocheptsov, *Op. cit.*
- ¹⁷ Yuriy Danyk, Chad M. Briggs, *Op. cit.*, pp. 35-50.
- ¹⁸ Jacques Ellul, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*, Vintage, 1973.
- ¹⁹ Tzu-Chieh Hung, Tzu-Wei Hung, "How China's Cognitive Warfare Works: A Frontline Perspective of Taiwan's Anti-Disinformation Wars", *Journal of Global Security Studies*, vol. 7, nr. 4, 2020, pp.1-18.
- ²⁰ Libicki C. Martin, *What Is Information Warfare?*, Institute for National Strategic Security, National Defense University, Washington DC, 1995.
- ²¹ Tashev Blagovest, Michael Purcell, Brian McLaughlin, "Russia's Information Warfare. Exploring the Cognitive Dimension", *MCU Journal*, vol.10, nr. 2, 2019, pp.129-147.
- ²² Andress Jason, Steve Winterfeld, *Cyber Warfare: Techniques, Tactics and Tools for Security Practitioners*, Second Edition, Amsterdam, Elsevier, 2013.
- ²³ Motohiro Tsuchiya, "Governing Cognitive Warfare", în Kristi Govella (ed.), *Governing the Global Commons. Challenges and Opportunities for US-Japan Cooperation*, German Marshall Fund, 2022, <https://www.jstor.org/stable/resrep46996.9>.
- ²⁴ Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, "Joint Information Warfare Policy" (Washington, DC: Chairman of the Joint Chiefs of Staff Instruction 3210.01, January 2, 1996); <https://www.scribd.com/document/71150944/Cjcs-3122-02a-Jopes-Vol-2#:~:text=This%20document%20provides%20guidance%20for,plan%20and%20annexes%20of%20OPLANs>.
- ²⁵ Siman-Tov David, "Campaniile de dezinformare și influența asupra cogniției: Implicații pentru politica de stat", în *The Cognitive Campaign: Strategic and Intelligence Perspectives*, Yossi Kuperwasser și David Siman-Tov (eds.), pp. 1-39, Brazilia: INSS, 2019.
- ²⁶ Lewis James A., *Cognitive Effect and State Conflict in Cyberspace*, Center for Strategic and International Studies, Washington, DC, 2018; <https://www.csis.org/analysis/cognitive-effect-and-state-conflict-cyberspace>.
- ²⁷ Daniel Shultz, *Who controls the past controls the future. How Russia uses history for cognitive warfare*, NATO Defense College, 2023; <https://www.jstor.org/stable/resrep58203>.
- ²⁸ Bernal, A., C. Carter, I. Singh, K. Cao și O. Madreperla, *Op. cit.*
- ²⁹ Bernard Claverie, François du Cluzel, *Op. cit.*
- ³⁰ Zac Rogers, "The Promise of Strategic Gain in the Digital Information Age", *The Cyber Defense Review*, vol. 6, nr. 1, 2021, pp. 81-106, Army Cyber Institute; <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26994114>.
- ³¹ dit Avocat, Alexandra Borgeaud, "Cognitive Warfare: The Battlefield of Tomorrow?", în Alexandra Borgeaud dit Avocat, Arta Haxhixhemajli și Michael Andruch (eds.), *New Technologies, Future Conflicts, and Arms Control*, 2021, pp. 60-64.
- ³² Pocheptsov Georgii, *Op. cit.*
- ³³ *Idem*.

- ³⁴ Zac Rogers, "The Promise of Strategic Gain in the Digital Information Age", *The Cyber Defense Review*, vol. 6, nr. 1 (Winter 2021), pp. 81-106, Army Cyber Institute; <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26994114>.
- ³⁵ Rand Waltzman, "A Center for Cognitive Security - Draft Proposal", IPA, 18 April; <https://information-professionals.org/a-center-for-cognitive-security-draft-proposal/>.
- ³⁶ Lauren Elkins, "The 6th Warfighting Domain", *Over the Horizon Journal*, 5 noiembrie 2019; <https://othjournal.com/2019/11/05/the-6th-warfighting-domain/>.
- ³⁷ Michael J. Mazarr, Ryan M. Bauer, Abigail Casey, Sarah A. Heintz și Luke J. Matthews, *The Emerging Risk of Virtual Societal Warfare: Social Manipulation in a Changing Information Environment*, Santa Monica, CA, RAND Corporation, 2019.
- ³⁸ *Idem*.
- ³⁹ Linton Wells, "Cognitive-Emotional Conflict: Adversary Will and Social Resilience", *PRISM*, vol. 7, nr. 2, 2017, pp. 4-17; <https://www.jstor.org/stable/26470514>.
- ⁴⁰ D.M. Beskow, K.M. Carley, "Social Cybersecurity, An Emerging National Security Requirement", *Military Review*, vol. 99, nr. 2, 2019, pp. 117-127.
- ⁴¹ Haim Assa, "Influencing Public Opinion", în Yossi Kuperwasser și David Siman-Tov (eds.), *The Cognitive Campaign: Strategic and Intelligence Perspectives*, The Institute for National Security Studies and The Institute for the Research of the Methodology of Intelligence, 2019, pp. 25-35.
- ⁴² Groh Selena, *Cognitive Hacking. How to Fight Fake News*, Tufts University, 2017.
- ⁴³ Andress Jason, Steve Winterfeld, *Op. cit*.
- ⁴⁴ Francois du Cluzel, "Cognitive warfare", Innovation Hub, ACT, iunie-noiembrie 2020; https://innovationhub-act.org/wp-content/uploads/2023/12/20210113_CW-Final-v2-.pdf
- ⁴⁵ Lincoln Flake, "Russia and Information Warfare: A Whole-of-Society Approach", *Lithuanian Annual Strategic Review*, vol. 18, nr. 1, 2020, pp. 1-13.
- ⁴⁶ Georgii Pocheptsov, *Cognitive Wars in Social Media, Mass Culture and Mass Communications*, Oosterhout, Netherlands, Glagoslav Publications, 2019.
- ⁴⁷ Shanto Iyengar, Donald R. Kinder, *News That Matters: Television and American Opinion*, Chicago, University of Chicago Press, 2010.
- ⁴⁸ Georgii Pocheptsov, *Op. cit*.
- ⁴⁹ *Idem*.
- ⁵⁰ Brendan Nyhan, Jason Reifler, "When Corrections Fail: The Persistence of Political Misperceptions", *Political Behavior*, vol. 32, nr. 2, 2010, pp. 303-330.
- ⁵¹ Robert M. Bond, Christopher J. Fariss, Jason J. Jones, Adam D. I. Kramer, Cameron Marlow, Jaime E. Settle și James H. Fowler, "A 61-million-person Experiment in Social Influence and Political Mobilization", *Nature*, nr. 489 (13 septembrie 2012), pp 295-298; Sander van der Linden, "Psychological Weapons of Mass Persuasion", *Scientific American*, 10 aprilie 2018, www.scientificamerican.com/article/psychological-weapons-of-mass-persuasion.
- ⁵² Yuriy Danyk, O. Zborovska, și N. Rodina, "Models and Mechanisms of Formation of Posttraumatic Stress Disorders in Hybrid War Conflicts and Their Features", *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*, vol. 31, nr. 1, 2019, pp. 44-53; <https://doi.org/10.33531/farplss.2019.1.09>.
- ⁵³ Kruikemeier Sanne, Minem Sezgin, Sophie C. Boerman, "Microtargeting: Relationship Between Personalized Advertising on Facebook and Voters' Responses", *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, vol. 19, nr. 6, 2016, pp. 367-372.
- ⁵⁴ Elsa B. Kania, "Minds at War. China's Pursuit of Military Advantage Through Cognitive Science and Biotechnology", *PRISM*, vol. 8, nr. 3, 2019, Institute for National Strategic Security, National Defense University; <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26864278>.
- ⁵⁵ Baris Kirdemir, *Hostile Influence and Emerging Cognitive Threats in Cyberspace*, Centre for Economics and Foreign Policy Studies - EDAM, 2019, <http://www.jstor.com/stable/resrep21052>.
- ⁵⁶ Yossi Kuperwasser, David Siman-Tov (eds.), *The Cognitive Campaign: Strategic and Intelligence Perspectives*, The Institute for National Security Studies and The Institute for the Research of the Methodology of Intelligence, 2019, https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2019/10/Memo197_e_compressed.pdf.
- ⁵⁷ Daniel Shultz, *Op. cit*.
- ⁵⁸ Vladislav Surkov, "Долгое государство Путина", Независимая газета, 11 februarie 2019, https://www.ng.ru/ideas/2019-02-11/5_7503_surkov.html.
- ⁵⁹ Bernard Claverie, François du Cluzel, *Op. cit*.
- ⁶⁰ *Idem*.
- ⁶¹ Iulian Chifu, Oazu Nantoi, *Război informațional: tipizarea agresiunii informaționale a Federației Ruse*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române, București, 2016.
- ⁶² Greg Simons, Iulian Chifu, *The Changing Face of Warfare in the 21st Century*, Routledge, London and New York, 2017; Iulian Chifu, Greg Simons, *Rethinking Warfare in the 21-st Century. The Influence and Effects of the Politics, Information and Communication Mix*, Cambridge University Press, 2023; Iulian Chifu, *Reconfigurarea securității și a relațiilor internaționale în secolul 21*, vol. 2, Amenințări și conflicte, Editura RAO, 2023, pp. 196-204.
- ⁶³ Greg Simons, Iulian Chifu, "Information Warfare as a Theoretical Construct and an Operational Practice", în Samoilenko Serghei și Solon Simmons (eds.), *The Handbook of Social and Political Conflict*, 2025, pp. 323-342.

EVOLUTIA ACȚIUNILOR DE TIP HARD-POWER ALE FEDERAȚIEI RUSE

*Andrei-Cristian MORARU**

Abstract

This article provides a comprehensive analysis of the evolution of the Russian Federation's hard-power actions throughout the 21st century, focusing on four critical moments: Vladimir Putin's ascent to power in 1999-2000, the Russian-Georgian war in 2008, the annexation of Crimea in 2014 and the ongoing Russia-Ukraine conflict that began in 2022. By analysing these events, this study aims to reveal how Russia has increasingly adopted a more assertive, militaristic and imperialist foreign policy approach. Through qualitative research methods, we will examine the patterns of military interventions, sanctions and international responses, providing a detailed picture of Russia's evolving strategic posture. Additionally, this research incorporates various theoretical frameworks, such as the long cycle theory of power transitions, power transition theory and hegemonic transition models, to situate Russia's actions within broader historical trends of global power shifts. This analysis seeks to enhance the general understanding of Russia's efforts to reassert its geopolitical influence and impact on global and euro-atlantic stability.

Keywords: *hard-power; military intervention; hegemony; foreign policy.*

FUNDAMENTE TEORETICE

În cadrul acestui articol ne vom concentra asupra perspectivelor academice care pot explica acțiunile de tip hard-power ale Federației Ruse din primele decenii ale secolului XXI. Din această perspectivă, vom analiza atât fundamentele teoretice ale relațiilor internaționale, cât și evoluțiile recente ale dimensiunii militare din politica externă rusă, având ca scop înțelegerea aprofundată a modului în care statul rus își proiectează puterea militară pe scena globală.

Din punct de vedere al cercetării academice,

referințele privind teoriile din perioada modernă sunt esențiale pentru a explica continuitatea mentalității geopolitice rusești, centrată pe expansiune și reafirmare a statutului de mare putere. Istoria prezintă statul rus utilizând cicluri repetate de acțiuni militare și politice pentru a menține sau a restabili influența sa globală/regională, acest comportament aliniindu-se cu teoriile moderne privind ciclurile de putere și tranzițiile hegemonice.

Astfel, una dintre cheile înțelegerii comportamentului Federației Ruse în arena internațională este teoria ciclicității puterii. Unul dintre exponenții principali ai acestei abordări

**Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

este politologul american George Modelski¹, care a elaborat *teoria ciclurilor lungi* (long cycle theory) – un model de interpretare care explorează ascensiunea și declinul puterilor hegemonice în sistemul internațional. Această perspectivă descrie modul în care ordinea globală este influențată de periodicitatea conflictelor majore și de tranziția de la un hegemon la altul: prin prisma acestei abordări, acțiunile Rusiei pot fi analizate ca parte a unui ciclu mai larg, în care statele își contestă poziția într-o ordine internațională dominată de puteri rivale.

Teoria tranziției de putere, propusă de A.F.K. Organski², argumentează că instabilitatea internațională apare atunci când o putere emergentă încearcă să înlocuiască hegemonul existent. În cazul Rusiei, invazia Georgiei din anul 2008 și anexarea Peninsulei Crimeea, din anul 2014, pot fi interpretate ca încercări de a-și reafirma statutul de putere regională. Mai mult, *teoriile hegemonice ale tranziției de putere*, elaborate de Robert Gilpin³, subliniază modul în care alternanța puterilor dominante poate genera instabilitate și conflict, pe măsură ce acestea contestă statu-quo-ul. Acțiunile recente ale Moscovei se încadrează în această logică, având în vedere că politica externă rusă poate fi un răspuns la declinul influenței SUA și al puterilor europene în spațiul post-sovietic.

Teoria ciclurilor de putere relativă a lui Charles F. Doran⁴ introduce o abordare diferită, comparând puterea unui stat nu doar cu altele, ci și cu puterea absolută a sistemului internațional. În acest context, după colapsul Uniunii Sovietice, Moscova a folosit acțiunile de tip hard-power pentru a compensa diferențele de influență globală și pentru a-și redobândi statutul de mare putere.

În completarea acestor concepte, o serie de teorii contemporane analizează dinamica expansiunii Rusiei de la începutul secolului XXI. De exemplu, *teoria războiului hibrid* analizează modul în care Rusia a utilizat tactici non-convenționale, cum ar fi atacurile cibernetice, războiul informațional și destabilizarea politică, pentru a influența și controla statele din vecinătatea sa. Așa-numita „doctrină Gherasimov”⁵ subliniază această abordare hibridă, care combină mijloace militare și non-militare pentru a destabiliza

adversarii și pentru a menține influența Rusiei în regiunea est-europeană. Această doctrină nu reprezintă exclusiv doar un set de măsuri militare, ci este parte a unei strategii extinse, planificată la nivel politic pentru a restabili controlul asupra regiunii euroatlantice; implementarea unei noi doctrine⁶ a reprezentat o pivotare în strategia rusă, demonstrând adaptabilitate strategică, prin desfășurarea unor atacuri cibernetice ofensive ce au vizat infrastructura critică ucraineană. Această abordare hibridă a fost gândită pentru a crea o formă de haos artificial, menținând totodată controlul regional⁷. În această cheie, acțiunile ruse de destabilizare a regiunii euroatlantice au folosit mijloace de presiune militară, economică și de propagandă informațională, inițiind și alimentând conflicte locale, fără a escalada situațiile la nivel global.

Dimensiunea militară a politicii externe a Federației Ruse, din ultimele două decenii, reflectă o continuitate în utilizarea coerciției și a forței, pentru a-și menține influența asupra fostelor republici sovietice și a regiunilor limitrofe. După colapsul Uniunii Sovietice, Rusia a suferit o pierdere semnificativă a influenței sale teritoriale și geopolitice, iar răspunsul la această situație s-a concretizat sub conducerea lui Vladimir Putin, care a preluat puterea, în anul 2000, cu obiectivul clar de a restaura prestigiul statului pe scena internațională⁸. Doctrina militară rusă a influențat semnificativ politica externă a Moscovei, îmbinând procedurile militare convenționale cu acțiuni informaționale și cibernetice în cadrul conflictelor în care s-a implicat recent. Consolidarea militară a reprezentat un pilon central în strategia de securitate a Rusiei⁹.

Prin modernizarea armatei și prin implicarea activă în conflicte externe, precum Siria și Ucraina, Rusia și-a susținut imaginea de concurent în cursa pentru statutul de putere globală. Utilizarea resurselor energetice, ca instrument de influență politică și economică, în relația cu statele europene completează politica externă rusă, extinzând dimensiunea soft-power. Astfel, folosirea puterii hard în completarea puterii soft a devenit mecanismul central prin intermediul căruia Moscova se angajează în relațiile sale externe, demonstrând o abordare coerentă în menținerea și extinderea influenței sale.

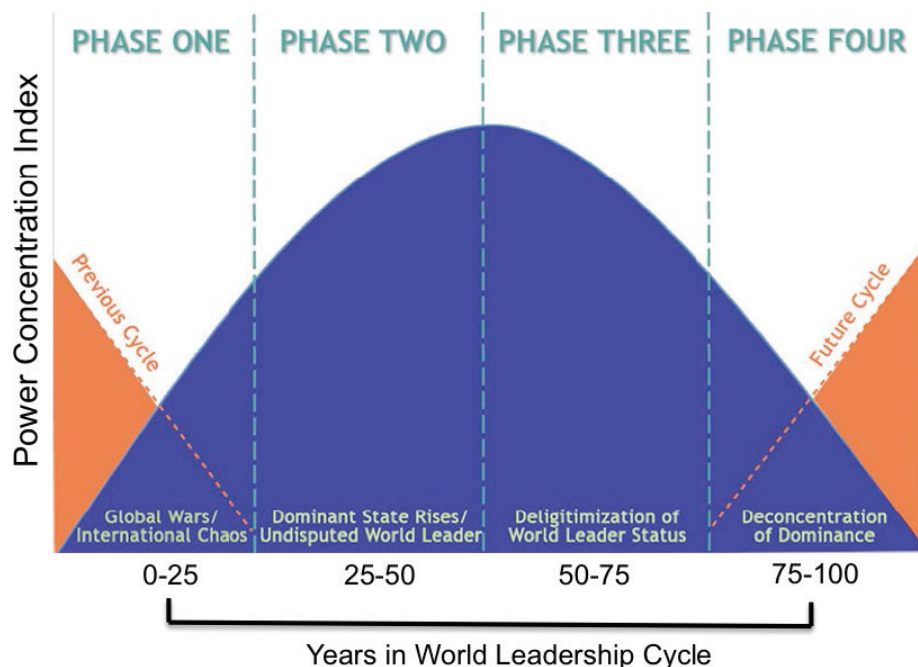

Fig. 1: Modelul ciclului de leadership mondial, elaborat de G.Modelski¹⁰

Un alt element teoretic relevant pentru studiul de față este modelul ciclului de leadership mondial al lui Modelski (vezi Fig. nr. 1), care oferă un cadru teoretic pentru înțelegerea ascensiunii și declinului puterilor globale. Potrivit acestuia, ciclurile de leadership mondial sunt dinamice¹¹, trecând prin patru faze principale: război global și haos internațional, ascensiunea unei puteri dominante/ predominanța acesteia, delegitimarea liderului mondial și, în cele din urmă, declinul dominației.

Acest model este relevant pentru analiza acțiunilor de tip hard-power ale Federației Ruse din secolul XXI, mai ales în contextul în care Moscova și-a consolidat poziția regională și globală, aspirând la un statut de putere majoră. Faza a doua din modelul Modelski, care subliniază ascensiunea unei puteri dominante și rolul acesteia de lider necontestat, poate fi corelată cu ambițiile strategice ale Rusiei sub conducerea lui Vladimir Putin, în special prin intermediul acțiunilor de tip hard-power, din conflicte precum războiul din Georgia (2008), anexarea Peninsulei Crimeea (2014) și invazia Ucrainei (2022).

Cu toate acestea, Rusia nu pare să fi reușit să obțină o poziție de lider mondial, în sensul teoretizat de Modelski. Această realitate este evidențiată de faza a treia a modelului – delegitimarea liderului mondial – care poate fi comparată cu reacțiile internaționale și sancțiunile

impuse Rusiei în urma acțiunilor sale. Deși Rusia a utilizat forța militară pentru a-și reafirma influența regională, nu poate fi vorba de o izolare completă pe plan internațional. Astfel, în loc să fie marginalizată, Rusia joacă un rol central în construirea unui pol alternativ de putere, alături de China și alte state din cadrul BRICS. Aceste alianțe câștigă influență globală, iar extinderea lor, cum ar fi cererea recentă a Turciei de a se alătura acestui format de cooperare, subliniază că Rusia își consolidează poziția într-o ordine geopolitică alternativă.

Faza a patra a modelului, referitoare la declinul puterii dominante, nu este în totalitate relevantă în cazul Rusiei. În acest caz, se poate aborda o discuție cu privire la redistribuirea influenței, întrucât influența rusă nu s-a diminuat complet, ci a fost realiniată către parteneri strategici non-occidentali, cu o industrie de apărare consolidată și o politică externă ce susține cooperarea cu alte puteri emergente. Aceasta indică o tranziție către un sistem multipolar, unde Rusia ar putea deține un rol central.

METODOLOGIA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

Studiul prezent are drept obiectiv de cercetare analiza evoluției acțiunilor de tip hard-power ale Federației Ruse în secolul XXI și gradul în care au fost conjugate, inclusiv acțiuni de tip soft-power

în sprijinul acestora. Obiectivul de cercetare este fundamentat pe următoarea întrebare: *Cum au evoluat acțiunile de tip hard-power ale Federației Ruse în perioada 1999-2022 și care este gradul în care acțiunile de tip soft-power au sprijinit inițiativele ruse?*

Metodologia folosită în această lucrare este concepută pentru a analiza în profunzime acțiunile de tip hard-power ale Federației Ruse din secolul XXI, prin documentarea din surse oficiale și baze de date specializate, disponibile online. Astfel, cercetarea utilizează pentru procesul de documentare surse oficiale, precum declarații și documente guvernamentale emise de liderii ruși, care oferă o perspectivă directă asupra politicilor externe și de securitate ale Federației Ruse. De asemenea, rapoarte ale organizațiilor internaționale și studii de specialitate publicate de NATO, OSCE și think-tank-uri de prestigiu completează aceste surse. În plus, literatura academică și analizele publicate în reviste recunoscute, cum ar fi *Foreign Affairs* și *Journal of Strategic Studies*, sunt folosite pentru a fundamenta contextual cercetarea. În mod special, se acordă o atenție deosebită surselor rusești, pentru a capta narațiunile interne ale Federației Ruse cu privire la politica externă, mai ales în ceea ce privește utilizarea de hard-power.

Analiza propriu-zisă se bazează pe metode calitative de cercetare (și anume analiza de conținut a documentelor de specialitate) și pe analiza indicatorilor disponibili în baze de date online, precum Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). Acest mod de lucru permite evaluarea relațiilor, între variabilele identificate și acțiunile de tip hard-power ale statului rus, reflectând gradul de prioritizare a acțiunilor de tip hard-power în raport cu interesele declarate. Totodată, studiul va analiza date statistice cu privire la modul în care fondurile alocate Ministerului Apărării au influențat capacitățile militare și strategiile aplicate în conflictele regionale.

Studiul se concentrează asupra a patru momente-cheie semnificative din istoria recentă. Primul este numirea lui Vladimir Putin în funcția

de președinte în perioada 1999-2000, care a marcat începutul unei perioade de reafirmare a influenței Rusiei prin mijloace de tip hard-power. Al doilea moment cheie este războiul ruso-georgian din 2008, un conflict ce a demonstrat capacitatea Rusiei de a folosi forța militară în scopul menținerii controlului asupra fostelor republici sovietice. Al treilea moment analizat este anexarea Crimeii în 2014, care a determinat sancțiuni economice masive și a subliniat politica de expansiune teritorială a statului rus, iar ultimul moment major analizat este invazia Ucrainei din 2022, când statul rus a recurs din nou la forța militară pentru a-și atinge obiectivele geopolitice. Aceste evenimente vor fi evaluate comparativ, fiind evidențiate similitudinile și diferențele dintre acțiunile de tip hard-power întreprinse de Federația Rusă, în funcție de contextul geopolitic. Astfel, studiul va examina modul în care aceste acțiuni au evoluat și au influențat dinamica securității euroatlantice.

EVOLUȚIA CAPABILITĂȚILOR TEHNICE MILITARE ALE FEDERAȚIEI RUSE

Pentru o mai bună contextualizare a prezentei cercetări, evoluția acțiunilor de tip hard-power ale Federației Ruse, în perioadele menționate, va fi analizată și din punct de vedere statistic, urmărindu-se modul în care fondurile alocate Ministerului Apărării au influențat capacitățile militare și strategiile aplicate în conflictele regionale.

Tabelul (a se vedea Fig. nr. 2), furnizat de J.Cooper¹³, prezintă distribuția bugetului militar în miliarde de ruble și procentul din totalul finanțării, indicând unde se concentrează resursele. Forțele strategice de rachete (cunoscute operațional și ca trupe de rachete cu destinație strategică) au primit 2 miliarde de ruble, reprezentând 10,5% din totalul finanțării în perioada 2011-2019, ceea ce sugerează o alocare moderată pentru menținerea și modernizarea arsenalului nuclear al Rusiei. Simbolul „a” din tabel reprezintă inclusiv investiții externe, dar, conform datelor existente, acestea nu au fost enumerate. Simbolul „b”

Service	Allocation (Billion roubles)	Per cent of total funding
Strategic missile forces	2.0 ^a	10.5
Space-air defence forces	3.4 ^b	17.9
Air force	4.0	21.1
Navy	5.0	26.3
Ground forces	2.6	13.7
Other	2.0	10.5
Total funding	19.0	100.0

Fig. 2: Alocarea fondurilor în cadrul Ministerului Apărării Rus, în perioada 2011–2019¹²

din tabel indică exclusiv investiții directe din partea guvernului rus. Această sumă indică faptul că, deși rachetele balistice intercontinentale reprezintă un aspect critic al securității naționale, acestea nu fac obiectul principal al investițiilor.

Forțele de apărare aerospațială au primit 3,4 miliarde de ruble, reprezentând 17,9% din buget. Această alocare este una semnificativă, având în vedere că Rusia a început să dezvolte capacități avansate în domeniul spațial extins. În 2022, capacitățile aerospațiale ale Rusiei au fost integrate mai mult în strategia militară națională, având în vedere rolul tot mai important al sateliților și tehnologiilor spațiale pentru comunicații și coordonarea atacurilor de precizie. Cu toate acestea, sancțiunile occidentale au redus accesul la tehnologii avansate, încetinind progresul în dezvoltarea unor noi sisteme de apărare aerospațială¹⁴.

Forțele aeriene au primit 4 miliarde de ruble, reprezentând 21,1% din totalul finanțării. Acest procent indică o investiție solidă în capacitățile aeriene ale Rusiei, care include dezvoltarea avioanelor de luptă moderne și alte tehnologii de aviație. Forțele aeriene joacă un rol crucial în apărarea statului rus, având în vedere spațiul teritorial vast ocupat. În 2022, deși avioanele Su-57 și alte proiecte avansate au fost prezentate ca viitoare componente ale forțelor aeriene, foarte puține unități au fost operaționalizate până la acea dată, majoritatea echipamentelor rămânând la stadiul de prototip sau de pre-producție¹⁵.

Forțele navale au primit cea mai mare sumă, 5 miliarde de ruble, echivalentul a 26,3% din totalul

bugetului militar. Acest fapt subliniază accentul strategic pus pe extinderea și modernizarea forțelor navale, reflectând dorința de a proiecta puterea pe mare și de consolidare a influenței în regiuni-cheie, precum Zona Arctică și Marea Neagră. Rusia investește constant în flota sa pentru a-și proiecta interesele naționale (economice și de dezvoltare a spațiului de influență) în partea de est a Europei. În ciuda acestor investiții, în 2022 flota navală rusă a întâmpinat dificultăți în cadrul operațiunilor din Marea Neagră, unde a pierdut mai multe nave esențiale, inclusiv crucișătorul „Moskva”, demonstrând vulnerabilități tactice în fața atacurilor ucrainene¹⁶.

Forțele terestre au primit 2,6 miliarde de ruble sau 13,7% din buget, ceea ce sugerează că acest sector nu a fost considerat o prioritate în comparație cu alte ramuri. În ciuda rolului esențial în conflictele militare clasice, această sumă relativ scăzută poate fi un indicator a unei strategii militare ruse în tranziție. În invazia Ucrainei din 2022, forțele terestre ruse au demonstrat probleme majore de logistică și coordonare, iar lipsa modernizării echipamentelor a contribuit la pierderi semnificative în primele faze ale războiului¹⁷. Alte alocări suplimentare pot include investiții în tehnologii emergente, inteligență artificială sau alte capacități neconvenționale necesare în conflictele moderne. După 2022, au fost intensificate eforturile pentru dezvoltarea și integrarea dronelor de atac și a armelor autonome, însă progresul a fost afectat de lipsa accesului la componente occidentale esențiale pentru producția avansată de tehnologii militare¹⁸.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Military expenditure										
in current roubles b.	1 783	2 064	2 513	2 813	3 251	4 047	4 645	3 880	3 850	4 211
in current US\$ b.	58.7	70.2	81.5	88.4	84.7	66.4	69.2	66.5	61.4	65.1
in constant (2018) US\$ b.	49.2	52.5	60.8	63.8	68.4	73.7	79.0	63.7	61.4	64.1
Military expenditure as a share of GDP (%)	3.6	3.4	3.7	3.8	4.1	4.9	5.5	4.2	3.7	3.9

Fig. 3: Cheltuielile militare rusești în perioada 2010-2019²⁴

Conform lui J.Cooper¹⁹, nu este clar definit dacă obiectivul de modernizare se referă la tot echipamentul militar al forțelor armate sau doar la echipamentele active și pregătite pentru luptă. Această incertitudine poate afecta modul în care sunt interpretate investițiile Rusiei în modernizarea forțelor sale. Același autor²⁰ subliniază că, începând cu 2010, direcția urmărită a fost creșterea procentului de armament modern de la 15% la 70% până în 2020. Totuși, provocările economice apărute din cauza crizei din Ucraina și a sancțiunilor economice impuse Rusiei au forțat o amânare a acestui obiectiv până în 2025. În 2022, modernizarea echipamentelor a continuat să fie afectată de sancțiuni, care au limitat accesul la tehnologii avansate și componente esențiale, inclusiv microprocesoare și sisteme optice. Acest lucru a generat întârzieri suplimentare în planurile de modernizare²¹.

De asemenea, S.T. Wezeman²² notează că, deși datele SIPRI sunt frecvent folosite pentru a compara cheltuielile militare între state, cheltuielile reale ale Rusiei par a fi inferioare celor reflectate de amploarea activităților sale militare și de dimensiunea forțelor sale armate. Această observație poate sugera o utilizare foarte eficientă a resurselor militare sau o raportare incompletă a cheltuielilor reale. Discrepanța atrage atenția asupra potențialelor lipsuri în transparența gestionării resurselor militare și strategice ale Rusiei.

Distribuția bugetului militar rus reflectă prioritățile declarative ale statului, cu un accent major pe forțele maritime și aeriene, dar și pe apărarea aerospațială. În ciuda acestor observații, provocările economice și internaționale determină presiuni care sunt în măsură să

conducă la incapacitatea statului rus de a-și atinge obiectivele de modernizare militară pe termen lung. Cu toate acestea, după 2022, Rusia a avut dificultăți semnificative în menținerea ritmului de modernizare și în compensarea pierderilor suferite pe câmpul de luptă, în special în contextul sancțiunilor internaționale și al închiderii accesului la tehnologiile occidentale²³.

Pe parcursul ultimelor două decenii, cheltuielile militare ale Rusiei au înregistrat o creștere semnificativă (Fig. nr. 3), reflectând prioritățile strategice ale statului și adaptările sale la contexte economice și geopolitice variabile. Între 2010 și 2019, cheltuielile militare ale Rusiei au crescut cu 30%, indicând un ritm constant de dezvoltare. În același timp, dacă privim o perioadă mai lungă (între 2000 și 2019), creșterea totală a fost de 175%, ceea ce subliniază un accent puternic pe reîntărirea capacităților militare de-a lungul întregii perioade post-sovietice. După anul 2019, datele arată că Rusia a continuat să mențină cheltuieli militare ridicate, însă sancțiunile internaționale și izolarea de piețele tehnologice occidentale au dus la întârzieri semnificative în programele de modernizare. Până în 2022, Rusia a înregistrat dificultăți în accesarea unor componente critice pentru tehnologiile avansate, ceea ce a afectat livrările de echipamente militare, inclusiv tancurile T-14 „Armata” și avioanele Su-57²⁵.

În ciuda faptului că în perioada 2017-2018 a avut loc o reducere a cheltuielilor, acest declin a fost temporar, fiind urmat de o revenire în 2019, când cheltuielile militare au atins 65,1 miliarde de dolari. Deși această sumă este semnificativă, creșterea (ajustată la inflație și cursuri de

schimb) a fost de doar 4,5%, comparativ cu cea nominală de 9,4%²⁶. Astfel, poate fi constatat că fondurile suplimentare nu au contribuit direct la expansiunea reală a capacităților militare, ci doar la compensarea erodării puterii de cumpărare a rublei, în contextul fluctuațiilor economice. După 2022, provocările economice și sancțiunile internaționale au continuat să pună presiune pe bugetul militar al Rusiei. Deși anumite categorii de cheltuieli, precum salariile și pensiile pentru personalul militar, au fost protejate, programele de dezvoltare a noilor echipamente au fost semnificativ afectate²⁷.

Un aspect esențial în înțelegerea cheltuielilor militare ale Rusiei îl reprezintă impactul pe care acestea îl exercită asupra economiei naționale. Cheltuielile militare, ca procent din PIB, au atins 3,9% în 2019, ceea ce, deși superior valorii de 3,6% din 2010, rămâne sub pragul maxim de 5,5% din 2016. Creșterea abruptă din anul 2016 poate fi explicată printr-o alocare bugetară semnificativă, destinată achitării datoriilor acumulate de industria de armament începând cu 2011. În fapt, un procent de 17% din totalul

ale Rusiei au continuat să fie susținute de către guvern, însă dependența de componente industriale importate a determinat probleme majore de aprovizionare. De exemplu, eforturile de a repara și moderniza vehiculele blindate și echipamentele pierdute în Ucraina au fost îngreunate de lipsa de microprocesoare și alte componente electronice esențiale²⁹.

Această fluctuație a cheltuielilor destinate apărării determină ipoteze cu privire la eventuale incapacități ale statului rus de a susține pe termen lung modernizarea forțelor sale armate, mai ales în contextul recent al constrângerilor economice și sancțiunilor internaționale. Mai mult, comparația între cheltuielile reale ale Rusiei și mărimea armatei sugerează o posibilă subfinanțare a activităților militare sau o ineficiență în alocarea resurselor, având în vedere amploarea operațiunilor sale militare, după cum menționează și S.T. Wezeman³⁰. Astfel, în pofida faptului că Rusia și-a menținut un angajament ridicat față de dezvoltarea capacităților sale militare, impactul economic și politic al acestui efort a fost unul discutabil.

Rank	Country		Military expenditure, 2019 (US\$ b.)	Change in military expenditure (%)		Military expenditure as a share of GDP (%)		Share of world total, 2019 (%)
				2018–19	2010–19	2019	2010	
2019	2018							
1	1	United States	732	5.3	-15	3.4	4.9	38
2	2	China	(261)	5.1	85	(1.9)	(1.9)	(14)
3	4	India	71.1	6.8	37	2.4	2.7	3.4
4	5	Russia	65.1	4.5	30	3.9	3.6	3.4
5	3	Saudi Arabia	(61.9)	-16	14	(8.0)	8.6	(3.2)
6	6	France	50.1	1.6	3.5	1.9	2.0	2.6
7	9	Germany	49.3	10	15	1.3	1.3	2.6
8	7	United Kingdom	48.7	0.0	-15	1.7	2.4	2.5
9	8	Japan	47.6	-0.1	2.0	0.9	1.0	2.5
10	10	South Korea	43.9	7.5	36	2.7	2.5	2.3

Fig. 4: Primele 10 țări cu cele mai mari cheltuieli militare la nivelul anului 2019³²

cheltuielilor militare din 2016 a fost folosit pentru achitarea datoriilor²⁸, astfel că o parte substanțială a bugetului a fost alocată pentru a achita echipamente deja livrate, în detrimentul noilor achiziții.

La nivelul anului 2022, cheltuielile militare

Aceste provocări au devenit și mai evidente după 2022, când invazia Ucrainei a forțat Rusia să cheltuiască resurse semnificative pentru război, în timp ce sancțiunile și pierderile masive au determinat epuizarea rapidă a echipamentului și incapacitatea de a-l înlocui la nivelul necesar³¹.

Conform datelor furnizate de SIPRI (vezi Fig. 4), Rusia și-a menținut poziția între primele cinci țări cu cele mai mari cheltuieli militare din ultimul deceniu, ocupând locul al cincilea în 2018 și locul al patrulea în 2019, după SUA, China și India. Această dinamică s-a datorat în mare parte scăderii cheltuielilor Arabiei Saudite în resurse de resort militar, nu a unui avans major al cheltuielilor rusești în acest domeniu³³, ceea ce poate indica existența un plafon în resursele alocate apărării din partea Rusiei. Poziția nu a fost însă menținută după invazia Ucrainei din 2022, când țara a fost forțată să aloce resurse substanțiale pentru eforturile de război, ceea ce a epuizat rapid bugetul inițial și a generat deficite logistice³⁴.

În 2019, cheltuielile militare ale SUA au fost de peste 11 ori mai mari decât cele ale Rusiei, iar China a cheltuit de patru ori mai mult. Cu toate acestea, Rusia a investit cu aproximativ 30% mai mult decât principalele puteri militare din Europa de Vest, precum Franța, Germania și Regatul Unit. Acest contrast evidențiază un efort semnificativ al statului rus de a menține o capacitate militară competitivă în raport cu statele europene, dar cu resurse limitate. În ciuda eforturilor de menținere a competitivității, sancțiunile economice internaționale și lipsa accesului la componente industriale de înaltă tehnologie au dus la întârzieri în proiectele de modernizare, afectând capacitatea Rusiei de a se compara cu adversarii occidentali³⁵.

În ceea ce privește impactul militar asupra bugetului, Rusia a avut o investiție în apărare de 3,9% din PIB în anul 2019, procent semnificativ mai mare decât cel al Chinei sau al principalelor state europene și marginal peste nivelul Statelor Unite. Acest aspect poate sugera o alocare disproporționată a resurselor naționale către apărare, în raport cu dimensiunea economică a țării. Din această perspectivă, la nivelul anului de referință, securitatea națională și menținerea unei poziții puternice pe scena internațională rămân priorități majore. După 2022, acest procent a continuat să crească, pe măsură ce Rusia a fost nevoită să își susțină eforturile militare prelungite în Ucraina³⁶.

După stabilirea planurilor de modernizare militară pentru 2020-2022, prețurile pentru resursele petroliere au intrat într-o perioadă de instabilitate. În contextul în care economia rusă depinde în mare măsură de exporturile de petrol și gaze naturale, această volatilitate a prețurilor a impus anumite constrângeri asupra bugetului militar. Totuși, după invazia din Ucraina, exporturile de energie au continuat să fie utilizate ca un instrument geopolitic, în special în relațiile cu țările din BRICS, ceea ce a permis Moscovei să mențină un nivel semnificativ de finanțare militară³⁷.

Analizând cheltuielile militare ale Rusiei din perioada 2015-2019 (Fig. nr. 5) se poate observa că bugetul alocat apărării reflectă o distribuție complexă a resurselor între diferitele

	2015	2016	2017	2018	2019	Share of total, 2019 (%)
National defence ^a	3 181	3 776	2 852	2 826	2 992	71
Military pensions	306	328	339	345	347	8.2
Paramilitary forces	257	246	340	353	381	9.0
Other MOD expenditure ^b	292	283	338	316	479	11
Additional subsidies for Rosatom and the Baikonur Space Centre	10.9	11.1	10.7	10.5	11.1	0.3
Total (roubles b.)	4 047	4 645	3 880	3 850	4 210	
Total (US\$ b.)	66.4	69.2	66.5	61.4	65.1	

Fig. 5: Cheltuielile militare ale Rusiei pe componente în perioada 2015–2019³⁸

segmente din domeniu, precum pensiile militare, forțele paramilitare și alte categorii. În 2019, apărarea națională a reprezentat 71% din totalul cheltuielilor militare, ceea ce subliniază accentul major pus pe forțele armate și pe menținerea capacităților defensive și ofensive. Pensiile militare au constituit 8,2% din cheltuielile totale, iar forțele paramilitare au beneficiat de 9% din bugetul alocat, ceea ce sugerează un efort consistent de susținere a acestor structuri, reflectând preocupări cu privire la situația internă și capabilitățile externe de intervenție.

Cheltuielile suplimentare pentru infrastructura de dezvoltare tehnologică a Rusiei, prin „Rosatom”³⁹ și Centrul Spațial „Baikonur”, au reprezentat o proporție mică din bugetul total (0,3% în 2019), acestea fiind însă indici care arată angajamentul Rusiei pentru dezvoltarea tehnologiilor nucleare și a programelor spațiale. În ciuda acestor provocări, post-2022 Rusia a reușit să mențină și chiar să accelereze producția de armament, bazându-se în mare măsură pe rețele clandestine de import de componente industriale esențiale din Occident⁴⁰.

O caracteristică importantă a cheltuielilor militare ale Rusiei este faptul că o mare parte dintre acestea sunt secrete, astfel că detalii specifice referitoare la destinația acestor fonduri nu sunt disponibile public. Aceasta nu este o practică neobișnuită a liderilor de la Kremlin, însă lipsa de transparență face dificilă evaluarea exactă a priorităților militare reale ale Rusiei și a modului în care fondurile sunt direcționate. Totuși, datele din surse deschise și analizele asupra rețelelor clandestine de aprovizionare subliniază o tendință continuă de modernizare, în ciuda limitărilor economice severe și a dificultăților întâmpinate în obținerea tehnologiilor esențiale din afara țării⁴¹.

Un alt factor explicativ pentru discrepanța aparentă între nivelul cheltuielilor militare și forța aparentă a armatei ruse este legat de costurile relativ mici pentru achizițiile de bunuri și servicii militare în Rusia, în comparație cu alte state⁴². De asemenea, statul rus prioritizează anumite segmente ale forțelor armate, alocând un procent ridicat din cheltuieli în procesul de modernizare a

echipamentelor. Această constatare este susținută de existența unui stoc semnificativ de sisteme de armament din perioada epocii sovietice. După invazia din 2022, cheltuielile destinate forțelor paramilitare și structurilor hibride au crescut semnificativ, în paralel cu un efort susținut pentru regenerarea industriei militare⁴³. După anunțarea mobilizării parțiale, din septembrie 2022, s-a înregistrat un val de noi importatori de bunuri electronice, majoritatea fiind cel mai probabil firme-paravan temporare din plan extern⁴⁴, create pentru a acoperi nevoile critice ale Rusiei în acest domeniu.

În baza acestor considerente, mesajele autorităților ruse în mass-media cu privire la puterea militară a țării pot fi interpretate ca fiind o manieră a Moscovei de a induce în eroare a adversarilor, prin mijloace soft-power, întrucât distorsionează realitatea nereflexând nivelul real al cheltuielilor, ci mai degrabă superioritatea echipamentului militar comparativ cu statele europene.

O altă observație, ca urmare a analizei distribuției financiare către sectorul de apărare, este faptul că deși resursele alocate sunt semnificative din punct de vedere procentual, acestea nu pot fi comparate cu sumele alocate de marile puteri occidentale. Această comparație este relevantă pentru a înțelege contextul strategic al alocării resurselor militare de către Rusia. Cu toate că nu poate concura financiar cu acestea, Rusia compensează prin utilizarea aparent eficientă a resurselor disponibile și prin prioritizarea unor domenii strategice, cum ar fi investirea în tehnologii (inclusiv nucleare) și dezvoltarea capabilităților hibride.

EVOLUȚIA ACȚIUNILOR HARD POWER ALE FEDERAȚIEI RUSE

În continuare, vom explora evoluția acțiunilor de tip hard-power, începând cu perioada 1999-2000, odată cu numirea lui Vladimir Putin în funcția de președinte al Federației Ruse. Acesta este momentul în care Rusia a început un proces de consolidare a capacităților sale militare și economice și și-a reafirmat drept

obiectiv prioritar în politica externă⁴⁵ confirmarea statutului de putere politică de nivel global. Conform datelor oferite de SIPRI⁴⁶, bugetul de apărare al Rusiei a cunoscut o creștere moderată începând cu anul 2000, reflectând eforturile de modernizare a forțelor armate și de achiziționare de echipamente militare noi. Un exemplu elocvent este primul discurs oficial al lui Putin⁴⁷ în calitate de președinte, în care acesta a subliniat importanța restaurării forței economice și militare a Rusiei.

Deși Putin a adoptat o retorică fermă, utilizarea hard-power la acea dată a fost limitată. În cadrul celui de-al doilea război cecen, deși Rusia a recurs la forță militară, această utilizare a fost relativ restrânsă în raport cu capacitățile militare anunțate de autorități. În plus, în perioada 1999-2000 Rusia nu a intervenit în mod direct în conflicte externe majore, preferând să prioritizeze reforme interne și modernizarea sistemului de apărare⁴⁸.

Intervenția militară în Georgia, din august 2008, a reprezentat una dintre primele manifestări clare ale utilizării hard-power de către Rusia într-un conflict internațional post-sovietic⁴⁹. Cu toate acestea, durata scurtă a conflictului și numărul redus de trupe ruse implicate sugerează o utilizare limitată a forței în raport cu capacitățile declarate. Rapoarte OSCE⁵⁰ și NATO⁵¹ au confirmat acest lucru, demonstrând că deși Rusia dispunea de o forță militară considerabilă, intervenția în Georgia a fost calculată și relativ rapidă. Invazia a fost justificată prin invocarea necesității protejării populației ruse din regiunile georgiene separatiste, Osetia de Sud și Abhazia, iar utilizarea forței nu a determinat escaladarea conflictului la scară regională.

V.Putin, deși în acel moment ocupa funcția de prim-ministru, a jucat un rol important în susținerea ideologică a acțiunilor militare, în discursurile comune cu Medvedev subliniind necesitatea protejării cetățenilor ruși și a stabilității în regiune „prin orice mijloace”⁵². Astfel, momentul-cheie 2008 a demonstrat capacitatea Rusiei de a folosi forța militară convențională, dar fără a mobiliza

resurse extinse⁵³, fiind preferată o abordare calculată.

Potrivit lui D.Gorenburg⁵⁴, declarațiile oficialilor ruși au evidențiat importanța reformelor în sectorul militar în vederea menținerii unei capacități de intervenție rapidă în regiuni instabile, precum Caucazul. Din această perspectivă, intervenția militară din Georgia a scos în evidență și faptul că Rusia începea să se pregătească pentru noi scenarii internaționale, consolidându-și resursele militare și adaptându-și tactica la noi tipuri de conflicte, cum ar fi conflictul de tip hibrid.

Anexarea Peninsulei Crimeea în 2014 a fost un alt punct semnificativ în politica de hard-power a Rusiei și un exemplu clar de utilizare a tacticilor hibride⁵⁵. Pe lângă forța militară convențională, Rusia a folosit tactici non-convenționale, asimilate războiului hibrid, precum dezinformarea, atacurile cibernetice și presiunile economice. Conform datelor publicate pe site-uri de analiză⁵⁶, regimul de la Moscova a mobilizat forțe militare fără însemne oficiale (cunoscute drept „omuleți verzi”) pentru a prelua controlul asupra Peninsulei, fără a provoca o confruntare militară majoră. Aceste acțiuni au fost susținute de atacuri cibernetice asupra infrastructurii ucrainene și de o amplă campanie de dezinformare, menită să destabilizeze guvernul de la Kiev și să justifice anexarea (drept sprijin militar) în fața opiniei publice internaționale. În cadrul unui discurs prezidențial notabil, V.Putin a afirmat că prin această intervenție militară Federația Rusă și-a exercitat „dreptul legitim de a-și proteja cetățenii și de a preveni o tragedie umanitară” în Ucraina⁵⁷. Deși Rusia avea o forță militară superioară și ar fi putut lansa o ofensivă de proporții, a ales să utilizeze minimul necesar de forțe, combinat cu tactici hibride, pentru a asigura câștigul teritorial, fără escaladarea într-un război deschis⁵⁸.

De asemenea, trebuie menționat că, deși Rusia plănuise anterior, printr-un program guvernamental, introducerea de noi echipamente avansate, precum tancurile T-14 „Armata”⁵⁹

și avioanele Su-57, până în anul 2020, aceste planuri nu s-au materializat. De exemplu, până în anul 2019 doar câteva elemente din tehnica enunțată au fost produse ca prototipuri, fără a fi livrate efectiv forțelor operaționale⁶⁰. Acest aspect evidențiază discrepanța dintre ambițiile declarate ale Rusiei și capacitatea sa de a le realiza, întrucât modernizarea masivă planificată nu a avut finalitate. În schimb, Rusia a continuat să modernizeze echipamente mai vechi aflate în serviciu⁶¹.

Invazia rusă în Ucraina din anul 2022 a fost una dintre cele mai ample manifestări de tip hard-power ale Federației Ruse din ultimele decenii, însă utilizarea efectivă a resurselor militare a fost sub așteptări. În ciuda mobilizării unei forțe militare considerabile și a pregătirilor logistice, eficiența acestor acțiuni a fost limitată⁶². Conform bazei de date online SIPRI⁶³, la nivelul anului 2022 Rusia avea la dispoziție o forță militară superioară din punct de vedere numeric și tehnologic, însă coordonarea deficitară și dificultățile logistice au redus impactul acestei forțe. Atacurile cibernetice și campaniile de dezinformare implementate de statul rus, ca parte a acțiunilor hibride, în sprijinul celor de tip hard-power, nu au reușit să destabilizeze în mod semnificativ infrastructura critică ucraineană, așa cum s-a întâmplat în anul 2014. Spre deosebire de perioada menționată, Ucraina a beneficiat în 2022 de o pregătire mai bună în vederea contracarării atacurilor cibernetice și dezinformării, consolidându-și infrastructura și capacitățile defensive. Sprijinul internațional puternic pentru Ucraina și accesul la tehnologii avansate de apărare cibernetică au diminuat semnificativ eficiența tacticilor hibride utilizate de Rusia.

La nivel de discurs, V.Putin a justificat invazia prin necesitatea de a proteja securitatea Rusiei și de a „denazifica” Ucraina, subliniind că această operațiune va fi rapidă și eficientă⁶⁴. Cu toate acestea, utilizarea efectivă de hard-power de către Rusia a evidențiat dificultăți de implementare a acestei strategii la scară

largă. Atacurile masive asupra Kievului au fost respinse în primele faze ale conflictului, în mare parte datorită rezistenței ucrainene și erorilor Rusiei de planificare logistică. Eșecul ulterior al menținerii Hersonului, un alt punct strategic esențial, a evidențiat slăbiciuni suplimentare în implementarea acțiunilor de tip hard-power la scară largă.

Ideile enunțate în cadrul prezentului articol vin în completarea studiilor anterioare⁶⁵, în care au fost analizate discursurile anuale ale președintelui rus, Vladimir Putin, din anii 2000, 2012 și 2022, folosind software-ul specializat NVivo, cu scopul de a identifica principalele mesaje de comunicare strategică. Una dintre concluziile studiului a fost faptul că discursurile președintelui rus s-au dezvoltat de-a lungul timpului pentru a oferi justificări pe plan internațional în ceea ce privește utilizarea metodelor de tip hard-power în conflictele regionale. Rezultatele actualei cercetări se aliniază studiului menționat, în măsura în care ambele subliniază rolul metodelor de tip hard-power ca parte a unei strategii geopolitice mai ample a statului rus. Astfel, acțiunile de tip hard-power implementate în cele patru momente-cheie analizate nu sunt tactici izolate, ci operații planificate în conformitate cu o viziune mai largă, destinată consolidării influenței ruse pe scena internațională.

CONCLUZII

Evoluția acțiunilor de tip hard-power ale Federației Ruse din perioada 1999-2022 evidențiază o tranziție de la consolidarea capabilităților militare către intervenții externe din ce în ce mai agresive. În perioada 1999-2000 Rusia a prioritarizat redresarea economică și militară după colapsul sovietic. Intervenția în Georgia din 2008 a marcat o schimbare în politica externă rusă, o trecere de la consolidare la proiecția puterii regionale. În 2014, intervenția în Crimeea a reflectat o evoluție spre utilizarea tacticilor hibride în conflicte moderne. Invazia Ucrainei din 2022 a consolidat tendința de

utilizare a hard-power-ului de către statul rus în conflicte externe.

Analiza acestor patru momente-cheie (1999-2000, 2008, 2014 și 2022) relevă că acțiunile militare ruse fac parte dintr-un proces mai amplu de consolidare a influenței și proiecției puterii. Deși resursele militare utilizate au fost sub așteptări în raport cu declarațiile oficiale și informațiile disponibile în mass-media ruse, statul și-a adaptat strategiile pentru a maximiza impactul, folosind atât tactici convenționale, cât și hibride. Conflictul din Ucraina, în plină desfășurare, demonstrează, totuși, capacitatea

Federației Ruse de susținere a acțiunilor de tip hard-power, cel puțin pe termen scurt, în ciuda dificultăților economice. Pe lângă mobilizarea resurselor militare, Rusia folosește o strategie amplă care integrează elemente de tip soft-power, precum mesajele STRATCOM, și elemente de tip hard-power, precum acțiunile militare, pentru a-și legitima acțiunile la nivel extern. Această fuziune între dimensiunile hard și soft indică o abordare multidimensională, menită să extindă și să protejeze influența globală a Rusiei, în special prin implicarea în conflicte regionale prelungite.

BIBLIOGRAFIE

1. APPS Peter, "The Western industrial components rebuilding Russia's military", Reuters, 16 August 2024; <https://www.reuters.com/world/europe/western-industrial-components-rebuilding-russias-military-2024-08-16/>.
2. BANASIK Mirosław, "Russian Federation Hybrid Warfare in Ukraine since 2014", *Security and Defence Quarterly*, vol. 28, nr. 1, 2020; disponibil la <https://securityanddefence.pl>.
3. BILOUSOVA Olena și alții, *Challenges of Export Controls Enforcement. How Russia Continues to Import Components for its Military Production*, KSE Institute, Yermak-McFaul International Working Group on Russian Sanctions, ianuarie 2024; <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/01/Challenges-of-Export-Controls-Enforcement.pdf>.
4. BOULÈGUE Mathieu și alții, *Assessing Russian plans for military regeneration. Modernization and reconstitution challenges for Moscow's war machine*, Research Paper, Chatham House, iulie 2024; <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2024-07/2024-07-09-assessing-russian-plans-military-boulegue-et-al.pdf>.
5. BOULÈGUE Mathieu, "NATO must find ways to accelerate the decline of Russia's military industry", 9 iulie 2024; <https://www.chathamhouse.org/2024/07/nato-must-find-ways-accelerate-decline-russias-military-industry>.
6. COOPER Julian, *Russia's state armament programme to 2020: a quantitative assessment of implementation 2011–2015*, FOI Report, Swedish Defence Research Agency Publication, martie 2016; <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--4239--SE>.
7. DORAN F. Charles, "Power Cycle Theory and the Ascendance of China: Peaceful or Stormy?", *SAIS Review of International Affairs*, The Johns Hopkins University, vol. 32, nr. 1, ianuarie 2012.
8. FLINT Colin, *Introduction to geopolitics* (3rd ed.), Routledge, Londra, 2016.
9. GALEOTTI Mark, *The Modern Russian Army 1992–2016*, Osprey Publishing, 2017.
10. GERASIMOV Valery, „Tsennost' nauki v prognozirovanii” (The Value of Science in Prediction/ Military-Industrial Kurier), 2013.
11. GERASIMOV Valery, „Vektory razvitiya voyennoy strategii”, *Krasnaya Zvezda*, 2019; <http://redstar.ru/vektory-razvitiya-voennoj-strategii/>.
12. GILES Keir, "Russia's 'New' Tools for Confronting the West: Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power", Chatham House, 21 martie 2016; <https://www.chathamhouse.org>.
13. GILPIN Robert, „The Theory of Hegemonic War”, *The Journal of Interdisciplinary History*, vol. 18, nr. 4, 1988.
14. GORENBURG Dmitry, "Part 1: The Plenary Speeches – Russian Military Reform: Tracking Developments in the Russian Military", Moscow Conference on International Security,

- 29 mai 2014; <https://russiamil.wordpress.com/2014/05/29/moscow-conference-on-international-security-2014-part-1-the-plenary-speeches/>.
15. KOFMAN Michael, Rojansky Matthew, "A Closer look at Russia's «Hybrid War»", *Kennan Cable No. 7*, Kennan Institute, Washington DC, 14 April 2015.
16. MCDERMOTT Roger, "Russia's Strategic Calculations in Ukraine: The Military Dimension", *Eurasia Daily Monitor*, vol. 13, nr. 50, 2016; <https://jamestown.org>.
17. MEDVEDEV Dmitry, "Statement on the Situation in South Ossetia", Moscova, 8 august 2008, <https://kremlin.ru/>.
18. MELNIC Cristina, Ion Cristea, *Încă 6 ani cu Vladimir Putin. La ce să ne așteptăm după realegerea președintelui rus?*, New Strategy Center, București, 2019.
19. MELVIN J. Neil, *Building Stability in the North Caucasus: Ways Forward for Russia and the European Union*, SIPRI Policy Paper 16, SIPRI Publishing, mai 2007.
20. MODELSKI George, *Long Cycles in World Politics*, Macmillan Press, Londra, 1987.
21. MORARU C. Andrei, „Evoluția Doctrinelor Militare Ruse: De la Război Neliniar la Controlul Haosului”, *Infosfera*, anul XV, nr. 4/2023, p. 14-22.
22. MORARU C. Andrei, „Putin's Rhetoric of Power”, *Redefining Community in Intercultural Context*, vol. 11, nr. 1, 2023.
23. MYZLO MYZLO, „Заглохший танк Армата Т-14 на репетиции парада”, 2015; https://www.youtube.com/watch?v=S93ebaJXtXU&ab_channel=MyzloMyzlo.
24. ORGANSKI A. F. Kenneth, *World Politics*, Second Edition, Alfred A. Knopf, New York, 1968.
25. ORLOV Alex, „Inside Russia's 2024 military-industrial complex”, ESD European Security and Defence, 4 septembrie 2024; <https://eurosd.com/2024/09/articles/40149/inside-russias-2024-military-industrial-complex/>.
26. PIFER Steven, „Crimea: Six years after illegal annexation”, *Commentary*, Brookings Institution, 17 martie 2017; <https://www.brookings.edu>.
27. SNEGOVAYA Maria, Max Bergman, Tina Dolbaia, Nick Fenton, *Back in Stock? The State of Russia's Defense Industry after Two Years of the War*, Center for Strategic and International Studies, CSIS Report, aprilie 2024.
28. STEPANOVA Ekaterina, „South Ossetia and Abkhazia: Placing the Conflict in Context”, *SIPRI Policy Brief*, SIPRI Publishing, noiembrie 2008.
29. WEZEMAN T. Siemon, „Russia's military spending: Frequently asked questions”, *Commentary/ Backgrounder*, SIPRI Publishing, 27 aprilie 2020.
30. *** „Rostec Officially Admits T-14 Armata is for Parades, Not Real War”, *Defense Express*, 4 martie 2024; disponibil la https://en.defence-ua.com/industries/despite_admitting_t_14_armata_is_not_for_war_russia_prepared_a_production_plan-9842.html.
31. *** NATO, NATO's relations with Georgia, 2008, <https://www.nato.int>.
32. *** „Russian Defense Chief Says Military Factories Working 'Around the Clock'”, *The Moscow Times*, ianuarie 2023; disponibil la <https://www.themoscowtimes.com/2023/01/02/russian-defense-chief-says-military-factories-working-around-the-clock-a79864>.
33. *** OSCE, *Georgia – OSCE Efforts to Promote Dialogue and Stability*, 2008; disponibil la <https://www.osce.org>.
34. *** SIPRI, *SIPRI Military Expenditure Database*, Stockholm International Peace Research Institute, 2023; disponibil la <https://milex.sipri.org/sipri>.
35. *** UNITED NATIONS, *General Assembly Resolution 68/262 on the Territorial Integrity of Ukraine*, 2014; disponibil la <https://www.un.org>.
36. *** „Address at an expanded meeting of the Russian Security Council”, Moscova, 31 decembrie 1999, <https://kremlin.ru/>.
37. *** „Address by President of the Russian Federation”, Moscova, 18 martie 2014; disponibil la <https://kremlin.ru/>.
38. *** „Address by the President of the Russian Federation”, Moscova, 24 februarie 2022; disponibil la <https://kremlin.ru/>.
39. *** „Decree No. 400 „On the National Security Strategy of the Russian Federation”, 2021; disponibil la <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107030001>.

- ¹ George Modelski, *Long Cycles in World Politics*, Macmillan Press, Londra, 1987.
- ² Kenneth A. F. Organski, *World Politics*, Second Edition, Alfred A. Knopf, New York, 1968.
- ³ Robert Gilpin, „The Theory of Hegemonic War”, *The Journal of Interdisciplinary History*, vol. 18, nr. 4, 1988, p. 591–613.
- ⁴ Charles F. Doran, „Power Cycle Theory and the Ascendance of China: Peaceful or Stormy?”, *SAIS Review of International Affairs*, The Johns Hopkins University, vol. 32, nr. 1, 2012, p. 73-87.
- ⁵ Valery Gerasimov, „Tsennost' nauki v prognozirovanii” (The Value of Science in Prediction/ Military-Industrial Kurier), 2013.
- ⁶ Valery Gerasimov, „Vektory razvitiya voyennoy strategii”, *Krasnaya Zvezda*, 2019; <http://redstar.ru/vektory-razvitiya-voennoj-strategii/>.
- ⁷ Andrei C. Moraru, „Evoluția Doctrinelor Militare Ruse: De la Război Neliniar la Controlul Haosului”, *Infosfera*, anul XV, nr. 4/2023, p. 14-22.
- ⁸ Cristina Melnic, Ion Cristea, *Încă 6 ani cu Vladimir Putin. La ce să ne așteptăm după realegerea președintelui rus?*, New Strategy Center, București, 2019, p. 1-15.
- ⁹ Vladimir Putin, Decree No. 400 „On the National Security Strategy of the Russian Federation”, 2021; <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107030001>.
- ¹⁰ Colin Flint, *Introduction to geopolitics* (3rd ed.), Routledge, Londra, 2016, p. 199.
- ¹¹ *Idem.*, p. 183-200.
- ¹² Julian Cooper, *Russia's state armament programme to 2020: a quantitative assessment of implementation 2011–2015*, FOI Report, Swedish Defence Research Agency Publication, 2016, p. 20; <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--4239--SE>.
- ¹³ *Ibidem.*, p. 20.
- ¹⁴ Mathieu Boulègue și alții, „Assessing Russian plans for military regeneration”, Research Paper, Chatham House, 2024; <https://www.chathamhouse.org/2024/07/assessing-russian-plans-military-regeneration/07-russias-military-industrial-complex-and>.
- ¹⁵ Maria Snegovaya, Max Bergman, Tina Dolbaia, Nick Fenton, „Back in Stock? The State of Russia's Defense Industry after Two Years of the War”, CSIS Report, Center for Strategic and International Studies, 2024, p.19.
- ¹⁶ Peter Apps, „The Western industrial components rebuilding Russia's military”, Reuters, 2024; <https://www.reuters.com/world/europe/western-industrial-components-rebuilding-russias-military-2024-08-16/>.
- ¹⁷ Maria Snegovaya, *Op.cit.*, p. 22.
- ¹⁸ Mathieu Boulègue et.al., *Op.cit.*
- ¹⁹ Julian Cooper, *Op.cit.*, p. 51.
- ²⁰ *Ibidem*, p. 121.
- ²¹ Alex Orlov, „Inside Russia's 2024 military-industrial complex”, ESD European Security and Defence, 4 septembrie 2024; <https://euro-sd.com/2024/09/articles/40149/inside-russias-2024-military-industrial-complex/>.
- ²² Siemon T. Wezeman, „Russia's military spending: Frequently asked questions”, Commentary/ Backgrounder, SIPRI Publishing, 2020.
- ²³ Peter Apps, *Op.cit.*
- ²⁴ Siemon T. Wezeman, *Op.cit.*
- ²⁵ Mathieu Boulègue et.al., *Op.cit.*
- ²⁶ Siemon T. Wezeman, *Op.cit.*
- ²⁷ Peter Apps, *Op.cit.*
- ²⁸ *Ibidem.*
- ²⁹ Maria Snegovaya, *Op.cit.*, p. 12.
- ³⁰ Siemon T. Wezeman, *Op.cit.*
- ³¹ Mathieu Boulègue, „NATO must find ways to accelerate the decline of Russia's military industry”, 09.07.2024; <https://www.chathamhouse.org/2024/07/nato-must-find-ways-accelerate-decline-russias-military-industry>.
- ³² Siemon T. Wezeman, *Op.cit.*
- ³³ *Ibidem.*
- ³⁴ Mathieu Boulègue, *Op.cit.*
- ³⁵ Peter Apps, *Op.cit.*
- ³⁶ Mathieu Boulègue et.al., *Op.cit.*
- ³⁷ Olena Bilousova și alții, *Challenges of Export Controls Enforcement. How Russia Continues to Import Components for its Military Production*, Yermak-McFaul International Working Group on Russian Sanctions, KSE Institute, 2024, p. 24, <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/01/Challenges-of-Export-Controls-Enforcement.pdf>.
- ³⁸ Siemon T. Wezeman, *Op.cit.*
- ³⁹ Cel mai mare cosmodrom din lume, situat în Kazahstan, folosit pentru programele spațiale ale Rusiei. În prezent, este operat de statul rus în cadrul unui acord de leasing cu statul Kazahstan.

- ⁴⁰ Peter Apps, *Op.cit.*
- ⁴¹ Mathieu Boulègue, *Op.cit.*
- ⁴² Siemon T. Wezeman, *Op.cit.*
- ⁴³ *** „Russian Defense Chief Says Military Factories Working ‘Around the Clock’”, *The Moscow Times*, 02.01.2023; <https://www.themoscowtimes.com/2023/01/02/russian-defense-chief-says-military-factories-working-around-the-clock-a79864>.
- ⁴⁴ Maria Snegovaya, *Op.cit.*, p. 20.
- ⁴⁵ Neil J. Melvin, *Building Stability in the North Caucasus: Ways Forward for Russia and the European Union*, SIPRI Policy Paper 16, SIPRI Publishing, mai 2007.
- ⁴⁶ *** *SIPRI Military Expenditure Database*, Stockholm International Peace Research Institute, 2023; <https://milex.sipri.org/sipri>.
- ⁴⁷ Vladimir Putin, „Address at an expanded meeting of the Russian Security Council”, Moscova, 31 decembrie 1999; <https://kremlin.ru/>.
- ⁴⁸ Mark Galeotti, *The Modern Russian Army 1992–2016*, Osprey Publishing, 2017.
- ⁴⁹ Ekaterina Stepanova, „South Ossetia and Abkhazia: Placing the Conflict in Context”, SIPRI Policy Brief, SIPRI Publishing, noiembrie 2008.
- ⁵⁰ *** OSCE, *Georgia – OSCE Efforts to Promote Dialogue and Stability*, 2008; <https://www.osce.org>.
- ⁵¹ *** NATO, *NATO's relations with Georgia*, 2008; <https://www.nato.int>.
- ⁵² Dmitry Medvedev, „Statement on the Situation in South Ossetia”, Moscova, 8 august 2008; <https://kremlin.ru/>.
- ⁵³ Roger Medermott, „Russia's Strategic Calculations in Ukraine: The Military Dimension”, *Eurasia Daily Monitor*, vol. 13, nr. 50, 2016; <https://jamestown.org>.
- ⁵⁴ Dmitry Gorenburg, „Part 1: The Plenary Speeches – Russian Military Reform”, Moscow Conference on International Security, 2014; <https://russiamil.wordpress.com/2014/05/29/moscow-conference-on-international-security-2014-part-1-the-plenary-speeches/>.
- ⁵⁵ Miroslaw Banasik, „Russian Federation Hybrid Warfare in Ukraine since 2014”, *Security and Defence Quarterly*, vol. 28, nr. 1, 2020, p. 55-72; <https://securityanddefence.pl>.
- ⁵⁶ Steven Pifer, „Crimea: Six Years After Russian Annexation”, *Commentary*, Brookings Institution, 2017, <https://www.brookings.edu>.
- ⁵⁷ Vladimir Putin, „Address by President of the Russian Federation”, Moscova, 18 martie 2014; <https://kremlin.ru/>.
- ⁵⁸ Keir Giles, „Russia's 'New' Tools for Confronting the West: Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power”, Chatham House, 2015; <https://www.chathamhouse.org>.
- ⁵⁹ Tancul de luptă T-14 Armata a devenit notoriu după o defecțiune tehnică pe timpul Paradei Victoriei de la Moscova, din anul 2015 (vezi Myzlo Myzlo, Зарюхший танк Армата Т-14 на репетиции парада, 2015, 0:25-0:30, https://www.youtube.com/watch?v=S93ebaJXtXU&ab_channel=MyzloMyzlo).
- ⁶⁰ *** „Rostec Officially Admits T-14 Armata is for Parades, Not Real War”, *Defense Express*, 2024; https://en.defence-ua.com/industries/despite_admitting_t_14_armata_is_not_for_war_russia_prepared_a_production_plan-9842.html.
- ⁶¹ Siemon T. Wezeman, *Op.cit.*
- ⁶² Pe fondul rezistenței afișate de forțele ucrainene, problemelor logistice și organizatorice ale armatei ruse, lipsa de modernizare completă a echipamentelor, precum și subestimarea răspunsului internațional și a moralului ucrainenilor.
- ⁶³ SIPRI, *Op.cit.*
- ⁶⁴ Vladimir Putin, „Address by the President of the Russian Federation”, Moscova, 24 februarie 2022; <https://kremlin.ru/>.
- ⁶⁵ Andrei C. Moraru, „Putin's Rhetoric of Power”, *Redefining Community in Intercultural Context*, vol. 11, nr. 1, 2023, p. 114-120.

EVOLUȚIA IMPLICĂRII R.P. CHINEZE ÎN AFRICA

- analiză multidimensională a strategiilor pentru consolidarea rolului de putere globală -

*Ionela-Laura STOICA**

Abstract:

While the world is overshadowed by an amalgam of military, economic, social and political events, and by an unexpected multitude of dynamic situations characterized by unpredictability, China maintains the perspective projected 60 years ago, according to which the state should strengthen all domains bilateral ties with African countries, targeting the increase of influence by providing „development opportunities” for those which have the national gross domestic product only 2% of the world gross domestic product, and where the population experiences crises with devastating effects.

This article's main objective is to present a perspective on the nature and development of the Sino-African relations and to accentuate the increasing active implication of China in an area of strategic importance. One of the main points addressed is the policy used by China to accomplish its objectives in Africa and in the world. In an era characterized by global security imbalances, this policy becomes an integral part of a performative geostrategy aimed at projecting multidomain power and securing strategic control.

Keywords: *the global power role of China; Sino-African economic ties; security strategy.*

INTRODUCERE

În timp ce lumea se află sub umbra unui amalgam de evenimente militare, economice, sociale, politice și a unei multitudini de situații aflate în continuu dinamism și caracterizate de imprevizibilitate, Republica Populară Chineză (R.P. Chineză/ China), membru permanent al Consiliului de Securitate (CS) al Organizației Națiunilor Unite (ONU), își menține perspectiva,

proiectată cu mai mult de 60 de ani în urmă, referitoare la întărirea relațiilor bilaterale în toate domeniile cu țări de pe continentul african. Aceasta vizează creșterea influenței prin oferirea de „oportunități de dezvoltare” statelor unui continent al cărui produs intern brut (PIB) reprezintă aproximativ 2% din produsul intern brut global și a cărui populație trăiește crize cu efecte devastatoare.

Astfel, într-un context în care interesul la nivel internațional pentru continentul african

**Autoarea este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

este în creștere, pe fondul potențialului pentru dezvoltare în mai multe domenii, acest articol își propune să prezinte o perspectivă a naturii și evoluției relațiilor sino-africane și să aducă în atenție implicarea tot mai intensă și activă a Chinei într-o zonă de importanță strategică, implicare considerată ca fiind „cea mai importantă dezvoltare de pe continentul african de la sfârșitul Războiului Rece”¹. De asemenea, articolul își propune să evidențieze și modalitatea în care politica administrației de la Beijing privind Africa devine o geostrategie performantă de proiecție a puterii multidomeniu și de obținere a controlului strategic, într-o perioadă descrisă drept un dezechilibru în securitatea globală.

CONTEXT

Istoria modernă reliefează relațiile contemporane sino-africane pornind de la turneul diplomatic al premierului chinez, Zhou Enlai², în Africa³, în perioada decembrie 1963 - februarie 1964, ani în care statele africane își câștigau independența față de puterile coloniale. Acest demers a avut drept scop creșterea vizibilității statului chinez, cunoscut ca anti-imperialist pe continentul african, deși comunități foarte mari, de peste 100.000 de chinezi, migraseră anterior către Africa de Sud, Madagascar și Mauritius, ca urmare a evenimentelor din 1949⁴ de pe teritoriul statului chinez. Micile comunități chineze din alte părți ale Africii au devenit piatra de temelie a creșterii relațiilor dintre China și Africa, ulterior anului 1980, conform opiniilor unor experți (Abegunrin și Monyeruke).

În perioada Războiului Rece, China contesta ideologia Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice privind direcția mișcării comuniste globale și a identificat o fereastră de oportunitate pentru a-și consolida rolul în schimbarea relațiilor cu unele state africane, oferind sprijin financiar și, uneori, militar unor mișcări de eliberare națională din Africa de Sud, Algeria, Guinea, Zimbabwe și Angola⁵. „Această perioadă este foarte importantă pentru mișcarea sino-africană, întrucât atât China, cât și multe dintre țările decolonizate din Africa împărtășeau un sentiment

de victimizare, și anume percepția că au fost umilite, dezumanizate, și că state imperialiste precum Japonia și din Europa au profitat de ele pentru propriile avantaje”⁶.

Ulterior încheierii turneului diplomatic al premierului chinez, eveniment precedat de manifestarea de către statul chinez a interesului de a deveni liderul „Lumii în dezvoltare”⁷, au fost inițiate o serie de proiecte de infrastructură⁸, au fost trimiși sute de medici și ingineri în state africane și au fost oferite numeroase burse studenților din țări africane pentru a urma studii în China, așa cum este amintit și pe website-ul Ministerului Afacerilor Externe al R.P. Chineze: „(...) ambele părți au consolidat cooperarea în dezvoltarea resurselor umane. Continuând să acorde burse studenților africani în fiecare an pentru a studia în China, guvernul chinez a găzduit diverse cursuri de studiu și formare pentru a ajuta țările africane să formeze contingente profesionale. Printre acestea s-au numărat clasele de studii avansate atât pentru personalul de conducere chinez, cât și pentru cel african și cursurile de formare pentru diplomații africani tineri. China a organizat, de asemenea, stagii de pregătire pentru diplomații africani de rang înalt pe teritoriul chinez în scopul schimbului de experiențe. China a anunțat înființarea unui Fond African de Dezvoltare a Resurselor Umane în timpul Forumului de Cooperare China-Africa – Conferința ministerială 2000, pentru a ajuta țările africane să instruiască mai mulți profesioniști din diferite domenii. Personalul medical și profesorii trimiși în Africa de guvernul chinez sunt bine primiți de țările africane și de oameni.”⁹, perioadă numită de diplomați „Era de aur a relațiilor sino-africane”.

Secolul XXI a debutat cu lansarea de către autoritățile de la Beijing a Forumului de Cooperare China-Africa (FOCAC), cunoscut inițial drept Conferință Ministerială, menit să consolideze relațiile sino-africane în diferite domenii. Desfășurată pentru prima oară sub forma unui forum în anul 2006 (03-06 noiembrie), la Beijing, cea de-a treia Conferință Ministerială a adus în prim-plan crearea Fondului pentru dezvoltare China-Africa (CADF), cu un instrument politico-

financiar de un miliard de dolari, preconizat a crește până la cinci miliarde de dolari. Mai mult, în 2013, prelungirea Inițiativei Belt and Road („Centura și Drumul”) prin includerea multor țări africane a amplificat prezența economică chineză pe continentul african și, totodată, a creat noi rute comerciale, oferind statelor africane acces la fonduri pentru proiecte de infrastructură și facilitând integrarea acestora în rețeaua de transport și comerț global susținută de China.

În acest context, Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP) prezintă pe website-ul său aspecte privind bogăția Africii în resurse naturale, care variază de la terenuri arabile, apă, petrol și gaze naturale până la minerale, păduri și animale sălbatice. De asemenea, continentul deține o proporție uriașă din resursele naturale ale lumii, atât din surse regenerabile, cât și non-regenerabile, găzduind aproximativ 30% din rezervele minerale, 8% din gazele naturale și 12% din rezervele de petrol din lume, precum și 40% din aurul mondial și până la 90% din cromul și platina existente la nivel global. Cele mai mari rezerve de cobalt, diamante, platină și uraniu de la nivel global sunt în Africa și zona deține aproximativ 65% din terenurile arabile ale lumii și 10% din resursa internă de apă dulce din sursele regenerabile ale planetei¹⁰.

Resursele deținute de continentul african sunt destul de importante și ar putea reprezenta o motivație pentru statul chinez să investească considerabil în Africa, însă, probabil, „*prietenia sinceră, egalitatea, solidaritatea și cooperarea, dezvoltarea comună și orientarea către viitor*”¹¹ îmbracă considerentele strategice cu perspective pentru viitoarele decenii.

IMPLICAREA ECONOMICĂ A CHINEI ÎN AFRICA

„Relația economică dintre Africa și China este complexă și cu mai multe fațete. Înțelegerea acestei relații este mai dificilă din cauza lipsei relative a datelor fiabile și cuprinzătoare privind comerțul și investițiile în țări cu venituri mici, inclusiv cele din Africa”¹². Un punct important în inițiativa Chinei privind investițiile în infrastructura de pe continentul african a coincis

cu un moment în care Occidentul a decis să ignore nevoile statelor africane asupra cărora dețineau influență. Vorbim aici, de exemplu, de proiectul căii ferate Tazara¹³, care conectează portul Dar es Salaam, din estul Republicii Unite a Tanzaniei (Tanzania), cu orașul Kapiri Mposhi, din Republica Zambia (Zambia), pentru a cărei construcție s-au făcut studii de fezabilitate în perioada 1963-1966 și care au fost trimise către Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Statele Unite ale Americii, Canada, Franța, Germania, URSS și Banca Africană pentru Dezvoltare, fără ca acestea să propună oferte de investiții. Astfel, un moment de vulnerabilitate a Occidentului a devenit oportunitatea Chinei.

În acest context, în anul 1965 președintele Tanzaniei a semnat un acord de prietenie cu statul chinez, acord care a favorizat angajamentul Chinei în acest proiect, cu toate că, inițial, președintele Zambiei nu a agreeat implicarea comunistă și a sperat la sprijin occidental, care însă nu s-a concretizat¹⁴. În consecință, într-un moment de oportunitate strategică¹⁵, Mao Zedong a finanțat proiectul liniei feroviare și a obținut un acord tripartit (1967) cu Tanzania și Zambia, în baza căruia Beijingul se angaja să construiască și să finanțeze construirea căii ferate. Acest angajament a fost oficializat în formă finală în anul 1970, la Beijing, și s-a concretizat în anul 1975, odată cu inaugurarea căii ferate.

Deși un proiect de succes, de-a lungul timpului proiectul Tazara a adus provocări atât Tanzaniei, Zambiei și Chinei, cât și statelor vestice care s-au implicat ulterior în încercările de revitalizare a căii ferate. Văzut, însă, ca simbol durabil al solidarității lumii în curs de dezvoltare și a sprijinului chinez pentru independența și dezvoltarea africană, proiectul Tazara a revenit în atenția chinezilor în august 2023, când oficialii din Tanzania și Zambia au convenit să solicite guvernului chinez o propunere cuprinzătoare pentru revitalizarea căii ferate Tazara și modernizarea la ecartamentul standard. În urma acestui demers, în februarie 2024, ambasadorul extraordinar și plenipotențiar chinez în Zambia i-a prezentat ministrului zambian al

transporturilor propunerea de un miliard de dolari a companiei China Civil Engineering Construction Corporation pentru revitalizarea proiectului Tazara, conform viziunii prezentate de președintele chinez Xi Jinping în cadrul FOCAC, și anume faptul că administrația chineză percepe o oportunitate în proiectul de reorganizare a căii ferate Tazara, în vederea îmbunătățirii rețelei de transport intermodal din Africa de Est și pentru a prezenta Tanzania ca un model al consolidării cooperării sino-africane în cadrul Inițiativei „Centura și Drumul” (Belt and Road Initiative)¹⁶.

În acest context, merită să ne îndreptăm atenția către un alt pilon al relațiilor sino-africane și anume Inițiativa „Centura și Drumul”¹⁷, o strategie globală lansată de China, care vizează interconectarea economică și la nivelul infrastructurii Asiei, Africii și Europei, printr-o rețea de drumuri și proiecte de investiții. Această inițiativă este percepută diferit de cele două entități implicate, respectiv China și statele din Africa: dacă pentru Beijing proiectul reprezintă o cale de extindere economică și geopolitică, de consolidare a influenței și proiectare pe termen

lung a intereselor geostrategice, Africa percepe inițiativa ca pe o oportunitate de dezvoltare economică, inclusiv din punct de vedere al infrastructurii, asumându-și, probabil intenționat, riscuri semnificative, cum ar fi îndatorarea excesivă a statelor care fac parte din inițiativă și impactul generat de proiectele din cadrul acesteia asupra mediului.

Implicarea R.P. Chineze în plan economic în Africa nu se rezumă doar la aceste proiecte de investiții în infrastructură, cu semnificație la nivel strategic, ci, conform studiilor, statul chinez este principalul creditor pentru zona africană, în ciuda faptului că gradul de îndatorare al țărilor africane față de China este minor, în comparație cu gradul total de îndatorare al acestora. Conform datelor statistice, numai în anul 2023 creditorii chinezi au emis 13 noi angajamente, în valoare de 4.61 miliarde de dolari, către opt țări africane și două instituții financiare regionale, reprezentând cel mai mare volum de împrumuturi din 2019 (înainte de debutul pandemiei de COVID-19), dar un volum mult sub nivelul celor din primii ani ai inițiativei (2013-2018), în care angajamentele cumulate au depășit 10 miliarde de dolari anual.

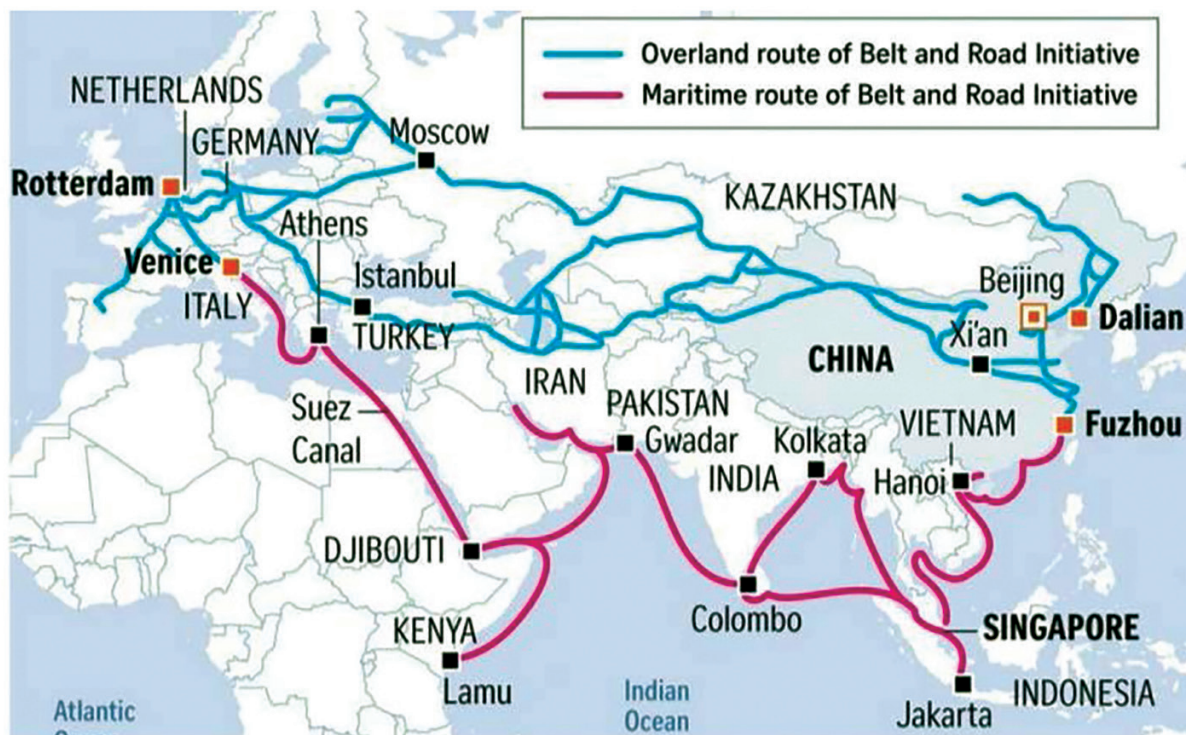
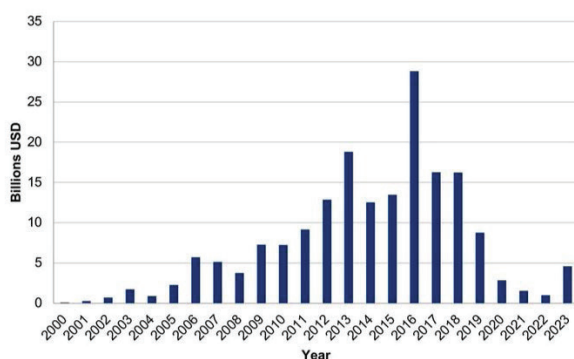

Fig. 1: Inițiativa Belt and Road (sursa: www.asiagreen.com)

Source: Chinese Loans to Africa Database, Boston University Global Development Policy Center, 2024.

Fig. 2: Împrumuturi chineze în Africa
(sursa: Chinese Loans to Africa Database,
Boston University Global Development Policy
Center, 2024.)

Pentru ce sunt utilizate aceste împrumuturi detaliază suficient de clar Boston University Global Development Policy Center, în baza proprie de date, arătând concentrarea utilizării acestora pentru investiții în domeniile energetic și al transporturilor, cu toate că, inițial, strategia chinezilor era de a realiza investiții în statele africane pentru dezvoltare în domeniul industriei și comerțului (vezi Fig. 4).

Totuși întrebarea este: „De ce domeniul energetic?”. Privind dintr-o perspectivă mai largă, Agenția Internațională pentru Energie (IEA) afirmă¹⁸ că, în domeniul petrolului și dependenței energetice, începând cu anul 2023, R.P. Chineză a început să surclaseze Statele Unite ale Americii și până în 2030 este preconizată a deveni cea mai mare piață de petrol din lume. Referitor la acest aspect este cunoscut că statul chinez produce mare parte din petrolul pe care îl consumă, la fel cum este cunoscut și că importă astfel de resurse și din Orientul Mijlociu (Arabia Saudită, Iran, Irak) și, bineînțeles, din Africa, unde de-a lungul timpului, printre altele, și-a consolidat prezența. În acest sens, statul chinez și-a securizat accesul la resursele petrolifere din state africane, de unde importă aproximativ o treime din necesar, și anume: Angola, Sudan, Congo, Guineea și Nigeria. Cu toate acestea, este important să fie evidențiat faptul că, pentru China, Orientul Mijlociu rămâne cea mai importantă sursă de petrol, pornind de la premisa că locul pe care statele africane îl ocupă la producția și la exportul „aurului negru” nu este

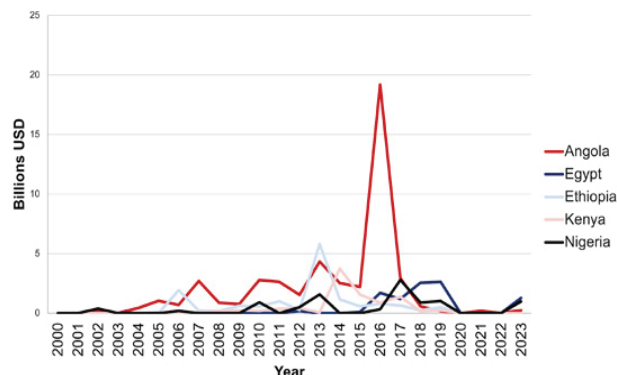

Fig. 3: Top cinci state africane împrumutate de China
(sursa: Chinese Loans to Africa Database,
Boston University Global Development Policy
Center, 2024.)

unul în vârful clasamentului și faptul că situația de securitate mult mai instabilă din această zonă îngreunează valorificarea acestuia. Nu ar trebui uitată, bineînțeles, nici prezența occidentală în acest context și pornind de la această premisă, putem spune că, deși prezența companiilor petroliere naționale chineze se extinde în Africa, aceasta trebuie analizată în raport cu prezența occidentală și cu influența acesteia în regiune, fără a ne hazarda să apreciem că statul chinez va reuși să obțină în totalitate hegemonia domeniului petrolier în Africa.

„Aurul negru” este doar o altă componentă a implicării economice a Chinei în Africa, statul chinez importând și cupru, cobalt și fier. Un exemplu concret de proiectare a investițiilor pe termen lung (cu obiectiv strategic) este exemplul Angolei, care este principalul furnizor de petrol pentru China, și, în același timp, statul cel mai îndatorat către companiile private și de stat chineze. Acesta este doar un exemplu care generează semne de întrebare privind scopul final al implicării chineze în susținerea economică a inițiativelor și proiectelor în statele africane. Vorbim oare aici de un exemplu concret al teoriei dependenței¹⁹, în care statul dezvoltat este China, iar țările din Africa sunt statele slab dezvoltate? Nu, și asta pentru că, în acest moment, datele privind comerțul dintre R.P. Chineză și Africa nu susțin această ipoteză, indicând un procent mai mare de importuri de produse manufacturate decât de exporturi din Africa spre statul chinez. Cu toate acestea, nu se poate afirma cu certitudine

No. of Loans 1,306

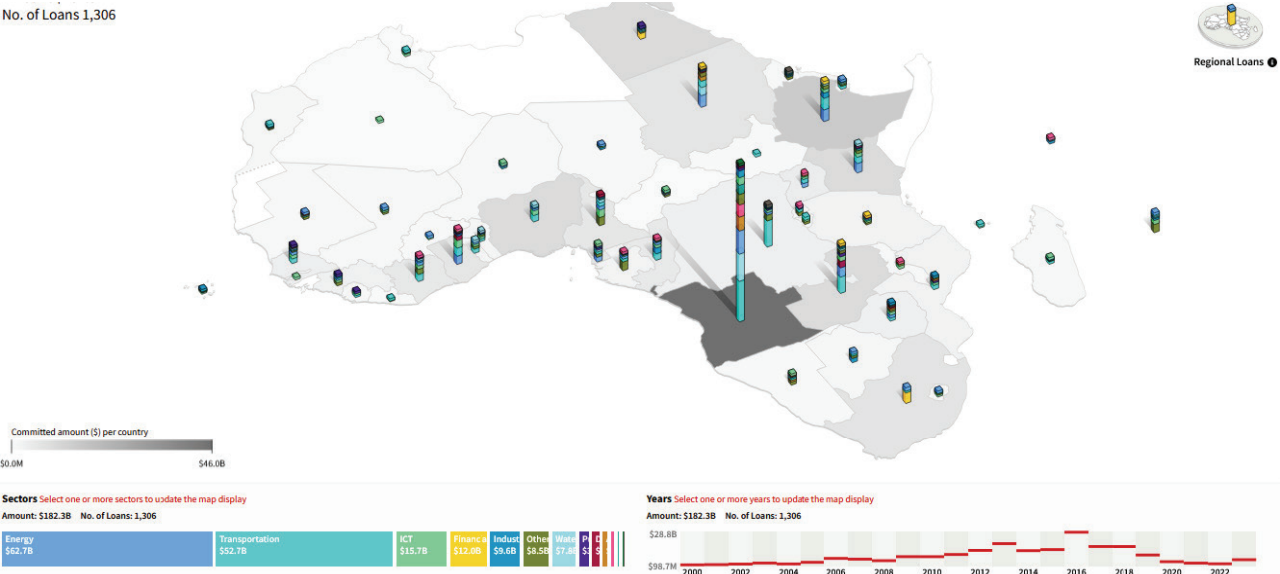

Fig. 4.: Împrumuturi acordate de R.P. Chineză unor state din Africa

(sursa: Chinese Loans to Africa Database, Boston University Global Development Policy Center, 2024.)

că, pe termen mediu sau lung, balanța nu se va schimba, generând o materializare concretă a acestei teorii.

Și totuși, în perioada 2002-2022 principalii parteneri comerciali ai Africii s-au schimbat substanțial, Uniunea Europeană trecând printr-o perioadă de diminuare a cooperării comerciale cu statele africane, în timp ce China a intrat pe piața a tot mai multe state africane (Fig. 6).

O parte dintre aspectele prezentate anterior au generat critici din partea altor actori globali, evidențiind puncte de divergență ce merită analizate în detaliu pentru a înțelege posibilele

implicații și perspective ale acestora. Dezvoltând acest subiect, principalele critici sunt legate de metoda împrumuturilor pe care R.P. Chineză o utilizează în politica relațiilor sino-africane, susținându-se că este folosită pentru a constrânge statele africane să accepte condiții dezavantajoase, în contextul lipsei transparenței și sustenabilității. Acest fapt este confirmat de Fondul Monetar Internațional (FMI)²⁰, care afirmă că o cuantificare a creditării între Africa și China este o provocare, având în vedere că agențiile de creditare chineze nu fac publice, în mod obișnuit, sumele sau termenii unui împrumut și că s-a raportat

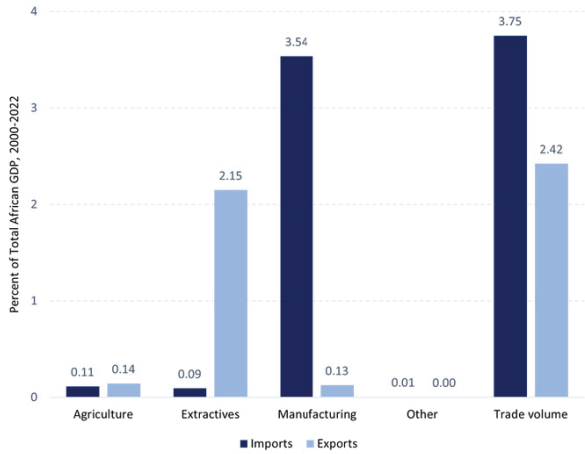

Fig. 5.: Exporturi și importuri din Africa în China, pe sectoare

(sursa: Boston University Global Development Policy Center, 2024. Data Source: UNCTAD Comtrade.)

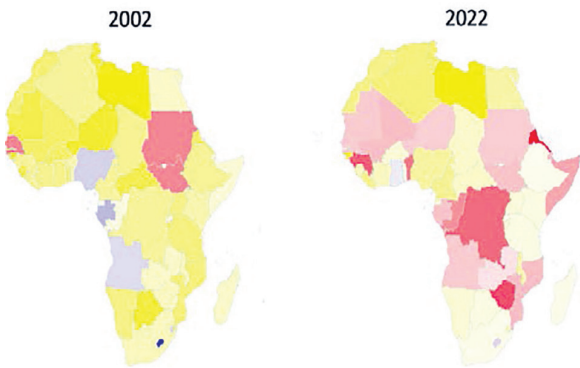

Fig. 6.: Schimbarea principalilor parteneri comerciali ai Africii în perioada 2002-2022 (sursa: Boston University Global Development Policy Center, 2024. Data Source: UNCTAD Comtrade. Galben: UE; Roșu: R.P.Chineză; Albastru: SUA)

inclusiunea unor clauze de confidențialitate în anumite contracte de împrumut. Mai mult decât atât, FMI reamintește faptul că statul chinez nu este membru al Clubului de la Paris²¹, organizație care încearcă să coordoneze scutirea de datorii prin amânare sau, în cazul reprogramării concesiunale, reducerea obligațiilor de serviciu ale datoriei, pe o perioadă definită sau până la o dată stabilită, și face publice în mod sistematic datoriile, context în care este foarte dificil de estimat îndatorarea totală a statelor africane către R.P. Chineză. În această situație putem vorbi de un model chinez utilizat în Africa, în special după aderarea statului chinez la Organizația Mondială a Comerțului în anul 2001?

Pe baza faptului că în anul 2000²² a fost anunțată, ca strategie națională a R.P. Chineze, politica GoOut sau GoGlobal, menită a încuraja investițiile în străinătate, se consideră că toate demersurile operate de statul chinez în Africa reprezintă, printre altele, etape ale implementării acestei strategii, favorizând extinderea entităților chineze peste granițe și asigurarea de noi piețe și resurse. Astfel, multe dintre întreprinderile și companiile de stat și private chineze sunt în prezent competitive la nivel internațional și ocupă poziții de referință pe piețele dezvoltate.

Ca atare, în timp, „China a participat în mai multe domenii în ceea ce privește integrarea Africii și a primit, de asemenea, un răspuns activ de la Africa. În ciuda tuturor acestor lucruri, întrebarea care rămâne este dacă poate fi China considerată, direct sau indirect, un obstacol sau un facilitator al integrării regionale în Africa”²³. Conceptul de „integrare regională” este tot mai întâlnit în mediile de analiză, când este amintită Africa, și face referire la un proces prin care statele din această regiune colaborează și își coordonează politicile pentru a atinge obiective comune, iar în documentul „African Union’s Agenda 2063”²⁴ aceasta este prezentată ca unul dintre obiectivele principale, care, odată îndeplinit, ar putea facilita dezvoltarea continentului.

În acest sens, trebuie amintit că una dintre măsurile prezentate de statul chinez în

cadrul FOCAC 2024, cooperarea economică și modernizarea, presupune un pachet de 50.7 miliarde de dolari pentru proiecte care susțin lanțurile industriale, revitalizarea rurală, sănătatea și integrarea comercială în Africa. „Acest angajament reprezintă o creștere semnificativă față de cele asumate la precedentul summit China-Africa din 2021, unde statul chinez a promis 10 miliarde de dolari în linii de credit și alte 10 miliarde de dolari în investiții. Acest lucru ar putea semnala o concentrare reînnoită pentru R.P. Chineză pe continentul african.”²⁵

POLITICA CHINEZĂ ÎN STATELE AFRICANE

De-a lungul timpului, R.P. Chineză și-a declarat o politică de neimixtiune sau, așa cum este cunoscută, o politică de non-interferență în problemele interne ale altor țări și promovează, în continuare, acest principiu, în mod activ, încă de pe timpul premierului Zhou Enlai. De altfel, principiul non-interferenței, spun analiștii, este, în primul rând, o consecință a mișcărilor imperialiste și paternaliste pentru schimbarea regimului sau răsturnării guvernelor neprietenoase²⁶. În acest context, statul chinez promovează o politică externă care se bazează pe câteva principii importante, cum ar fi: respectarea suveranității și neimplicarea în politica internă a altor state, câștigul mutual în urma relațiilor bilaterale și, poate cel mai important aspect declarat, neutralitatea politică; toate acestea pentru a demonstra, așa cum a fost precizat anterior, că nu are același scop ca și vechile puteri coloniale europene, care, în timp, au generat răsturnarea multor guverne „neprietenoase” și s-au implicat direct în guvernarea „coloniilor africane”.

Pe de o parte, această politică de neimixtiune a Chinei reprezintă un factor esențial în fundamentarea și consolidarea relațiilor bilaterale, în domenii precum cel economic, diplomatic sau politic cu statele din Africa. Pe de altă parte, rezultatele manifestării acestei politici pot fi discutabile, luând în considerare acțiunile statului chinez pe continentul african. Discuțiile

academice pornesc de la faptul că această politică a fost aplicată cu strictețe de statul chinez, atât înainte de primul forum FOCAC, cât și după consolidarea relațiilor sino-africane marcate de acest eveniment, în anul 2000, văzut, după cum spuneam, drept un punct critic în evoluția relațiilor dintre cele două părți.

Totuși, pentru a înțelege de ce chinezii au recurs la utilizarea unei astfel de politici în relațiile externe, este important să înțelegem principiile acestei politici de neimixtiune și aspectele care au stat la baza dezvoltării sale. În concordanță cu cele expuse anterior, R.P. Chineză a conectat principiile din politica sa externă cu poziția ideologică, în cazul contextului african; cu alte cuvinte, așa cum Shuresh Moradi²⁷ prezintă în una din lucrările sale, ceea ce leagă cele două entități în această situație este istoria comună a luptelor anticoloniale și anti-imperiale, care a generat evoluții ideologice asemănătoare, aspect care a fundamentat înțelegerea profundă și respectul reciproc manifestate în relațiile sino-africane. În raport cu acest subiect, abordarea chineză privind neimixtiunea în relațiile interne a statelor de pe continentul african, spune acesta, pornește de la ideologia chineză, care se bazează pe o serie de principii, cum ar fi:

- abordarea păcii ca rezultat al dezvoltării pe termen lung, prin prisma unei atractivități mai ridicate, oferite de stabilitate, dezvoltare și armonie (ca opțiuni în acest sens), în defavoarea libertăților democratice legate de economia de piață;
- insistența ca soluționarea conflictelor de pe continentul african să fie abordată prin identificarea modalităților de adaptare indigenă și urmarea acestora, iar orice responsabilitate să fie deținută de statul gazdă;
- prioritizarea rolului economiei, în detrimentul rolului jucat de intervențiile militare sau politice;
- ideea că suveranitatea statului este supremă, iar asigurarea acesteia este un aspect primordial în context regional.

Revenind la respectarea întocmai și fără a se abate de la principiile menționate, în special după oficializarea politicii față de statele africane, studiile arată că percepția internațională privind acțiunile Beijingului poate fi prezentată din trei perspective, fără a particulariza în detaliu perspectiva populației africane și poziția acesteia privind acțiunile statului chinez.

În primul rând, este perspectiva africană, influențată oarecum de aspectele subliniate anterior, referitoare la sprijinul economic din partea R.P. Chineze. În acest context, nivelul de credibilitate și de încredere acordat statului chinez de țările africane, care salută și privesc pozitiv neimplicarea administrației de la Beijing în conflictele lor interne, a oferit acesteia câștiguri privind avantajul competitiv din poziția de partener strategic. Astfel, putem afirma că politica de non-interferență a autorităților chineze a avut succes.

În al doilea rând, discutăm de percepția occidentală, care acuză deseori R.P. Chineză că se ascunde după un „văl al neamestecului” pentru a nu își lua angajamente în domeniul stabilirii păcii și securității în zona africană și, în același timp, îndatorează tot mai mult statele africane pentru atingerea obiectivelor strategice proprii. Totuși, privind acest aspect, mediul de analiză amintește tot mai mult de poziția Beijingului în climatul internațional actual, care a făcut din această politică un obstacol în calea acesteia de a-și juca rolul de avocat al păcii, rol pe care actorul global și-l promovează în cadrul Consiliului de Securitate al ONU.

Nu în ultimul rând, *cea mai importantă perspectivă* este cea a Beijingului, conform căreia influența politică este strâns corelată cu cea economică.

Analistii susțin că poziția fermă a statului chinez privind această politică externă împiedică posibilitatea acestuia de a se implica activ în soluționarea conflictelor de pe teritoriul african. Însă, istoria ne arată că marele actor global deține pârghii pe care le poate utiliza pentru a

influența evenimente sau derula alte evenimente în favoarea unor actori sau state, fără a interveni direct în politica acestora, prin utilizarea dreptului de veto în cadrul CS al ONU (exemplu - cazul Zimbabwe²⁸).

IMPLICAREA ÎN PALIERUL MILITAR AFRICAN ȘI FRONTUL UNIT AL CHINEI

Printre cele mai importante aspecte care merită menționate în ceea ce privește prezența militară chineză în arealul african, sunt, începând cu anul 2024, așa cum se afirmă și în raportul *The Military and Security Dimensions of the PRC's Africa Presence. Changes in a Time of Global Shocks*, următoarele: prima bază militară de peste mări a Armatei Populare de Eliberare/ PLA (în Djibouti); prima desfășurare prin rotație a navelor antipiraterie ale forțelor navale ale PLA (PLAN); și prezența cu cel mai mare număr de militari la misiunile de menținere a păcii ale ONU în zona Africii²⁹.

Cel mai controversat subiect este cel al bazei militare din Djibouti: acest lucru se datorează faptului că natura facilității militare nu pare să fie similară cu cea a unei baze de sprijin logistic, destinație declarată de oficialii chinezi. Aspectele care alimentează dezbaterile pe tema destinației acestei facilități sunt, în principal, genurile de arme dislocate acolo și activitățile militare desfășurate în zonă în ultimii ani – instruirea militarilor (prin executarea de exerciții cu trageri de luptă), dislocarea unor structuri de operații speciale și amenajarea teritoriului pentru sprijinul misiunilor din cadrul PLAN.

În mod suplimentar, începând cu anul 2021 un alt subiect foarte dezbătut în mediile de analiză este intenția R.P. Chineze de a înființa o nouă bază militară în Guinea Ecuatorială. Deși sunt declarații ale oficialilor de la Malabo care infirmă aceste aspecte, există indicatori care sugerează evenimente economice, politice, militare și de dezvoltare similare cu cele anterioare deschiderii bazei militare din

Djibouti: vizite multiple ale oficialilor chinezi de rang înalt, schimburi de experiență la nivel înalt între liderii militari ai PLA și ai forțelor armate ale Guineei Ecuatoriale, întreveneri între miniștrii apărării din cele două state, iar din punct de vedere economic R.P. Chineză este cel mai mare partener comercial al Guineei Ecuatoriale și a investit în cel puțin 19 proiecte de infrastructură în perioada 2000-2011.³⁰

În plus, în ceea ce privește dimensiunea domeniului militar, Beijingul își desfășoară „activitatea specifică”, inclusiv în educația militară, unde majoritatea mișcărilor de eliberare din regiune – care au toate legături istorice puternice cu R.P. Chineză – sunt încă la putere³¹. Activitatea politică militară a statului chinez cuprinde toate activitățile PLA cu scopul de a modela sau manipula mediul civil, pentru a fi îndeplinite obiectivele politice, ideologice și militare stabilite de Partidul Comunist Chinez (PCC), printre care se numără și creșterea educației politice și conștiinței ideologice în cadrul forțelor armate, afacerile politice și activitatea Frontului Unit, despre care vom detalia puțin mai târziu.

De exemplu, Paul Nantulya (în lucrarea sa „China's «Military Political Work» and Professional Military Education in Africa”) prezenta, anterior pandemiei de COVID-19, faptul că forțe ale PLA instruiau aproximativ 2000 de ofițeri africani anual în cadrul academiilor militare și de politică și alți 500 de ofițeri africani finalizau studiile Universității Medicale a Forțelor Navale a PLA. De asemenea, în perioada 2018-2021, două mii de polițiști și cadre ale forțelor de ordine au fost instruite în cadrul școlilor aparținând Poliției Militare Populare, condusă de asemenea tot de PCC. Astfel, studenții africani înmatriculați în R.P. Chineză sunt expuși la viziunea chineză asupra lumii, inclusiv la cultura strategică a PLA privind modul în care operează PCC și cum acesta interacționează și controlează forțele armate chineze.

Mai mult decât atât, implicarea R.P. Chineze în domeniul educației militare în Africa reprezintă o oportunitate pentru aceasta de a-și promova modelul de guvernare și de a consolida legăturile cu partidele politice de guvernământ din Africa, precum și cu liderii militari ai statelor africane. În altă ordine de idei, aceste acțiuni sunt suplimentate și de activitățile Frontului Unit al R.P. Chineze, în scopul manipulării strategice pentru a câștiga influență în Africa și la nivel global, prin crearea de ideologii de sprijin pentru PCC, prin mobilizarea de indivizi și instituții din afara partidului și din întreaga lume, pentru a-i promova interesele și a-i izola adversarii. Printre țintele influenței Frontului Unit se numără lideri din sectorul privat, intelectuali, fundații influente, avocați, mass-media, mediul academic, grupurile de reflecție, organizațiile societății civile, partidele politice, populația tânără sau segmentul de sex feminin, antreprenorii și șefii de stat pensionați. Foarte puține organizații ale Frontului Unit au legături directe cu PCC. Acest lucru face ca demersurile acestora să fie mai puțin evidente. Activitățile Frontului Unit sprijină obiectivul de a asigura supraviețuirea internă a PCC și, în context, de a transforma R.P. Chineză într-o putere militară și economică globală. În acest sens, sondajele arată că cel mai puternic sprijin pentru Beijing în întreaga lume vine din Africa, unde receptivitatea la ideologiile, opiniile, pozițiile și experiențele chineze sunt la cel mai ridicat nivel. Prin urmare, Beijingul investește foarte mult în obținerea bunăvoinței Africii, pentru a-și susține eforturile globale.³²

Departamentul de Lucrări al Frontului Unit (UFWD) și Conferința Consultativă Politică a Poporului Chinez (CPPCC), care lucrează cu organizații politice, educaționale și culturale din 39 de țări africane, sunt cele două organe principale care au fost afiliate istoric Frontului Unit. Cu toate acestea, UFWD se bazează pe alte instituții ale PCC, cum ar fi Departamentul de Legătură Internațională (ILD), care desfășoară activități cu partide politice din 51 de țări africane, Congresul

Național al Poporului (NPC), care are relații oficiale cu 35 de parlamente africane și Asociația China pentru Contact Internațional Prietenos (CAIFC), care ajută la desfășurarea diplomației militare. Aceasta din urmă este controlată de Departamentul de Lucrări Politice al Comisiei Militare Centrale a PCC, care conduce PLA. În mod similar, Asociația Jurnaliștilor din R.P. Chineză colaborează cu Federația Jurnaliștilor Africani, care are 150.000 de membri, instituția chineză organizând anual schimburi de experiență pentru sute de ziașiști africani. Dacă doar o fracțiune din aceștia părăsesc China cu impresii pozitive, atunci UFWD ar considera că este o victorie.³³

CONCLUZII ȘI PERSPECTIVE ASUPRA POLITICII CHINEZE ÎN AFRICA

În lumina datelor expuse anterior, este clar că politica promovată de administrația de la Beijing față de statele africane îi asigură vizibilitate și influență și este evident că, cel mai probabil, R.P. Chineză își va menține politica de neimixtiune la cel puțin aceleași cote ca în prezent și chiar se manifestă, din ce în ce mai activ, în palierul securitar pe continentul african. Însă, în aceeași măsură, este evident că deși nu se implică direct în problemele politice interne ale statelor africane, prin pârgھیile dezvoltate până în prezent și mecanismele burselor și schimburilor de experiență utilizate, aceasta își poate asigura influența timp de mai multe generații în toate domeniile, inclusiv cel politic, și, mai mult, își poate consolida propria ideologie în societățile africane.

R.P. Chineză adoptă strategii de investiții în scopul atingerii unor obiective strategice pe termen lung (și nu cu rezultate imediate). Mai exact, la nivel strategic, cel mai probabil statul chinez va continua să militeze pentru acordarea de sprijin în domeniul economic pentru statele din Africa, mai ales în contextul în care în această zonă se află state catalogate printre primele 20 de

economii cu creștere rapidă din lume, conform datelor FMI pe anul 2024. Dacă aceste acțiuni ale Beijingului vor putea fi încetinite sau chiar împiedicate de alți actori cu interese strategice globale este destul de simplu de estimat, având în vedere atât contextul istoric, cât și cel securitar actual. Conform tendințelor actuale, nu există indicatori care să sugereze acțiuni incisive ale altor actori globali care ar putea avea impact negativ major asupra evoluției relațiilor sino-africane pe termen lung.

Astfel, pe baza datelor expuse, este posibil ca PLA să își intensifice prezența și să fie din ce în ce mai activă în domeniul militar în Africa, inclusiv prin deschiderea de noi baze militare, mizând pe oportunitatea deschiderii statelor africane pentru prezența militară străină pe teritoriile lor, în

scopul participării sau sprijinirii efortului comun în cadrul misiunilor de menținere a păcii sau altor misiuni cu obiective comune.

Într-adevăr, odată cu îndatorarea statelor africane față de companiile de stat și private chineze nu este exclus ca acestea să caute, pe termen lung, alte alternative, poate oferite de diferiți actori globali, pentru îndeplinirea obligațiilor contractuale; însă, având în vedere evoluția contextului din mediul de securitate la nivel global, precum și concentrarea acestora pe zone cu crize reactivate cu impact de nivel strategic, este de așteptat ca, pe termen scurt, China nu doar să își mențină sprijinul și influența în Africa la același nivel, ci chiar să și le sporească.

BIBLIOGRAFIE

1. ABEGUNRIN Olayiwola, Charity Manyeruke, *China's Power in Africa. A New Global Order*, Palgrave Macmillan, 2020, 249 p.
2. BLACKIE William, "Why Africa and China are together driving and redefining 21st-century growth", World Economic Forum, 20 iunie 2023; <https://www.weforum.org/stories/2023/06/why-africa-and-china-are-driving-and-redefining-21st-century-growth-together/>, accesat în data de 05.12.2024.
3. CHEN Wenjie, Michele Fornino, Henry Rawlings, *Navigating the Evolving Landscape between China and Africa's Economic Engagements*, International Monetary Fund, IMF Working Papers, Working Paper nr. 037/2024, februarie 2024; <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2024/02/23/Navigating-the-Evolving-Landscape-between-China-and-Africas-Economic-Engagements-545104>, accesat în data de 18.11.2024.
4. DITTER Tim, Kaia Haney, Tsun-Kai Tsai, Carita Reid, *The Military and Security Dimensions of the PRC's Africa Presence. Changes in a Time of Global Shocks*, The Center for Naval Analyses, CNA Reports, octombrie 2024; https://www.cna.org/reports/2024/10/The-Military-and-Security-Dimensions-of-the-PRCs-Africa-Presence_2Rev.pdf, accesat în data de 01.11.2024.
5. ENGEL Lucas, Jyhjong Hwang, Diego Morro, Victoria Yvonne Bien-Aime, *Relative Risk and the Rate of Return: Chinese Loans to Africa Database, 2000-2023*, The Global China Initiative, Policy Brief 023, Boston University, august 2024; <https://www.bu.edu/gdp/2024/08/21/relative-risk-and-the-rate-of-return-chinese-loans-to-africa-database-2000-2023/>, accesat în data de 02.12.2024.
6. GAZIBO Mamoudou, Abdou Rahim Lema, "From Non-Interference to Adaptive Pragmatism: China's Security Policy in Africa", *African Studies Quarterly*, vol. 21, nr. 3, decembrie 2022; <https://asq.africa.ufl.edu/wp-content/uploads/sites/168/V21i3a1.pdf>, accesat în data de 16.12.2024.
7. GONGOROI Mihai, „Cum își împart China și Rusia continentul african, în timp ce Europa și SUA se uită de pe margine”, 2024; <https://panorama.ro/cum-impart-china-rusia-continent-african/>, accesat în data de 15.12.2024.

8. JOHNSTON Lauren, "What do China's new economic plans mean for Africa", World Economic Forum, decembrie 2020; <https://www.weforum.org/stories/2020/12/chinas-new-economic-plans-africa/>, accesat în data de 05.12.2024.
9. KUBWA M., "\$1 Billion Chinese Tazara Revamp Proposal Issued", Construction review-online, 11 februarie 2024; <https://constructionreviewonline.com/construction-news/1-billion-chinese-tazara-revamp-proposal-issued/>, accesat în data de 25.11.2024.
10. MATTHEWS Alan, "Regional Integration and Food Security in Developing Countries", Food and Agriculture Organization of the United Nations, Roma, 2003; <https://www.fao.org/4/y4793e/y4793e00.htm#Contents>, accesat în data de 10.12.2024.
11. MORADI Shuresh, "Hegemony and the Chinese Non-Interference Policy in Africa - A Friend or Foe?", *Chinese Studies*, vol. 8, nr. 3, 2019; <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=94683>, accesat în data de 17.12.2024.
12. MOSES Oyintarelado, "10 Charts to Explain 22 Years of China-Africa Trade, Overseas Development Finance and Foreign Direct Investment", Global Development Policy Center, Boston University, aprilie 2024; <https://www.bu.edu/gdp/2024/04/02/10-charts-to-explain-22-years-of-china-africa-trade-overseas-development-finance-and-foreign-direct-investment/>, accesat în data de 13.12.2024.
13. MOSES Oyintarelado, Dianah Ngui, Lucas Angel, Abbi Kadir, *China-Africa Economic Bulletin. 2024 Edition*, Global Development Policy Center, Boston University, aprilie 2024; <https://www.bu.edu/gdp/2024/04/01/china-africa-economic-bulletin-2024-edition/>, accesat în data de 18.11.2024.
14. NANTULYA Paul, "China's United Front Strategy in – Africa", Africa Center for Strategic Studies, Spotlight, 5 septembrie 2023; <https://africacenter.org/spotlight/china-united-front-africa/>, accesat în data de 10.01.2025.
15. NANTULYA Paul, "China's «Military Political Work» and Professional Military Education in Africa", Africa Center for Strategic Studies, Spotlight, octombrie 2023; <https://africacenter.org/spotlight/china-pla-military-political-work-pme-africa/>, accesat în data de 02.11.2024.
16. NKALA Sizo, Khensani Ntlemo, "China's Non-Interference Principle and the Military Coups in Africa: A Clash With the African Union?"; <https://blogs.soas.ac.uk/china-institute/2024/02/28/chinas-non-interference-principle-and-the-military-coups-in-africa/>, accesat în data de 18.12.2024.
17. VINES Alex, Henry Tugendhat, Armida van Rij, *Is China Eyeing a Second Military Base in Africa?*, United States Institute of Peace, ianuarie 2024; <https://www.usip.org/publications/2024/01/china-eyeing-second-military-base-africa>, accesat în data de 01.11.2024.
18. ***, "The Belt-and-Road initiative and the rising importance of China's Western cities", Asia Green Real Estate, <https://www.asiagreen.com/en/news-insights/the-belt-and-road-initiative-and-the-rising-importance-of-china-s-western-cities>, accesat în data de 06.12.2024.
19. ***, „Clubul de la Paris”, ianuarie 2014; <https://cursdeguvernare.ro/dictionar-economic/clubul-de-la-paris>, accesat în data de 02.12.2024.
20. ***, "Go Out policy", https://en.wikipedia.org/wiki/Go_Out_policy, accesat în data de 08.12.2024.
21. ***, *Agenda 2063: The Africa We Want*, African Union Commission, 20 p. 2015; <https://au.int/en/agenda2063/overview>.
22. ***, *Chinese loans to Africa database*, Global Development Policy Center, Boston University; <https://www.bu.edu/gdp/chinese-loans-to-africa-database/>, accesat în data de 10.12.2024.
23. ***, "China-Africa relations: China pledges an increase in financial commitments to Africa at the Forum on China-Africa Cooperation Summit"; <https://credendo.com/en/knowledge-hub/china-africa-relations-china-pledges-increase-financial-commitments-africa-forum>.

- ¹ Olayiwola Abegunrin, Charity Manyeruke, *China's Power in Africa. A New Global Order*, Palgrave Macmillan, 2020, p. 1.
- ² Politician chinez, care a fost, printre altele, ministru de externe (1949-1958) și premier al Consiliului de Stat chinez (1949-1976).
- ³ A inclus vizite în 10 state independente din Africa (Egipt, Algeria, Maroc, Tunisia, Ghana, Mali, Guineea, Sudan, Etiopia și Somalia), cu care au fost semnate acorduri bilaterale.
- ⁴ În 1949, Partidul Comunist Chinez (condus de Mao Zedong) a câștigat războiul civil și a proclamat Republica Populară Chineză, instaurând un regim comunist și încheind perioada de guvernare a naționaliștilor.
- ⁵ R.P. Chineză a susținut mișcarea de eliberare din Angola, în special Frontul Național pentru Eliberarea Angolei (FNLA), Mișcarea de Eliberare a Mozambicului (FRELIMO), Uniunea Națională Africană din Zimbabwe (ZANU), etc.
- ⁶ Olayiwola Abegunrin, Charity Manyeruke, *Op.cit.*, p.17.
- ⁷ În cadrul Conferinței Afro-Asiatice de la Bandung (1955).
- ⁸ Una dintre cele mai mari investiții chinezești (estimată la 570 milioane de dolari americani) la acea vreme, proiectul căii ferate Tazara (finalizat în anul 1976), la care au lucrat peste 50.000 de muncitori chinezi și care are o lungime de 1860 km, unește Tanzania și Zambia.
- ⁹ *** , "China - Africa Relations"; disponibil la https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/wjls/3604_665547/202405/t20240531_11367591.html, accesat pe 03.12.2024.
- ¹⁰ „Our work in Africa”; disponibil online la link-ul <https://www.unep.org/regions/africa/our-work-africa>, accesat pe 06.11.2024.
- ¹¹ Ibidem.
- ¹² Wenjie Chen, Michele Fornino, Henry Rawlings, *Navigating the Evolving Landscape between China and Africa's Economic Engagements*; <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2024/02/23/Navigating-the-Evolving-Landscape-between-China-and-Africas-Economic-Engagements-545104>, accesat în data de 02.12.2024.
- ¹³ Calea ferată cu un singur fir, cu o lungime de 1.860 km., este operată de Autoritatea Feroviară Tanzania-Zambia (Tazara).
- ¹⁴ Olayiwola Abegunrin, Charity Manyeruke, *Op.cit.*, p. 38.
- ¹⁵ Pentru a-și asigura votul împotriva URSS care plănuia să participe la al doilea summit afro-asiatic din Alger/ Algeria în 1965.
- ¹⁶ Hilda Mhagama, "Why Tazara revival crucial", 5 septembrie 2024, Daily News, <https://dailynews.co.tz/67883-2/>, accesat în data de 04.12.2024.
- ¹⁷ Inițiativa „Centura și Drumul” este, fără îndoială, unul dintre cele mai semnificative planuri de dezvoltare economică globală din istorie. Zona de acoperire a inițiativei este imensă – implică 68 de țări, care egalează două treimi din populația lumii, o treime din PIB-ul mondial și logistica unui sfert din bunurile și serviciile mondiale.
- ¹⁸ *** , "World Energy Outlook 2024"; <https://iea.blob.core.windows.net/assets/02b65de2-1939-47ee-8e8a-4f62c38c44b0/WorldEnergyOutlook2024.pdf>, accesat în data de 04.12.2024.
- ¹⁹ Teoria dependenței își are originea în două lucrări publicate în 1949 (una de Hans Singer și cealaltă de Raúl Prebisch), în care autorii observau că termenii pentru schimb de mărfuri pentru țările subdezvoltate în raport cu țările dezvoltate s-au deteriorat în timp: țările subdezvoltate au putut cumpăra din ce în ce mai puține produse manufacturate din țările dezvoltate în schimbul unei cantități date din exporturile lor de materii prime; https://en.wikipedia.org/wiki/Dependency_theory.
- ²⁰ Wenjie Chen, Michele Fornino, Henry Rawlings, *Op.cit.*
- ²¹ Creat în 1962, sub egida FMI – organizație neoficială, fără sediu propriu, care ocupă un loc de frunte printre structurile economico-financiare mondiale. Este cunoscut și sub denumirea de „Grupul celor 10”, la reuniunile sale participând reprezentanții a zece puteri financiare ale lumii occidentale, membre ale F.M.I., și anume: Belgia, Germania, Franța, Marea Britanie, Italia, Japonia, Canada, Olanda, Suedia și SUA (la ședințele sale mai participă și reprezentanții Elveției). Acești reprezentanți se întâlnesc periodic pentru a discuta problemele monetar-financiare internaționale, fie la nivel ministerial (miniștrii de finanțe și guvernatorii băncilor centrale), fie la nivel de experți sau funcționari superiori în domeniul finanțelor.
- ²² La începutul anilor 2000 întreprinderile chineze nu au putut, în general, să concureze cu întreprinderile din țările mai dezvoltate industrial și au acceptat frecvent proiecte în care aceste întreprinderi nu au fost interesate.
- ²³ Olayiwola Abegunrin, Charity Manyeruke, *Op.cit.*, p.152.
- ²⁴ „Reprezintă planul general al Africii pentru transformarea în putere globală în viitor. Este cadrul strategic al continentului care își propune să-și atingă obiectivul de dezvoltare incluzivă și durabilă și este o manifestare concretă a unității panafricane pentru unitate, autodeterminare, libertate, progres și prosperitate colectivă urmărită în timpul panafricanismului și al Renașterii africane. Geneza „Agendei 2063” a fost conștientizarea de către liderii africani că era nevoie de reorientarea și reprioritizarea agendei Africii din lupta împotriva apartheidului și atingerea independenței politice pentru continentul care fusese în centrul atenției Organizației Unității Africane (OUA), precursorul Uniunii Africane; și, în schimb, să acorde prioritate dezvoltării sociale și economice incluzive, integrării continentale și

regionale, guvernării democratice și păcii și securității, printre alte aspecte care vizează re poziționarea Africii pentru a deveni un jucător dominant pe arena globală.”; <https://au.int/en/agenda2063/overview>.

²⁵ ***, “China-Africa relations: China pledges an increase in financial commitments to Africa at the Forum on China-Africa Cooperation Summit”; <https://creendo.com/en/knowledge-hub/china-africa-relations-china-pledges-increase-financial-commitments-africa-forum>, accesat la data de 25.12.2024.

²⁶ Mamoudou Gazibo, Abdou Rahim Lema, “From Non-Interference to Adaptative Pragmatism: China’s Security Policy in Africa”, *African Studies Quarterly*, vol. 21, nr. 3, decembrie 2022, p. 5.

²⁷ Shuresh Moradi, cercetător, autor al studiului ”Hegemony and the Chinese Non-Interference Policy in Africa - A Friend or Foe?”, în *Chinese Studies*, vol. 8, nr. 3, 2019, pp. 156-173.

²⁸ China și-a exercitat dreptul de veto în CS al ONU în iulie 2008, în contextul unei rezoluții care propunea sancțiuni împotriva Zimbabwe, argumentând că situația de pe teritoriul acestui stat nu reprezenta o amenințare la adresa păcii și securității globale, ceea ce ar fi fost necesar pentru a justifica sancțiuni sub mandatul CS. Rezoluția fusese inițiată de SUA și Marea Britanie ca răspuns la alegerile prezidențiale controversate din Zimbabwe, marcate de violență politică și acuzații de fraudă în timpul regimului președintelui Robert Mugabe.

²⁹ PLAN – 700 militari, inclusiv o structură de operații speciale, 1.400 de militari care participă la misiuni de menținere a păcii, aproximativ 2000 de militari dislocați în baza militară din Djibouti, forțe (număr nespecificat) dislocate în centre militare de instruire din Republica Democrată Congo și o școală militară din Tanzania.

³⁰ Tim Ditter, Kaia Haney, Tsun-Kai Tsai, Carita Reid, *The Military and Security Dimensions of the PRC’s Africa Presence. Changes in a Time of Global Shocks*, The Center for Naval Analyses, CNA Reports, octombrie 2024; https://www.cna.org/reports/2024/10/The-Military-and-Security-Dimensions-of-the-PRCs-Africa-Presence_2Rev.pdf; accesat în data de 01.11.2024.

³¹ Paul Nantulya, *China’s “Military Political Work” and Professional Military Education in Africa*, Africa Center for Strategic Studies, Spotlight, octombrie 2023; <https://africacenter.org/spotlight/china-pla-military-political-work-pme-africa/>, accesat în data de 02.11.2024

³² Paul Nantulya, *China’s United Front Strategy in Africa*, Africa Center for Strategic Studies, Spotlight, 5 septembrie 2023; <https://africacenter.org/spotlight/china-united-front-africa/>, accesat în data de 10.01.2025.

³³ *Ibidem*.

ORIENTĂRILE STRATEGICE ALE POLITICII EXTERNE A REPUBLICII MOLDOVA ȘI IMPACTUL CONTEXTULUI GEOPOLITIC

Teodora MORARU*

Abstract

This paper examines the strategic orientations of the Republic of Moldova’s foreign policy in the aftermath of the Russian Federation’s military aggression against Ukraine in February 2022. In a rapidly evolving geopolitical environment, Moldova has undergone a significant recalibration of its external posture, shifting towards closer alignment with Euro-Atlantic actors while simultaneously seeking to reduce structural dependencies on Eastern vectors of influence. The research relies on a qualitative content analysis of key strategic documents and major foreign policy decisions adopted between 2022 and 2024. Findings indicate a coherent alignment between Moldova’s strategic objectives and its external actions, particularly in relation to European integration and energy security. However, the study also identifies areas of partial inconsistency, especially in relations with partners such as Turkey and China, where engagement appears driven by pragmatic considerations rather than integrated strategic planning. The paper concludes that the medium-term success of Moldova’s foreign policy depends on maintaining internal reform momentum, ensuring external coherence, and managing bilateral relations within a contested regional environment.

Keywords: Republic of Moldova; foreign policy; strategic coherence; European integration; regional security.

INTRODUCERE

Politica externă a Republicii Moldova constituie un pilon fundamental al proiecției intereselor naționale și al consolidării arhitecturii interne de securitate, în special în condițiile unui mediu strategic caracterizat de volatilitate crescută și de reconfigurări geopolitice rapide în Europa de Est. Evoluțiile recente generate de agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei, declanșată la 24 februarie 2022, au introdus noi variabile

de risc în proximitatea frontierelor Republicii Moldova. În acest cadru, politica externă a statului moldovean a fost supusă unui proces complex de recalibrare strategică, orientat spre consolidarea cooperării cu actorii euroatlantici, diversificarea parteneriatelor internaționale și diminuarea dependențelor structurale de vectorii estici de influență.

Impactul conflictului ruso-ucrainean asupra Republicii Moldova nu se limitează la dimensiunea diplomatică, ci implică efecte

*Autoarea este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

directe asupra securității energetice, stabilității economice și coeziunii interne, în special în raport cu regimul constituțional de neutralitate și cu statutul particular al regiunii transnistrene. Multiplele forme de proiecție a influenței ruse – de la controlul infrastructurilor critice până la acțiuni de destabilizare informațională – reclamă o reevaluare continuă a mecanismelor de răspuns politic și instituțional, în corelație cu aprofundarea parteneriatelor strategice cu Uniunea Europeană, NATO și alte organizații internaționale relevante.

Demersul analitic propus vizează identificarea direcțiilor strategice ale politicii externe a Republicii Moldova, evaluarea coerenței decizionale în raport cu provocările de securitate emergente și delimitarea principalelor repere ale poziționării sale regionale și internaționale. Într-un context în care frontiera dintre diplomația preventivă și politica de securitate devine tot mai permeabilă, demersul nostru urmărește să ofere o analiză concisă și sistematică a mecanismelor prin care acest stat își configurează acțiunile externe în raport cu constrângerile geopolitice, reflectând convergențele și tensiunile apărute ca urmare a angajamentelor asumate în cadrul parcursului european.

CADRU METODOLOGIC

Scopul cercetării constă în determinarea direcțiilor strategice asumate de Republica Moldova în politica sa externă după februarie 2022, în corelație cu modificările produse în mediul geopolitic de agresiunea Federației Ruse împotriva Ucrainei. În acest sens, cercetarea își propune să evidențieze gradul de coerență strategică dintre documentele programatice elaborate post-2022, deciziile politice externe majore și relațiile bilaterale dezvoltate în perioada analizată.

Obiectivul principal constă în determinarea modului în care Republica Moldova și-a redefinit politica externă și relațiile strategice în perioada post-2022, în vederea consolidării rezilienței statale și a re poziționării sale în raport cu dinamica sistemului internațional. Aceștia îi sunt subsumate două obiective specifice:

- identificarea direcțiilor strategice din documentele programatice aferente politicii externe adoptate de R.Moldova după anul 2022;
- stabilirea gradului de coerență dintre orientările strategice exprimate în documentele programatice și deciziile majore de politică externă adoptate de R.Moldova.

Obiectivele cercetării au la bază următoarele întrebări:

- care sunt direcțiile strategice asumate în cadrul politicii externe a R. Moldova după 2022, în condițiile amplificării riscurilor de securitate generate de agresiunea rusă asupra Ucrainei?
- care sunt deciziile politice majore pe plan extern care reflectă adaptarea R. Moldova la noul context geopolitic regional?

În acest cadru, cercetarea utilizează o metodologie bazată pe analiza de conținut a documentelor programatice elaborate după anul 2022, precum *Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova*¹, *Strategia Națională de Apărare* și *Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”*². Concomitent, sunt examinate deciziile politice externe relevante și dinamica relațiilor cu actori internaționali majori.

În final, vom evalua măsura în care acțiunile politice identificate reflectă sau contrazic direcțiile strategice enunțate, în vederea stabilirii gradului de coerență între discursul strategic și comportamentul extern efectiv al decidenților de la Chișinău.

ANALIZA DOCUMENTELOR PROGRAMATICE

Documentele strategice adoptate în perioada de referință marchează tranziția către o nouă configurație a priorităților externe și de securitate ale Republicii Moldova în contextul tensiunilor geopolitice amplificate de conflictul ruso-ucrainean. Acestea reflectă tendința de aliniere la standardele și mecanismele euroatlantice și o delimitare de sferele de influență estică.

*Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova*³ constituie un document de referință în acest proces de reconfigurare strategică. Structura documentului evidențiază în mod prioritar necesitatea consolidării suveranității și a integrității teritoriale, formulată ca imperativ operațional în fața unor riscuri directe identificate, precum acțiunile destabilizatoare asupra regiunii transnistrene și influența politică și informațională exercitată de Federația Rusă. În acest sens, dimensiunea externă a securității este corelată direct cu obiectivele strategice ale aderării la Uniunea Europeană: documentul include referințe explicite la aprofundarea cooperării politice, economice și de securitate cu statele membre ale UE.

În același cadru strategic, sunt evidențiate parteneriatele bilaterale cu România și Statele Unite ale Americii, tratate ca repere de stabilitate în raport cu presiunile exercitate din Est. Consolidarea acestor parteneriate este prezentată ca un factor esențial în dezvoltarea capacităților instituționale ale statului, inclusiv în domeniul apărării și al rezilienței democratice.

În acest context, în luna ianuarie 2024, președintele Republicii Moldova, Maia Sandu, semna un decret privind constituirea unei comisii pentru elaborarea unei noi strategii de apărare, având în vedere evoluțiile de securitate din regiune și necesitatea adaptării cadrului doctrinar la noile realități strategice⁴; inițiativa viza actualizarea planificării strategice în raport cu evoluțiile de securitate din regiune. În urma acestui demers, Parlamentul R.Moldova a aprobat, în decembrie 2024, *Strategia Națională de Apărare*; potrivit acestui document, care se fundamentează pe statutul de neutralitate al R.Moldova, autoritățile de la Chișinău își propun creșterea cheltuielilor pentru apărare la 1% din PIB până în 2030 (de la 0,55% în 2023), iar printre obiectivele generale stabilite se numără dezvoltarea și modernizarea capacității naționale de apărare, alinierea la standardele Uniunii Europene, aprofundarea relațiilor de cooperare și parteneriat la nivel bilateral, regional și internațional în domeniul apărării și securității militare, precum și

poziționarea R.Moldova ca furnizor regional și internațional de securitate. Realizarea acestor obiective implică, conform prevederilor Strategiei, modernizarea capacităților militare, asigurarea funcționalității forțelor armate pentru îndeplinirea misiunilor de menținere a păcii, pregătirea populației și a instituțiilor statului pentru situații de criză, dezvoltarea capacităților de supraveghere și control al spațiului aerian, sporirea capacităților de acțiune în domeniul cibernetic, creșterea rezilienței infrastructurilor critice și, nu în cele din urmă, armonizarea legislației naționale din domeniul apărării cu reglementările Uniunii Europene.

La rândul său, *Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”*⁵ rămâne un instrument programatic relevant în contextul reconfigurării externe a statului, prin prioritizarea obiectivelor de integrare economică și consolidare a sustenabilității interne. Documentul adoptă o viziune structurată asupra procesului de armonizare a economiei naționale la piața europeană și globală, vizând în mod explicit atragerea investițiilor străine, extinderea capacităților de export și promovarea competitivității. De asemenea, este relevantă accentuarea cooperării internaționale în domenii strategice precum tranziția ecologică, eficiența energetică și protecția mediului, ceea ce aliniază viziunea Republicii Moldova cu prioritățile agendei europene.

Documentele analizate atestă integrarea progresivă dintre obiectivele de politică externă și imperativele de securitate ale Republicii Moldova, evidențiind prioritatea pentru integrarea europeană ca pilon al stabilității strategice. Direcțiile asumate reflectă un cadru de acțiune centrat pe două direcții prioritare: consolidarea rezilienței interne prin reforme instituționale și economice, respectiv extinderea cooperării externe cu parteneri cheie, precum Uniunea Europeană, România și Statele Unite ale Americii. Această sincronizare între dimensiunea internă și cea externă a politicii de stat sugerează reconfigurarea Republicii Moldova în raport cu actorii euroatlantici, în contextul geopolitic actual.

ANALIZA DECIZIILOR POLITICE MAJORE PE PLAN EXTERN

În perioada 2022-2024 politica externă a Republicii Moldova a fost marcată de o serie de decizii cu impact strategic major. Direcțiile asumate după 2022 ilustrează o orientare clară către aprofundarea cooperării cu actorii euroatlantici, consolidarea parteneriatelor bilaterale și diversificarea relațiilor externe, în contextul instabilității regionale.

Unul dintre reperele fundamentale care au influențat traiectoria externă a Republicii Moldova a fost semnarea, în anul 2014, a Acordului de Asociere la Uniunea Europeană, eveniment ce a marcat trecerea de la o poziție de echilibru geopolitic la un angajament formal față de valorile și mecanismele europene⁶. Acest acord a deschis noi oportunități de integrare economică și politică, contribuind la realinierea strategică a Republicii Moldova cu standardele Uniunii Europene. În continuarea acestui parcurs, aderarea la Parteneriatul Estic și la Programul de Parteneriat cu NATO a consolidat direcția pro-europeană și a extins spectrul cooperării în domenii precum guvernanta, securitatea și dezvoltarea durabilă⁷.

În anul 2020 a fost inițiat parteneriatul strategic cu Statele Unite ale Americii, în cadrul căruia au fost dezvoltate axe de cooperare în domeniul securității, economiei și consolidării democratice. Acest parteneriat a evoluat prin lansarea dialogului strategic bilateral, care a oferit un cadru formal pentru dezvoltarea unei relații durabile între cele două state⁸. Alinierea Republicii Moldova la valorile și interesele occidentale este susținută, în acest caz, de angajamentele politice asumate.

În perioada 2022-2023 relațiile cu Uniunea Europeană au fost marcate de desfășurarea unor întâlniri oficiale între reprezentanții guvernului de la Chișinău și structurile UE⁹, în cadrul cărora a fost reafirmat angajamentul reciproc. Aceste demersuri au consolidat dimensiunea politică a relației bilaterale, extinzând parteneriatul către

sectoare strategice, inclusiv apărarea, gestionarea crizelor și reziliența instituțională.

Astfel, în martie 2022 autoritățile de la Chișinău au depus cererea de aderare la UE, iar în luna iunie a aceluiași an R.Moldova a primit statutul de țară candidată. În iunie 2024 statul moldovean a început, în mod oficial, negocierile de aderare la Uniunea Europeană (prin organizarea de către UE a primei sale conferințe interguvernamentale de aderare cu R.Moldova). În domeniul securității și apărării, Misiunea de parteneriat a UE în R.Moldova și-a început activitatea în aprilie 2023, iar între 2021 și 2025 R.Moldova a beneficiat de un sprijin în valoare de 197 mil. Euro din partea UE, prin intermediul Instrumentului European pentru Pace, pentru modernizarea și creșterea eficacității operaționale a forțelor sale armate.

În aprilie 2024 a fost semnat un memorandum de cooperare între Republica Moldova, România și Grecia, în cadrul unei reuniuni desfășurate la Atena¹⁰. Documentul are ca obiectiv sprijinirea instituțională a procesului de integrare europeană a Republicii Moldova, prin transfer de expertiză din partea statelor membre ale Uniunii Europene. În paralel, s-au manifestat și inițiative de diversificare a parteneriatelor externe, un exemplu relevant în acest sens fiind acordul bilateral dintre Republica Moldova și Arabia Saudită, care vizează domenii economice și tehnologice¹¹. Această inițiativă denotă o abordare pragmatică a relațiilor internaționale, orientată spre extinderea rețelelor de cooperare, fără a altera direcția prioritară de integrare europeană.

În plan regional, consecințele conflictului ruso-ucrainean au generat presiuni multiple asupra Republicii Moldova, afectând atât securitatea energetică, cât și stabilitatea economică. Invazia Federației Ruse în Ucraina a determinat o criză energetică majoră și a generat un flux semnificativ de refugiați, cu implicații sociale și administrative directe¹². În plan intern, răspunsul autorităților a constatat în adoptarea unor măsuri de compensare fiscală și ajustări ale politicii monetare, însă vulnerabilitățile economice au continuat să se manifeste în sectorul energetic.

POZIȚIONARE REGIONALĂ ȘI RELAȚIILE CU MARILE PUTERI

Relațiile cu partenerii regionali sunt cruciale pentru politica externă a Republicii Moldova, influențând stabilitatea și dezvoltarea regională. Analiza poziționării statale în regiune este esențială pentru înțelegerea interacțiunilor sale geopolitice și a influențelor asupra politicilor sale interne și externe.

Colaborarea bilaterală dintre Republica Moldova și România acoperă domenii variate, de la economie la cultură și educație¹³. România a fost un susținător constant al parcursului european al Moldovei, oferind asistență tehnică și financiară pentru implementarea reformelor necesare. În contextul crizei energetice, generate de conflictul ruso-ucrainean, România a fost un furnizor crucial de resurse energetice pentru Moldova, contribuind astfel la securitatea energetică a țării¹⁴.

Relațiile cu Statele Unite ale Americii se dezvoltă în cadrul unui parteneriat strategic inițiat în 2020 și consolidat prin dialogul bilateral desfășurat între 2020 și 2023¹⁵. Direcțiile principale ale cooperării includ sprijinul pentru reformele instituționale, consolidarea democrației și întărirea capacităților naționale de apărare. Un loc aparte îl deține componenta de securitate energetică, care este sprijinită prin asistență tehnică, instrumente financiare și coordonare diplomatică.

Republica Moldova menține relații bilaterale și cu alți actori internaționali majori precum Turcia, Germania și Franța. Aceste relații sunt facilitate de inițiative comune și acorduri bilaterale, care contribuie la dezvoltarea economică și securitatea regională¹⁶. Relațiile cu Turcia s-au extins în perioada 2022-2024, prin proiecte aplicate în domenii precum infrastructura publică, educația și serviciile medicale¹⁷. Regiunea autonomă Găgăuzia constituie un punct relevant în acest cadru, fiind frecvent inclusă în inițiativele bilaterale.

Republica Moldova susține integritatea teritorială a Ucrainei și a implementat la nivel statal sancțiuni economice împotriva Rusiei. Această poziție a consolidat relațiile bilaterale cu Ucraina, dar a amplificat tensiunile cu Moscova, afectând dezvoltarea economică a statului. Conflictul regional actual amplifică aceste tensiuni, fiind necesară gestionarea relațiilor

economice cu Federația Rusă pentru limitarea riscurilor potențiale asupra stabilității interne¹⁸. Lipsa unui furnizor energetic permanent în lipsa sprijinului rusesc subliniază vulnerabilitățile interne existente¹⁹.

În acest context, relațiile economice cu Republica Populară Chineză au evoluat gradual, prin atragerea de investiții în infrastructură, energie și transport. Deși cooperarea nu este însoțită de un cadru bilateral formal, finanțările externe pentru proiecte de dezvoltare au constituit o soluție compensatorie în fața blocajelor existente. În același timp, interacțiunile sunt gestionate cu prudență²⁰, având în vedere riscurile potențiale asupra statului moldovean în ceea ce privește transparența și condiții impuse asociate investițiilor chineze.

CONCLUZII

Politica externă a Republicii Moldova în perioada post-2022 a fost marcată de o re poziționare strategică determinată de schimbările majore în mediul de securitate regional, generate de agresiunea Federației Ruse împotriva Ucrainei. Direcțiile asumate indică prioritizarea consolidării parteneriatelor cu Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii, precum și diminuarea influenței exercitate de Rusia în plan politic, economic și energetic. În domeniul securității energetice, vulnerabilitățile evidențiate de reducerea livrărilor rusești au determinat inițierea unor măsuri concrete de diversificare.

În același timp, relațiile dezvoltate cu parteneri precum Turcia și China nu sunt integrate într-un cadru strategic coerent, având în vedere prioritățile statale în plan extern. Aceste direcții de cooperare răspund mai degrabă unor considerente pragmatice, de ordin economic și investițional, fără a reflecta un nivel echivalent de planificare și coordonare cu direcția prioritară de integrare europeană.

Pe termen mediu, succesul procesului de integrare europeană și consolidarea profilului internațional al Republicii Moldova vor depinde de capacitatea de a menține consistența reformelor interne, de a adapta cadrul instituțional la provocările emergente și de a gestiona relațiile bilaterale în spații de influență suprapusă, fără a determina noi vulnerabilități.

BIBLIOGRAFIE

1. CENUȘĂ Denis, "Moldova-China ties: the encounter between a hesitating economic dwarf and a geopolitical giant", în vol. *From Caspian to Black Sea: Economic, Academic and Digital Threats Posed by the PRC*, Civic-IDEA, vol. 2, Tbilisi, 2022, p. 121-139.
2. CIOBANU Vitalie, *Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova*, Ed. Polirom, Iași, 2005, 408 p.
3. CONOVALI Mihaela, „Moldova va avea o Strategie Națională de Apărare. Cine face parte din Comisia desemnată de Maia Sandu?”, 26.01.2024; <https://newsmaker.md/ro/moldova-va-avea-o-strategie-nationala-de-aparare-cine-face-parte-din-comisia-desemnata-de-maia-sandu/>.
4. CREANGĂ Ion, Olesea Bogdan, *Beneficiile Acordului de asociere UE-RM*, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, Chișinău, 51 p.
5. DINU Marcel, *42 de ani în diplomatie*, Ed. C.H. Beck, București, 2019, 528 p.
6. HAYNES Rebecca, *Moldova. A History*, I.B.Tauris, Bloomsbury Publishing, 2022, 256 p.
7. POPESCU Nicu, *Moldova and Ukraine: Security and Regional Stability*, Razumkov Centre, Kyiv, 2017.
8. RACHERU Ileana, *Politica externă a Republicii Moldova, De la independență la președinția lui Vladimir Voronin*, vol. 1, Ed. Monitorul Oficial R.A., 2020, 188 p.
9. SMITH J. Robert Jr., *Russia and Moldova: Developing Relations Between Two Countries*, Thesis, MA in National Security Affairs, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 1993.
10. URSU Valentina, „Importanța Acordului de Asociere RM-UE asupra eficienței guvernării în Republica Moldova”, în *Strategia Securității Uniunii Europene în contextul metamorfozelor relațiilor internaționale* (Ludmila Roșca coord.), vol.II, Editura Academiei de Administrare Publică, Chișinău, 2022, pp. 31-40.
11. VIȚU Valeria, *România și Grecia, expertiză pentru R.Moldova în procesul de integrare europeană. Memorandum, semnat la Atena*, 2024; <https://www.rfi.fr/ro/republica-moldova/20240409-rom%C3%A2nia-%C8%99i-grecia-expertiz%C4%83-pentru-r-moldova-%C3%AEn-procesul-de-integrare-european%C4%83-memorandum-semnat-la-aten>.
12. *** World Bank, *Moldova Overview: Development news, research, data*, 2023; <https://www.worldbank.org/en/home>.
13. *** European Commission, *Joint Statement by the EU and the US following the 10th EU-US Energy Council*, Brussels, 2023, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/statement_23_2121.
14. *** European External Action Service, *Second High-Level Political and Security Dialogue with the EU*, 2023; https://www.eeas.europa.eu/node/427525_fr.
15. *** International Energy Agency, *Moldova Energy Report*, IEA, Paris, 2023.
16. *** Guvernul Republicii Moldova, *Hotărâre pentru aprobarea semnării Acordului general de cooperare dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Regatului Arabiei Saudite*, 2024; <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/nu-416-mae-2024.pdf>.
17. *** Ministerul Afacerilor Externe, *Relații Bilaterale – Republica Moldova*, 2024; <https://www.mae.ro/bilateral-relations/1677>.
18. *** Ministry of Foreign Affairs of Turkey, *Relations between Türkiye and Moldova*, 2023; <https://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkiye-and-moldova.en.mfa>.
19. *** Parlamentul Republicii Moldova, *Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”*, 2022; https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/1_315_2022_snd_moldova_europeana_2030_adoptat_publicata.pdf.
20. *** Parlamentul Republicii Moldova, *Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova*, 2023; https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141253&lang=ro.
21. *** US Department of State, *Joint Statement on the U.S.-Moldova Strategic Dialogue*, 2023; <https://www.state.gov/countries-areas/moldova/>.

- ¹ *Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova*, 2023; https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141253&lang=ro.
- ² *Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”*, 2022; https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/l_315_2022_snd_moldova_europeana_2030_adoptat_publicata.pdf.
- ³ Parlamentul Republicii Moldova, „Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova” (2023).
- ⁴ Mihaela Conovali, „Moldova va avea o Strategie Națională de Apărare. Cine face parte din Comisia desemnată de Maia Sandu?”, 2024; <https://newsmaker.md/ro/moldova-va-avea-o-strategie-nationala-de-aparare-cine-face-parte-din-comisia-desemnata-de-maia-sandu/> (accesat la 1 aprilie 2025).
- ⁵ Parlamentul Republicii Moldova, „Strategia Națională de Dezvoltare Moldova Europeană 2030” (2022).
- ⁶ Uniunea Europeană, „Acord de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte”; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A22014A0830%2801%29> (accesat la 1 aprilie 2025).
- ⁷ Volodymyr Sidenko, Kateryna Markevych, “Economic and non-economic aspects of reformatting European integration: options and possible outcomes”, în *Reformatting the European integration process: Opportunities and risks for the Ukraine-EU association*, Kyiv, Razumkov Centre, 2019, p. 33.
- ⁸ US Department of State, “Joint Statement on the U.S.-Moldova Strategic Dialogue”; <https://www.state.gov/countries-areas/moldova/> (accesat la 12 aprilie 2025).
- ⁹ European External Action Service, “Second High-Level Political and Security Dialogue with the EU”; https://www.eeas.europa.eu/node/427525_fr (accesat la 1 aprilie 2025).
- ¹⁰ Valeria Vișu, „România și Grecia, expertiză pentru R.Moldova în procesul de integrare europeană. Memorandum, semnat la Atena”, 2024; <https://www.rfi.fr/ro/republica-moldova/20240409-rom%C3%A2nia-%C8%99i-grecia-expertiz%C4%83-pentru-r-moldova-%C3%AEn-procesul-de-integrare-european%C4%83-memorandum-semnat-la-atena> (accesat la 2 martie 2025).
- ¹¹ Guvernul Republicii Moldova, „Hotărâre pentru aprobarea semnării Acordului general de cooperare dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Regatului Arabiei Saudite”, 2024; <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/nu-416-mae-2024.pdf> (accesat la 12 aprilie 2025).
- ¹² World Bank, “Moldova Overview: Development news, research, data”, 2023; <https://www.worldbank.org/en/home>.
- ¹³ Ministerul Afacerilor Externe al României, „Relații Bilaterale – Republica Moldova”; <https://www.mae.ro/bilateral-relations/1677> (accesat la 15 martie 2025).
- ¹⁴ European Commission, “Joint Statement by the EU and the US following the 10th EU-US Energy Council”, Brussels; https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/statement_23_2121 (accesat la 2 aprilie 2025).
- ¹⁵ US Department of State, “Joint Statement on the U.S.-Moldova Strategic Dialogue”.
- ¹⁶ Ministrul Afacerilor Externe al Republicii Moldova, „Cooperare bilaterală”; <https://mfa.gov.md/ro/content/antigua-si-barbuda> (accesat la 3 aprilie 2025).
- ¹⁷ Ministry of Foreign Affairs of Turkey, “Relations between Türkiye and Moldova”; <https://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkiye-and-moldova.en.mfa> (accesat la 4 aprilie 2025).
- ¹⁸ Robert Smith Jr., *Russia and Moldova: Developing Relations Between Two Countries*, Thesis, MA in National Security Affairs, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 1993, p. 102; a se vedea și J. Smith, *Russia and Moldova: Historical Tensions and Future Prospects*, Columbia University Press, New York, 2020, p. 102.
- ¹⁹ International Energy Agency, *Moldova Energy Report*, Paris, 2023.
- ²⁰ Denis Cenusa, “Moldova-China ties: the encounter between a hesitating economic dwarf and a geopolitical giant”, în vol. *From Caspian to Black Sea: Economic, Academic and Digital Threats Posed by the PRC*, Civic-IDEA, vol. 2, Tbilisi, 2022, pp. 121-139.

TELEGRAM – INSTRUMENT STRATEGIC ÎN RĂZBOIUL HIBRID AL RUSIEI ÎMPOTRIVA UCRAINEI

Anamaria IVAN*

Abstract

Telegram has become a strategic instrument in Russia's hybrid warfare against Ukraine, serving multiple functions beyond basic communication. The platform enables the rapid dissemination of pro-Kremlin narratives, coordination of propaganda campaigns, fundraising for paramilitary groups, and cyber operations conducted by state-aligned hackers. At the same time, anonymous channels offering alternative perspectives have been subjected to surveillance, legal pressure, and repression, as the Russian state seeks to neutralize perceived informational threats. The convergence of official and unofficial actors on Telegram illustrates how digital platforms can be co-opted for influence and control, transforming the information space into a battlefield, where narrative dominance plays a central role in the broader conduct of war.

Keywords: Telegram; hybrid warfare; Russia; propaganda; information control.

INTRODUCERE

În peisajul contemporan al conflictelor, granițele dintre războiul convențional și cel informațional au devenit tot mai greu de distins. Războiul hibrid, înțeles ca o combinație de operații militare, cibernetice, informaționale și psihologice, a devenit una dintre principalele modalități prin care statele își proiectează influența și destabilizează adversarii. În acest context, Telegram s-a afirmat nu doar ca o platformă de comunicare, ci ca un veritabil instrument strategic al războiului hibrid dus de Federația Rusă atât împotriva Ucrainei, cât și la adresa spațiului euro-atlantic.

Aplicația, lansată de Pavel Durov în 2013, a fost inițial percepută ca un refugiu digital

pentru libertatea de exprimare. Însă, începând cu invazia din februarie 2022, Telegram a devenit un spațiu esențial pentru desfășurarea războiului informațional rusesc. Pe această platformă se coagulează un sistem complex de canale – oficiale, anonime și paramilitare – care diseminează narațiuni pro-Kremlin, coordonează atacuri cibernetice, recrutează combatanți, colectează fonduri și atacă reputația adversarilor.

Această rețea informală acționează dincolo de canalele statale clasice, dar în deplină consonanță cu interesele geopolitice ale Kremlinului. Telegram permite o formă de proiecție a puterii informaționale în medii greu de penetrat altfel, devenind un nod-cheie în infrastructura hibridă a conflictului. Mai mult decât un simplu spațiu de diseminare, Telegram funcționează ca o platformă

*Autoarea este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

de operaționalizare a războiului informațional și, simultan, drept mediu de propagandă, instrument logistic și canal de influențare psihologică. Pe acest fond, Telegram nu poate fi analizat doar ca un vector tehnologic, ci trebuie înțeles ca un instrument strategic al războiului hibrid, în cadrul căruia forțele statale și non-statale cooperează, concurează și se amplifică reciproc pentru a produce efecte concrete asupra percepției, coeziunii sociale și rezilienței adversarului.

CONCEPTUL DE OPERAȚII HIBRIDE

Conceptul de operații hibride sau război hibrid a cunoscut o ascensiune rapidă în cercurile politico-militare occidentale după anexarea Crimeii de către Federația Rusă în 2014, devenind un termen folosit pentru a desemna o varietate de provocări de securitate care nu se încadrează în tiparele tradiționale ale războiului. Deși atrage numeroase critici pentru lipsa de claritate și pentru caracterul generalizant, conceptul rămâne util pentru înțelegerea modului în care războiul modern evoluează dincolo de logica pur militară, înspre un spațiu al ambiguității, influenței și presiunii strategice multispațiale.

La nivel conceptual, războiul hibrid implică folosirea coordonată a mijloacelor militare și non-militare pentru atingerea unor obiective politice, în special prin exploatarea vulnerabilităților adversarului și prin evitarea confruntărilor directe. Definitiv pentru acest tip de război este ambiguitatea – acțiuni ostile care sunt dificil de identificat, atribuit sau catalogat oficial ca acte de agresiune. Această ambiguitate are rolul de a paraliza răspunsul adversarului și de a menține conflictul sub pragul unui război deschis.¹

Inițial, conceptul a fost folosit pentru a descrie comportamentul actorilor non-statali, cum ar fi Hezbollah sau grupările insurgente din Irak și Afganistan, care combinau tactici convenționale cu elemente de gherilă, operații informaționale și acțiuni teroriste. Ulterior, conceptul s-a extins pentru a include acțiuni statale, în special cele întreprinse de F.Rusă în Ucraina, care a demonstrat o capacitate remarcabilă de integrare a mijloacelor politice, economice, informaționale și militare în scopuri strategice.

Un element esențial al războiului hibrid este extinderea câmpului de luptă dincolo de spațiile tradiționale (teren, aer, mare), spre dimensiuni noi precum spațiul cibernetic, social, informațional și psihologic. În acest context, obiectivul nu este distrugerea capacităților militare ale adversarului, ci influențarea percepțiilor și slăbirea voinței de a reacționa. Bătăliile cele mai relevante nu se dau în tranșee, ci în mintea populației și la nivelul procesului decizional al liderilor.

Un alt aspect al acestui tip de operație este escaladarea multidimensională – orizontală (extinderea conflictului în mai multe domenii simultan) și verticală (intensificarea acțiunilor în anumite domenii-cheie). Această abordare permite actorilor hibridi să genereze efecte disproporționate prin acțiuni bine sincronizate, care evită pragurile de reacție ale adversarului. În acest mod, războiul hibrid devine o formă de confruntare permanentă, în care granițele dintre pace, conflict și război sunt tot mai dificil de trasat.²

Astfel, conceptul de operații hibride nu este un model tactic fix, ci a devenit o strategie adaptativă care valorifică interdependența dintre instrumentele de putere (militare, politice, economice, civile și informaționale) și vulnerabilitățile sistemice ale inamicului. În acest cadru, importanța acțiunii directe este adesea secundară față de capacitatea de a crea confuzie, de a fragmenta coeziunea socială și de a submina legitimitatea structurilor de apărare.

TELEGRAM ÎN SPAȚIUL INFORMAȚIONAL RUS

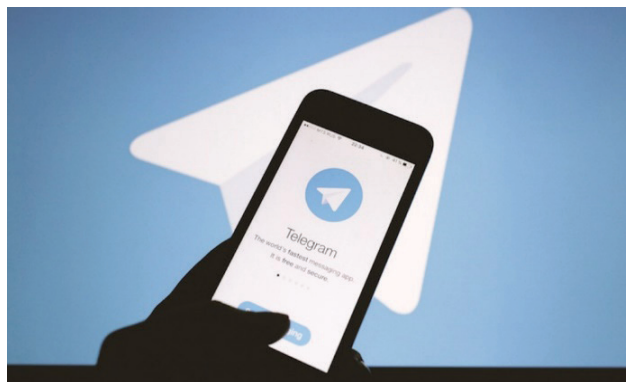
În perioada post-sovietică, televiziunea a constituit principalul mijloc de comunicare în masă în F.Rusă. În anii 1990, peisajul mediatic era caracterizat de un grad relativ ridicat de

pluralism, susținut parțial de concurența dintre canalele de televiziune controlate de diverși oligarhi. Deși controlul politic nu dispăruse complet, existau în continuare puncte de vedere divergente și o anumită autonomie editorială care permitea reflectarea nuanțată a evenimentelor interne și externe.³

Această stare de fapt a început să se schimbe odată cu instalarea lui Vladimir Putin la conducerea statului rus. Procesul de consolidare a puterii executive a fost însoțit de măsuri sistematice de restrângere a libertății presei. Jurnaliști și deținători de trusturi de presă care refuzau să susțină pozițiile oficiale au fost treptat înlăturați din spațiul public, iar vocile critice au fost reduse la tăcere prin constrângeri economice, amenințări sau represiune directă. În acest mod, presa a fost transformată într-un instrument de legitimare a regimului, iar mesajele disidente au fost împinse în afara discursului oficial.

În acest context, Internetul a devenit pentru o vreme un spațiu de exprimare mai puțin controlat, oferind un cadru pentru apariția unor platforme precum LiveJournal sau Vkontakte (VK), care au jucat un rol important în conturarea unei sfere publice alternative. Situația s-a modificat substanțial în urma protestelor din 2011, când mobilizarea cetățenilor prin rețelele sociale a atras atenția autorităților asupra potențialului politic al mediului online. Răspunsul Kremlinului a constat într-o strategie de supraveghere, presiune și, ulterior, cooptare a actorilor digitali.⁴

Telegram a fost conceput inițial ca o alternativă sigură și criptată la platformele de mesagerie existente. Însă, odată cu restrângerea accesului la surse independente de informare, aplicația a început să fie utilizată din ce în ce mai frecvent ca mijloc de comunicare pentru jurnaliști, activiști și, treptat, pentru o întreagă infrastructură informațională paralelă. Tentativa statului de a bloca Telegram în perioada 2017–2018, în urma refuzului fondatorilor de a furniza cheile de criptare, s-a soldat cu un eșec notabil: nu doar că platforma a continuat să funcționeze, dar popularitatea ei a crescut semnificativ, înregistrând o creștere de peste 40% în numărul utilizatorilor.

În mod paradoxal, în timp ce regimul încerca să controleze fluxurile informaționale, Telegram a fost tolerat – și chiar exploatat – de oficiali guvernamentali, care l-au folosit pentru a disemina selectiv informații, a testa reacții din spațiul public și a urmări scurgeri de date din interiorul instituțiilor. Astfel, platforma a devenit un spațiu ambivalent: simultan, canal de comunicare pentru opoziție și instrument de manevră strategică pentru autorități.⁵

După ce Telegram a reușit să evite blocarea completă de către autoritățile ruse și și-a consolidat poziția ca platformă digitală populară, aceasta a început să fie colonizată treptat de actori afiliați regimului. La scurt timp după invazia din februarie 2022, canale influente pro-Kremlin au înregistrat creșteri accelerate ale numărului de abonați și ale vizibilității în rândul utilizatorilor ruși. Această evoluție a reflectat nu doar adaptarea regimului la noile realități digitale, ci și o strategie deliberată de consolidare a influenței prin canale informale, dificil de reglementat.

Cele mai influente canale din peisajul Telegram din F.Rusă se disting prin frecvența redistribuirii conținutului și vizibilitatea crescută în rândul publicului. Acestea includ atât surse media controlate direct de stat, cât și entități care se prezintă ca independente, dar care reproduc constant narațiunile oficiale. Împreună ele alcătuiesc un spațiu informațional dens, caracterizat prin mecanisme circulare de redistribuire a conținutului, ce contribuie la întărirea și multiplicarea mesajului guvernamental în diverse forme, aparent autonome.

Analiza activității canalelor pro-Kremlin de pe Telegram, din perioada decembrie 2021 – februarie 2024, relevă o legătură clară între

evoluțiile de pe front și intensificarea discursului online. Cele mai active momente corespund unor episoade-cheie ale războiului, precum începutul invaziei, contraofensiva ucraineană din Harkov, luptele din Bahmut și rebeliunea lui Prigojin. În aceste contexte, Telegram nu s-a limitat la rolul de reflectare a evenimentelor, ci a acționat ca un agent activ de influențare a opiniei publice.⁶

O trăsătură definitorie a acestui sistem este caracterul autoreferențial al canalelor dominante, care își redistribuie reciproc conținutul, consolidând astfel narațiunea oficială și excluzând perspectivele critice. Creșterea exponențială a vizionărilor – de la 15,9 miliarde, în 2021, la aproape 110 miliarde în 2023 – confirmă eficiența acestei strategii.⁷ Cu toate acestea, semnele de saturație informațională au devenit vizibile încă din 2023, când mai multe canale pro-război au început să piardă din audiență, pe fondul unei posibile erodări a interesului public și a unei oboseli informaționale generate de prelungirea conflictului.

BLOGGERII MILITARI ȘI CANALELE PARAMILITARE

În urma invaziei din 2022, o categorie aparte de utilizatori a ieșit rapid în evidență pe Telegram: așa-numiții *milbloggeri* sau *voenkory*, adesea autodefiniți drept corespondenți de război. Departe de a fi o masă omogenă, acești actori au format o comunitate diversă – de la jurnaliștii care sunt integrați temporar într-o unitate militară și care însoțesc trupele pe teren și veterani ai conflictelor din Donbas până la analiști cu agendă naționalistă sau foști ofițeri de informații. Ceea ce îi unește nu este doar sprijinul declarat pentru războiul împotriva Ucrainei, ci și utilizarea Telegram ca platformă principală de exprimare și influență.⁸

Acești milbloggeri s-au prezentat publicului ca surse directe de pe front, revendicând fie acces la informații operaționale, fie prezență fizică în teatrele de operații. În timp ce presa tradițională relatea în termeni standardizați, canalele Telegram ale milbloggerilor ofereau relatări în timp real, hărți, materiale video, interpretări personale și,

uneori, critici dure la adresa conducerii militare ruse. În ciuda acestui ton aparent contestatar, atacurile lor nu vizau ideea războiului, ci modul în care era gestionat.⁹

Această disidență controlată pare să fi fost tolerată de Kremlin din rațiuni tactice. Pe de o parte, milbloggerii au oferit un canal de exprimare pentru nemulțumirile venite din zona naționalistă, articulând frustrările într-un discurs care rămânea, totuși, în limitele acceptate de regim. Pe de altă parte, unii dintre aceștia aveau conexiuni puternice în sfera militară sau în interiorul aparatului de securitate, iar câțiva au fost cooptați oficial în grupuri de lucru prezidențiale privind mobilizarea. În decembrie 2022, mai mulți bloggери influenți au fost integrați într-o comisie consultativă prezidențială privind războiul.

Conținutul generat de milbloggeri a urmat câteva teme recurente: evoluția frontului, pierderile ucrainene, eșecurile Ministerului rus al Apărării, dar și narațiuni care vizau Occidentul, în special ideea că Europa depinde de resursele energetice ruse. Deosebit de populare au fost postările din timpul ofensivei ucrainene din Harkov (septembrie 2022) și incursiunii forțelor pro-ucrainene în regiunea Belgorod (mai 2023), când canalele Telegram ale milbloggerilor au devenit adevărate redacții alternative, oferind comentarii în timp real, analize cartografice și evaluări critice.¹⁰

Pe lângă canalele controlate de milbloggeri, Telegram a fost utilizat intens de companiile militare private ruse, în special de Grupul Wagner, care a întreținut o rețea vastă de canale pentru propagandă, recrutare și strângere de fonduri. În anii 2022 și 2023 aceste canale au promovat mesaje emoționale și naționaliste, solicitând donații în numerar și criptomonede pentru achiziționarea de echipamente militare. Retorica utilizată era radicalizată, cu accente xenofobe și teorii conspiraționiste, adesea mai agresive decât discursul media oficial. În acest context, Telegram a funcționat ca un spațiu paralel de război informațional, unde armata convențională, mercenarii și propagandiștii acționau concertat pentru a mobiliza resurse, a influența percepții și a întări controlul narativ al regimului.¹¹

TELEGRAM - ÎNTRE REȚELE CLANDESTINE ȘI LEGITIMITATEA MEDIATICĂ

În spatele aparentului haos care definește fluxurile de informații de pe Telegram, se conturează o arhitectură sofisticată, în care canalele clandestine și actorii statali operează într-o simbioză strategică. Astfel s-a dezvoltat o rețea de canale asociate comunităților de hackeri pro-ruși, care, deși neasumate oficial, au fost tolerate – ba chiar încurajate – de autorități. Aceste comunități digitale, autointitulate *hacktiviști*, s-au activat masiv după invazia din 2022. Canale precum Killnet, NoName057(16) sau CyberArmyofRussia_Reborn au revendicat public atacuri cibernetice împotriva infrastructurilor din Ucraina, Polonia, Lituania sau Statele Unite. Tactica preferată a fost *DDoS* – blocarea site-urilor prin suprasolicitare – însă au fost semnalate și cazuri de phishing, defăimare, exfiltrare de date sau publicarea de informații personale ale oficialilor din statele țintă.¹²

Anumite valuri de atacuri cibernetice au coincis cu momente cheie ale războiului sau ale politicii internaționale (precum livrările de sisteme HIMARS din partea SUA către Ucraina sau alegerile parlamentare din Polonia). Aceste campanii nu erau reprezentate doar de operațiile tehnice, ci și de acțiuni psihologice, acompaniate de mesaje ideologice și retorică agresivă. Hackerii își justificau atacurile invocând „răzbunarea” pentru sancțiuni sau pentru „rusofobia” promovată de Occident.¹³

În mod remarcabil, deși aparțin unui spațiu informațional opac și dificil de reglementat, anumite canale de pe Telegram au fost treptat asimilate și utilizate ca surse de conținut în mass-media afiliate statului rus. Acest fenomen reflectă o dimensiune esențială a convergenței dintre mediul digital informal și aparatul mediatic instituționalizat, consolidând ceea ce poate fi numit o formă de simbioză informațională. Conform unei analize realizate de DFRLab, în perioada 2021–2023 numărul citărilor din Telegram în presa rusă a crescut cu 481%, ajungând la peste 33.000 de mențiuni, în timp ce au fost identificate peste 60.000 de linkuri

către postări Telegram în articolele principalelor publicații pro-Kremlin.¹⁴

Această apropiere nu a fost una accidentală. După ce autoritățile au restricționat accesul la rețelele occidentale – precum Facebook, Instagram și Twitter/X – presa rusă s-a reorientat strategic către Telegram, care a devenit simultan sursă de conținut și canal de redistribuție. Telegram a dobândit, în acest context, un dublu statut: pe de o parte, acționează ca agregator și distribuitor de conținut aliniat ideologic, iar pe de altă parte, funcționează ca incubator de teme, multe dintre ele inițial lansate de canale anonime sau hacktiviști, ulterior preluate de presa oficială, odată ce obțin suficientă vizibilitate în spațiul digital. Acest mecanism circular, în care conținutul circulă între sferele informale și cele instituționalizate, a generat un veritabil efect de ecou informațional.

Relația duală dintre sursele neoficiale și structurile oficiale a permis regimului rus să cultive o aparență de pluralism mediatic, menținând în același timp un control strict asupra direcțiilor narrative dominante. Astfel, Telegram nu poate fi redus la rolul de platformă de comunicare descentralizată, ci trebuie înțeles ca un instrument de validare și consolidare a discursului politic, în care granițele dintre sfera publică și cea privată, dintre informare legitimă și dezinformare strategică sunt deliberat estompate. Această interdependență informațională dintre structuri oficiale și rețele informale nu este, însă, lipsită de limite sau contradicții. Deși regimul rus tolerează și chiar utilizează Telegram pentru a modela percepții și a lansa narațiuni favorabile, el exercită în paralel o presiune sistematică asupra canalelor

care exprimă poziții critice. Aceste canale anonime, care funcționează în afara controlului direct al statului, sunt percepute ca vulnerabilități în cadrul războiului informațional.

Potrivit TGStat, aproape jumătate dintre cele mai urmărite canale Telegram din F.Rusă sunt anonime. Acestea oferă conținut perceput ca relevant și credibil, fapt ce le-a permis să funcționeze temporar ca surse alternative de informare, apreciate atât de public, cât și de jurnaliști și decidenți politici. Pe de altă parte, în cadrul strategiei de combatere a canalelor Telegram anonime autoritățile ruse au utilizat inclusiv instrumente tehnologice avansate pentru identificarea administratorilor. Unul dintre aceste instrumente este un software numit Hunter, care permite corelarea datelor din surse publice și semi-publique – precum rețele sociale, forumuri, domenii web sau portofele de criptomonede – pentru a reconstrui identitățile reale ale utilizatorilor care operează sub protecția anonimatului. Această practică reflectă modul în care supravegherea tehnologică este integrată în logica războiului hibrid, ca instrument de neutralizare a vocilor critice și de consolidare a controlului narativ.¹⁵

Reprimarea s-a extins prin instrumente legislative, care incriminează discreditația armatei sau difuzarea de informații false. Mai mulți administratori de canale Telegram – inclusiv jurnaliști – au fost arestați și condamnați. În mod simbolic, deputatul Alexander Hinshtein a susținut public aceste acțiuni, afirmând că anonimatul este un mit, publicând liste cu canalele „vizate”.¹⁶

Astfel, în cadrul acestui război hibrid Telegram devine simultan spațiu de propagandă, de control și de represiune. Reprimarea canalelor anonime nu este un simplu act de cenzură, ci o componentă strategică prin care regimul rus elimină sursele nealiniat și își consolidează dominanța narativă. În această simbioză informațională asimetrică, libertatea aparentă coexistă cu supravegherea sistemică, iar disidența digitală devine o țintă de neutralizat în logica conflictului.

CONCLUZII

Telegram s-a transformat, în contextul conflictului din Ucraina, dintr-o simplă platformă de mesagerie într-un instrument strategic cu multiple funcții în războiul hibrid desfășurat de Federația Rusă. Prin flexibilitatea tehnologică și prin caracterul său semi-anonim aplicația a permis regimului rus să-și construiască și să-și disemineze propriile narațiuni, să mobilizeze resurse, să exercite influență și să controleze fluxurile informaționale în interiorul și dincolo de granițele statului.

Canalele afiliate Kremlinului, rețelele de propagandiști, actorii cibernetici neoficiali și structurile paramilitare au fost interconectați într-un spațiu digital cu funcție operațională clară. În paralel, vocile independente sau critice care au încercat să ofere perspective alternative au fost rapid identificate și reduse la tăcere, prin mijloace juridice, tehnologice și represive. Această dublă strategie – de mobilizare și suprimare – se înscrie în logica profund asimetrică a războiului hibrid modern.

Telegram nu este, așadar, doar un mediu digital pasiv, ci o componentă activă în dinamica confruntării contemporane. Utilizarea acestei aplicații reflectă modul în care spațiul informațional a devenit un câmp de luptă în sine, iar controlul asupra acestuia este tratat ca un obiectiv strategic de prim ordin. Implicațiile sunt clare: în epoca războiului hibrid, dominația narativă devine o formă de putere la fel de eficientă – și adesea mai subtilă – decât forța militară propriu-zisă.

BIBLIOGRAFIE

1. BUZIASHVILI Eto, Iria Puyosa, „Why Wagner’s ‘Telegram mutiny’ remains a dilemma for the Kremlin”, 28 iunie 2023, Atlantic Council; <https://dfrlab.org/2023/06/29/why-wagners-telegram-mutiny-remains-a-dilemma-for-the-kremlin>.
2. BUZIASHVILI Eto, „Russian War Report: Belgorod incursion brings deluge of online mockery of Russia’s defenses”, 25 mai 2023, Atlantic Council; <https://dfrlab.org/2023/05/25/russian-war-report-trolls-belgorod/>.
3. BUZIASHVILI Eto, Givi Gigitashvili (coord.), *Another Battlefield: Telegram as a Digital Front in Russia’s War against Ukraine*, Atlantic Council, Washington DC, iunie 2024, 46 p.
4. REICHBORN-KJENNERUD Erik, Patrick Cullen, *What is Hybrid Warfare?*, Norwegian Institute for International Affairs (NUPI), 2016.
5. WHITE Stephen, Sarah Oates, „Politics and the Media in Postcommunist Russia”, *Politics*, vol. 23, nr. 1, februarie 2003.
6. *** „Pro-Russian Hacktivism and Its Role in the War in Ukraine”, 19 octombrie 2022; <https://intel471.com/blog/pro-russian-hacktivism-and-its-role-in-the-war-in-ukraine>.
7. *** „The Right Stuff: How the Russian authorities forced the country’s top news aggregator to purge unwanted stories”, 16 August 2019; <https://meduza.io/en/feature/2019/08/16/the-right-stuff>.

¹ Erik Reichborn-Kjennerud, Patrick Cullen, *What is Hybrid Warfare?*, Norwegian Institute for International Affairs (NUPI), 2016, pp. 2-4.

² *Ibidem*.

³ Stephen White, Sarah Oates, “Politics and the Media in Postcommunist Russia”, *Politics*, vol. 23, nr. 1, februarie 2003, pp. 31–37.

⁴ *** “The Right Stuff: How the Russian Authorities Forced the Country’s Top News Aggregator to Purge Unwanted Stories”, 16 August 2019; <https://meduza.io/en/feature/2019/08/16/the-right-stuff>.

⁵ Eto Buziashvili et al., “Another Battlefield: Telegram as a Digital Front in Russia’s War against Ukraine”, Atlantic Council, Washington DC, 2024, pp. 5–6.

⁶ *Ibidem*, pp. 6-8.

⁷ *Ibidem*, p. 11.

⁸ *** Eto Buziashvili and Iria Puyosa, “Why Wagner’s ‘Telegram mutiny’ remains a dilemma for the Kremlin”, 28 iunie 2023; <https://dfrlab.org/2023/06/29/why-wagners-telegram-mutiny-remains-a-dilemma-for-the-kremlin>.

⁹ *** Eto Buziashvili, “Russian War Report: Belgorod incursion brings deluge of online mockery of Russia’s defenses”, 25 mai 2023; <https://dfrlab.org/2023/05/25/russian-war-report-trolls-belgorod/>.

¹⁰ Eto Buziashvili et al., *Op.cit.*, pp. 14–17.

¹¹ *Ibidem*, pp. 19-25.

¹² *** “Pro-Russian Hacktivism and Its Role in the War in Ukraine”, 19 octombrie 2022; <https://intel471.com/blog/pro-russian-hacktivism-and-its-role-in-the-war-in-ukraine>.

¹³ Eto Buziashvili et al., *Op.cit.*, pp. 25-30.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 35.

¹⁶ *Ibidem*.

DEZVOLTAREA AI SUB PRESIUNEA COMPETIȚIEI SISTEMICE: PROVOCĂRI PRIVIND GUVERNANȚA AI ȘI SECURITATEA GLOBALĂ

Alexandra DAN*

Abstract

Artificial intelligence (AI) is poised to transform the very fabric of international relations, reshaping global power dynamics as competition between major actors expands to encompass not only technological innovation, but also strategic control over AI-related supply chains. Amid intensifying geopolitical rivalries, AI has emerged as a pivotal arena with profound implications for military modernization, economic leverage and global influence.

Grounded in the structural realist view of an inherently competitive international system, this article argues that AI's disruptive potential may exacerbate strategic competition among great powers, despite the deepening interdependence, and trigger a security dilemma that undermines prospects for AI global governance. As technological primacy becomes a central axis of contemporary power struggles, the article examines the diverging approaches of the U.S., China, and European states in promoting AI governance, revealing the emergence of three distinct ecosystems shaped by national agendas. In this context, the final part of the article suggests that the absence of a robust international regulation increases systemic vulnerabilities, amplifying risks within an already fragile and fragmented world order.

Keywords: great power competition; artificial intelligence; governance; relative power; security risks.

INTRODUCERE

Apropierea aparentă dintre SUA și F.Rusă, susținută de ambiția președintelui Donald Trump de a soluționa conflictul din Ucraina, precum și tendința administrației de la Washington de a cultiva relații privilegiate cu unii lideri autocratici, în detrimentul parteneriatelor tradiționale, pot fi interpretate ca o reconfigurare a politicii externe americane. Această recalibrare

a relațiilor pare să transpună în sfera relațiilor internaționale logica specifică mediului de afaceri, fundamentată pe centralizarea deciziei, diminuarea constrângerilor externe și consolidarea sferelor de influență (aspect evidențiat inclusiv de declarațiile președintelui american referitoare la Canalul Panama și Groenlanda). În context, rațiunea tranzacțională promovată de administrația de la Washington se fundamentează pe optimizarea resurselor

*Autoarea este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

americane prin împărțirea responsabilităților și a costurilor între marile puteri internaționale, în vederea ameliorării dezordinii mondiale și, implicit, asigurării unui climat stabil pentru mediul economic. Această strategie pe care SUA pare să o avanseze în redefinirea politicii externe ar putea genera unele riscuri, derivate din extinderea marjei de acțiune a marilor puteri (F.Rusă, China) în cadrul propriilor sfere de influență (actuale sau extinse), în contextul tendinței de dezangajare progresivă a Washingtonului la nivel internațional.

Atât ordinea mondială specifică perioadei post-Război Rece, cât și tendința actuală de redefinire a relațiilor internaționale, inclusiv prin materializarea unui sistem bazat pe cooperare de conveniență, creează premise pentru reafirmarea competiției ca element definitoriu al interacțiunii între state. Prin competiție actorii internaționali își pot asigura un grad sporit de putere relativă, care să le maximizeze relevanța în raport cu ceilalți actori (inclusiv pentru a menține viabilitatea structurii de cooperare, prin instrumente de stimulare sau coerciție).

Progresul tehnologic a condus la extinderea domeniilor de manifestare a competiției strategice, în special prin evidențierea beneficiilor de maximizare a puterii relative, diminuând relevanța cadrului competițional bazat pe antagonisme ideologice (între democrații și autocrații) pentru a face loc unei noi forme de competiție, definită predominant de rivalitate multidimensională pentru supremație tehnologică, influență geoeconomică și modelare a normelor internaționale. Astfel, tehnologiile emergente pot crea noi oportunități și riscuri pentru redefinirea puterii și a echilibrului strategic.

Expansiunea tehnologică continuă să modeleze tot mai pregnant realitatea contemporană, prin avansarea puterii de calcul, dezvoltarea de algoritmi și extinderea seturilor de date care contribuie atât la modelarea societăților și reconfigurarea sistemelor

economice, cât și la restructurarea tot mai accelerată a ecuației geopolitice. Astfel, lumea tehnopolară¹ emergentă amendează conceptele clasice privind structura sistemului internațional, inclusiv prin avansarea pozițiilor marilor companii (în special în domeniul tehnologic, similare celor Big Tech) în detrimentul rolului central al actorilor statali, reflectând totodată tendința anacronică a aparatului birocratic în raport cu avansul produselor tehnologice.

În context, emergența Inteligenței artificiale (Artificial intelligence/AI)² prezintă potențialul de a redefini balanța de putere la nivel mondial, prin afirmarea sa ca instrument vital strategic care contribuie atât la consolidarea capacităților militare, cât și la creșterea puterii economice, intensificând competiția sistemică, cu implicații asupra mediului internațional de securitate.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ – VECTOR AL RECONFIGURĂRII COMPETIȚIEI SISTEMICE

Potențialul AI a fost rapid recunoscut în domenii precum sănătate, finanțe, marketing, transport etc., unde a facilitat devansarea limitelor cunoașterii și ale productivității, culminând cu noi progrese economice și cu accelerarea proceselor cotidiene. Beneficiile furnizate de AI au condus la intensificarea eforturilor pentru încorporarea cât mai rapidă a unor produse tot mai avansate în sisteme de producție, potențialul acestora fiind recunoscut inclusiv în domeniile militar și de securitate, alimentând astfel interesul actorilor statali și non-statali pentru dezvoltarea produselor tehnologice avansate.

Atractivitatea în creștere a produselor bazate pe AI a generat un impuls semnificativ în inovarea tehnologică și extinderea pieței aferente, tradusă inclusiv prin creșterea cu 62% a investițiilor globale în start-up-urile de AI în anul 2024, în raport cu anul 2023, atingând o valoare de 110 mld. USD (din care start-up-urile din SUA au atras 80,8 mld. USD, urmate de cele din Europa, cu 12,8 mld. USD, și din China, cu

7,6 mld. USD)³. De asemenea, SUA a înregistrat un procent de 42%, care a fost direcționat către start-up-urile AI, din valoarea totală a capitalului de risc, în timp ce procentul alocat de Europa a atins o valoare de 25%, iar restul lumii 18%, reflectând un interes ridicat ale actorilor occidentali în dezvoltarea sectorului AI.

Principalele domenii care au manifestat un potențial ridicat în atragerea de fonduri au vizat modelele lingvistice de mari dimensiuni (precum Anthropic), vehiculele autonome (Waymo), apărarea (Anduril) și gestionarea datelor (Databricks)⁴. Impactul progresului AI asupra economiei globale este determinat atât de extinderea utilizării produselor AI și creșterea eficienței acestora în diverse domenii, cât și de cerințele tehnologice necesare pentru funcționarea lor. Astfel, creșterea accelerată a cererii pentru resurse computaționale, care să poată acoperi expansiunea modelelor de AI, subliniază rolul strategic al infrastructurii hardware, în special al cipurilor de înaltă performanță. În acest sens, poziția dominantă a NVIDIA pe această piață evidențiază dependența ecosistemului AI de furnizori cheie de semiconductori, în timp ce constrângerile legate de costuri și disponibilitatea capacității de procesare constituie un factor limitativ pentru inovația și scalarea sustenabilă a AI, în special pentru actorii emergenți din industrie.

Indispensabilitatea semiconductoarelor în dezvoltarea produselor bazate pe AI, alături de eforturile de dezvoltare a produselor finite de AI, reflectă extinderea competiției dintre SUA și China, cu reverberații asupra echilibrului actual de putere economică. În pofida demersurilor⁵ americane de limitare a capacității Beijingului de a produce semiconductori avansați, China și-a intensificat⁶ eforturile pentru a atinge un nivel ridicat de independență în acest domeniu, inclusiv prin direcționarea masivă a investițiilor către producția internă de cipuri.

Cu toate acestea, unii experți⁷ consideră că Huawei, în ciuda eforturilor de a accelera

producția de unități de procesare grafică/GPU pentru AI, nu va putea reduce dependența Chinei de tehnologia occidentală, în viitorul apropiat, din cauza randamentului scăzut în producție și a performanței inferioare față de concurenți precum NVIDIA. Această dependență continuă de GPU-urile externe, chiar și în forme mai puțin performante (de exemplu, H20)⁸, poate submina eforturile Beijingului pentru atingerea obiectivelor strategice de autosuficiență tehnologică și contribuie la menținerea avantajului strategic al SUA în domeniul AI.

Prin lansarea de către start-up-ul chinez DeepSeek a unui model lingvistic mare⁹, care a furnizat performanțe competitive la un cost de dezvoltare mai redus (cu utilizarea de energie electrică mai redusă și GPU-uri mai puțin performante¹⁰), a determinat reconsiderarea unei convingeri anterior general acceptate (potrivit căreia cipurile mai performante garantează o AI cu capacități mai performante), diminuând astfel decalajele în competiția strategică dintre SUA și China. În pofida progresului înregistrat în domeniu, perspectivele de evoluție a soluțiilor AI ale Chinei pot fi afectate de constrângerile impuse de puterea politică.

Totodată, competiția dintre SUA și China în domeniul AI este amplificată de percepțiile celor două state privind rezultatele obținute de către statul rival. În contextul volatilității caracteristice scenei internaționale, competiția dintre cei doi mari actori este alimentată de anxietățile strategice și de lipsa de încredere reciprocă care justifică intensificarea eforturilor pentru dezvoltarea AI, inclusiv în domeniul militar, amplificând astfel dilema de securitate. Ecuația competiției dintre SUA și China este completată cu re poziționarea unor actori emergenți din lumea islamică, precum Arabia Saudită și Emirabele Arabe Unite (EAU) – parteneri ai SUA, dar cu relații tot mai consolidate cu Beijingul, care vizează atât diversificarea economiilor, în anticiparea tranziției globale de la combustibili fosili, cât și

afirmarea ca lideri în domeniul tehnologiei, prin investiții semnificative în domeniu AI.

În acest sens, prin inițiativa Project Transcendence, Arabia Saudită intenționează alocarea a 100 mld. USD¹¹ pentru dezvoltarea unui ecosistem AI complex, ca parte a planului *Vision 2030*. De asemenea, EAU a lansat, în anul 2022, o strategie dedicată economiei digitale¹², având ca obiectiv creșterea ponderii sectorului Internetului și tehnologiei în produsul intern brut, de la 11,7% în 2021 la peste 20% până în 2031. De exemplu, cooperarea strânsă cu companii din SUA, concretizată prin investiții majore în domeniul AI, inclusiv prin dezvoltarea unor parteneriate¹³ ale companiilor emirateze MGX și G42 cu companii din SUA (precum OpenAI și Microsoft), evidențiază ambiția strategică a EAU de a se afirma ca un hub global al tehnologiei avansate și de a-și consolida influența în noua arhitectură economică digitală mondială. Totodată, complexitatea relațiilor este suplimentată prin dezvoltarea relațiilor EAU cu China, prin achiziționarea de avioane de antrenament chinezești, desfășurarea de exerciții aeriene împreună cu forțele aeriene chineze și intenția privind înființarea unei facilități de sprijin logistic pentru marina chineză în Portul Khalifa din Abu Dhabi¹⁴.

Competiția strategică în domeniul AI se transpune și în domeniul militar, cu potențial de reconfigurare a fizionomiei conflictului. Astfel, utilitatea AI pe câmpul de luptă variază de la viteza accelerată de procesare a informațiilor, care transcende capacitatea umană, la creșterea eficienței unor atacuri (prin sisteme ce beneficiază, simultan, de o viteză mai mare de acțiune și de creșterea numărului de lovituri, precum roiurile de drone), oferind posibilitatea de a contracara superioritatea militară a adversarului.

Eficiența integrării AI în acțiunile de luptă s-a evidențiat în conflictul din Ucraina, unde angajarea unor sisteme autonome fără pilot a crescut rata de succes a loviturilor asupra Țintelor

de la aproximativ 10–20% la 70–80%¹⁵. De asemenea, autoritățile ucrainene au beneficiat de o capacitate îmbunătățită de a cunoaște și de a reacționa în timp real la evoluțiile mediului operațional, prin utilizarea sistemului Delta¹⁶ (care integrează AI în eforturile de culegere, analiză și diseminare a informațiilor). Dezvoltat în linie cu conceptele ISTAR (Intelligence, Surveillance, Target Acquisition, and Reconnaissance) și C4ISR (Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance), sistemul Delta tinde spre CJADC2 (Combined Joint All-Domain Command and Control)¹⁷, prin furnizarea de capacități software care permit o gestionare eficientă a câmpului de luptă.

Pe de altă parte, Rusia a anunțat recent alocarea a 5% din bugetul de stat pentru cercetarea științifică în domeniul AI și 15% pentru alte domenii de cercetare, cu condiția utilizării tehnologiilor bazate pe AI.¹⁸ Direcționarea unor sume considerabile pentru dezvoltarea AI, concomitent cu oportunitatea de a testa produsele în condiții reale de luptă, ar putea oferi un avantaj Moscovei în cursa tehnologizării.

Reverberațiile competiției pentru soluții bazate pe AI în domeniul militar pot transcende limitele conflictului din Ucraina, adăugând noi valențe ecuației de securitate internațională, pe fondul rivalității tot mai accentuate dintre SUA și China. Demersurile Rusiei de a coopera cu China în dezvoltarea unor proiecte comune în domeniul AI (inclusiv prin intermediul băncii de stat Sberbank¹⁹), în contextul unui parteneriat strategic „fără limite”, ar putea contribui la reducerea decalajului tehnologic al Moscovei față de actorii occidentali, inclusiv în domeniul militar, dar și la consolidarea capacităților strategice ale Beijingului prin transferul de tehnologii militare avansate și accesul la expertiza operațională dobândită de forțele ruse în teatrul de operații ucrainean.

POZIȚII ALE ACTORILOR RELEVANȚI PRIVIND GUVERNANȚA AI

Potențialul accentuat al AI în reconfigurarea balanței de putere la nivel global determină adoptarea unor poziții diferite ale marilor actori internaționali în raport cu reglementarea AI, care variază de la o abordare bazată pe cooperare, prin cultivarea intereselor comune, la comportamente protecționiste. O reglementare eficientă a AI, capabilă să echilibreze controlul tehnologic cu stimularea inovației, ar contribui la diminuarea riscurilor de securitate, în condițiile unei ordini internaționale marcate de instabilitate și de intensificarea competiției geostrategice.

Modelul de guvernare al AI propus de UE se fundamentează pe drepturile fundamentale ale omului, valorile democratice și principiile statului de drept. Obiectivele UE, așa cum sunt enunțate în cadrul Inițiativei europene privind AI²⁰, vizează: consolidarea capacității tehnologice și industriale, stimularea adopției AI în economie și sprijinirea cercetării și inovării, gestionarea impactului socio-economic al AI prin modernizarea educației și adaptarea pieței muncii, precum și instituirea unui cadru etic și juridic coerent, în conformitate cu valorile și drepturile fundamentale promovate de UE.

Recunoașterea potențialului AI în materializarea dezideratului privind asumarea rolului de actor internațional credibil a determinat UE să adopte un comportament orientat spre inovare și investiții, concomitent cu formularea unui sistem de reglementare care să faciliteze crearea unui mediu cât mai sigur atât pentru dezvoltatori/furnizori de AI, cât și pentru clienți. Cu toate că, pe termen lung, această abordare ar putea conduce la poziționarea UE ca lider global în dezvoltarea tehnologiei AI (prin promovarea unei AI construite pe siguranță și încredere, la scară globală), pe termen scurt, reflexele birocratice ar putea obstrucționa progresul și încetini evoluția UE în competiția globală în domeniul tehnologic.

Eforturile UE, orientate, cu precădere, către asigurarea unui mediu cât mai sigur, bazat pe principii etice și pe cultivarea responsabilității în domeniu, sunt transpuse în elaborarea unui cadru juridic cuprinzător (AI Act), prin care se urmărește asigurarea unui mediu de încredere, care să faciliteze dezvoltarea investițiilor și utilizarea în siguranță a produselor de AI. Documentul *AI Act* abordează riscurile asociate utilizării AI, prin definirea unui set clar de norme bazate pe risc, aplicabile atât dezvoltatorilor, cât și utilizatorilor de sisteme AI. De asemenea, AI Act face parte dintr-un pachet mai larg de măsuri de politică, alături de Fabricile de AI (AI Factories)²¹, menite să sprijine inovarea și să consolideze rolul de lider al Europei în promovarea unei dezvoltări etice și sigure a AI.

Demersurile UE de elaborare a unui cadru legislativ cât mai cuprinzător pentru direcționarea politicilor europene în acest domeniu și limitarea riscurilor aferente AI sunt completate de alocarea unor resurse financiare semnificative, în vederea promovării unui ecosistem european competitiv și inovator. Astfel, UE alocă, prin intermediul programelor *Horizon Europe* și *Digital Europe*, un mld. EUR pe an, concomitent cu atragerea de investiții suplimentare din partea sectorului privat și a statelor membre, cu scopul atingerii unui volum total de **20 mld. EUR** până în anul 2030²². Totodată, AI reprezintă unul dintre domeniile prioritare, considerate critice în procesul de consolidare a apărării europene, așa cum este stipulat în *Carta Albă pentru apărarea europeană – Readiness 2030* (prezentată de Comisia Europeană în martie 2025)²³. În context, UE recunoaște potențialul noilor tehnologii de transformare a naturii războiului, angajându-se să direcționeze eforturi financiare semnificative în scopul susținerii inovației disruptive, inclusiv pentru dezvoltarea roboților militari echipați cu tehnologie bazată pe AI.

În concordanță cu poziția UE, unele state europene au inițiat demersuri pentru diminuarea riscurilor aferente dezvoltării AI, inclusiv prin

organizarea seriei de evenimente AI Action Summit²⁴, care reunește anual lideri globali pentru a discuta inclusiv reglementarea AI. Cel mai recent eveniment a fost organizat la Paris (de către Franța, în cooperare cu India, în perioada 10-11 februarie) și a marcat o nouă etapă a abordărilor actorilor occidentali în raport cu guvernanta AI și tendința către independența strategică (refuzul SUA și al Marii Britanii de a semna declarația finală).

Relevanța summit-ului derivă atât din evidențierea divergențelor dintre aliați privind reglementarea AI și orientarea acestora către o logică competitivă, cât și din afirmarea economiilor emergente în acest domeniu și tendința acestora de a se alinia eforturilor europene de democratizare a AI (inclusiv de gestionare a riscurilor asociate progresului tehnologic). Prin găzduirea summit-ului, prin lansarea mai multor proiecte majore în domeniul AI (ex.: inițiativa internațională non-profit Current AI²⁵) și prin atragerea unor investiții de aproximativ 109 mld. EUR în infrastructura AI (prin cooperarea cu Canada și UAE), Franța urmărește constituirea unei rețele transnaționale, prin parteneriate strategice cu state europene și non-europene, care să asigure interdependența și sprijinul reciproc între participanți, precum și independența și autonomia strategică față de SUA și China. Această abordare, bazată pe cooperare, reflectă ambiția Franței de a se poziționa ca lider în domeniu în competiția strategică, alături de SUA și China.

Spre deosebire de abordarea deschisă a Franței, SUA a preferat o orientare bazată pe rezultate și economie de piață, care i-ar putea oferi un avantaj în competiția strategică cu China. Modelul american este centrat pe promovarea inovației și a progresului AI, care ar putea facilita obținerea supremației în domeniile militar și tehnologic, în contextul acutizării competiției cu China. Un exemplu elocvent al ambițiilor actorilor americani este reprezentat de proiectul privat Stargate²⁶, anunțat de președintele SUA,

Donald Trump, și care urmărește atragerea unor investiții în valoare de 500 mld. USD pentru următorii patru ani, prin implicarea marilor actori în domeniu (precum SoftBank, OpenAI, Oracle și MGX).

Urmând direcțiile trasate de specificul politic, China a adoptat un model de guvernanta a AI caracterizat printr-un capitalism autoritar, având ca obiectiv strategic consolidarea poziției de lider global în domeniul tehnologic. Această abordare reflectă principala dilemă strategică a Chinei în domeniul AI, care rezidă în tensiunea dintre dorința de a promova inovația tehnologică și imperativul menținerii unui control strict prin mecanisme de reglementare. Pe de o parte, autoritățile chineze încurajează dezvoltarea rapidă a sectorului AI, ca vector esențial al competitivității economice și al influenței geopolitice, iar, pe de altă parte, Beijingul urmărește implementarea unui cadru normativ riguros, aliniat valorilor socialiste fundamentale și priorităților de securitate națională. În competiția globală pentru supremația în domeniul AI, China beneficiază, în pofida reglementării stricte, de un avantaj distinct față de actorii occidentali, prin capacitatea leadership-ului politic de a coordona centralizat și integrat strategia națională, facilitând mobilizarea eficientă a tuturor resurselor interne.

În China, principalul organ cu atribuții în asigurarea conformității conținutului produselor tehnologice este Administrația Spațiului Cibernetic (Cyberspace Administration of China/CAC)²⁷, autoritate politică și cu competențe de reglementare a acțiunilor conexe fenomenului digital. Statutul de „cea mai puternică instituție digitală din lume”²⁸, așa cum a fost sugerat de către unii specialiști, poate fi confirmat prin reacțiile rapide ale instituției la evoluțiile progresului tehnologic, care au inclus adoptarea unor măsuri rapide pentru gestionarea serviciilor de AI generativă²⁹, imediat după lansarea ChatGPT, sub argumentul asigurării siguranței în utilizarea de software,

a instrumentelor și resurselor de date. În plus, sub argumentul necesității asigurării securității interne, serviciile de AI generativă cu potențial de influențare a opiniei publice au obligația de a parcurge un proces prealabil de evaluare a securității și de a-și înregistra algoritmi la CAC, anterior lansării pe piața chineză. Această cerință de tip ex-ante reprezintă o abordare normativă unică la nivel global, China devenind astfel primul stat³⁰ care impune un regim de licențiere obligatorie pentru activarea pe piață a acestor servicii.

RISURI DE SECURITATE ASOCIATE DEZVOLTĂRII AI ÎN ABSENȚA UNUI REGIM EFICIENT DE REGLEMENTARE

Lipsa unei reglementări eficiente a AI poate favoriza acumularea de capacități disruptive de către actorii statali și non-statali, prezentând potențial de erodare semnificativă a mediului de securitate. Perspectiva unui regim de control sustenabil al AI prezintă șanse reduse de materializare, pe fondul exacerbarii competiției geostrategice care prioritizează progresul tehnologic în detrimentul consolidării cooperării și unui cadru de guvernare eficient.

Ca parte a ecosistemului digital extins la nivel global și utilizată la scară largă, AI generativă prezintă un risc sistemic major, caracterizat printr-un potențial acut și extins de afectare a mediului de securitate. Implicațiile negative ale AI generative pot varia de la accentuarea diviziunilor în cadrul societății, prin amplificarea inegalităților și discriminării (prin perpetuarea unor prejudecăți), la manipularea percepțiilor publice (prin generarea de dezinformare și propagandă) și incidente de securitate (inclusiv prin sustragerea de date confidențiale și spionaj). Un exemplu în acest sens este modelul dezvoltat de *DeepSeek*, care, conform unor rapoarte³¹, prezintă un risc ridicat de securitate cibernetică, prin integrarea unui **script ascuns în mecanismul de logare**, despre care se presupune că a fost conceput pentru a

trimite anumite date ale utilizatorilor către o companie chineză de telecomunicații.

Un alt risc major generat de emergența AI este reprezentat de deformarea percepțiilor asupra realității, cu implicații directe asupra proceselor decizionale la nivel înalt. Acest risc poate fi generat atât involuntar, prin perpetuarea biasurilor cognitive ale dezvoltatorilor/ utilizatorilor în algoritmi AI (ceea ce conduce la rezultate distorsionate și automatizate ce reflectă anumite prejudecăți preexistente), cât și în mod intenționat, prin utilizarea AI în campanii de dezinformare, propagandă sau manipulare digitală care importă provocări semnificative, în special în contextul intensificării conflictelor hibride și a războiului informațional.

În mod particular, integrarea funcțiilor AI în platformele de socializare amplifică exponențial aceste riscuri. Algoritmi care prioritizează conținutul pe baza preferințelor utilizatorilor pot facilita expunerea repetată la mesaje distorsionate sau malițioase, generând astfel o cameră de rezonanță informațională (camere de ecou) care contribuie la inducerea/ consolidarea unor convingeri eronate. Aceste procese pot avea un impact direct asupra formării opiniei publice, polarizării sociale, dar și asupra încrederii în instituțiile democratice.

Dezvoltarea de soluții AI de tip open-source³² facilitează demersurile actorilor cu intenții ostile în promovarea propriilor interese, prin furnizarea unor instrumente avansate care pot să amplifice efectele cu costuri reduse. Riscul acestor soluții AI este amplificat de lipsa necesității ca utilizatorii să dispună de abilități tehnice avansate pentru a lansa atacuri cibernetice, precum și de potențialul de extindere a conflictelor hibride prin automatizarea campaniilor de dezinformare, crearea de conținuturi false, dificil de detectat, și exploatarea vulnerabilităților infrastructurilor critice.

Riscurile specifice AI generative pot fi exemplificate inclusiv prin utilizarea de

deep-fake³³ în promovarea dezinformării și a manipulării opiniei publice, fie prin interferențe ale unor actori externi ostili, fie prin acțiuni ale unor actori interni. Astfel de tehnici permit fabricarea unor declarații sau comportamente false atribuite liderilor politici, facilitând compromiterea încrederii în instituții democratice și influențarea proceselor electorale, cu un impact major asupra securității informaționale și stabilității sociale.

În domeniul militar utilizarea AI prezintă riscuri semnificative asupra mediului internațional de securitate atât prin prisma alimentării dilemei de securitate, în condițiile realității internaționale dominate de anarhie și neîncredere, cât și prin creșterea probabilității de producere a unor erori cu consecințe dezastruoase, pe măsura progresului înregistrat în domeniul AI. În contextul accentuării competiției pentru influență și supremație între marii actori internaționali și al absenței unui cadru eficient de reglementare care să asigure transparența, respectarea drepturilor omului și diminuarea riscurilor aferente, utilizarea de către un stat a tehnologiilor bazate pe dezvoltarea AI va fi, cel mai probabil, percepută ca o amenințare directă de către statele rivale, determinându-le pe acestea să își intensifice eforturile de dezvoltare și implementare a unor capacități similare, încadrându-se în logica specifică unei curse a înarmării.

În cadrul conflictelor actuale, integrarea funcțiilor AI în executarea unor atacuri poate reprezenta o schimbare de paradigmă în desfășurarea războaielor moderne, care tind către dezvoltarea autonomiei sistemelor de AI, în baza rațiunii de a reduce limitările umane. În acest sens, progresul AI poate facilita declanșarea/ extinderea conflictelor prin: (1) diminuarea gradului de răspundere al liderilor, ca urmare a creșterii rolului AI în procesele de decizie, ceea ce ar putea încuraja adoptarea unor cursuri de acțiune mai riscante și cu consecințe mai periculoase pentru situația de securitate;

(2) substituirea forțelor armate proprii cu sisteme AI, ceea ce ar putea conduce la scăderea pragului de angajare în cadrul unui conflict; (3) creșterea eficienței armelor și atacurilor (inclusiv prin creșterea dificultății în identificarea și atribuirea responsabilității pentru utilizarea armelor), (4) facilitarea accesului unor actori (statali sau non-statali) la armament neconvențional (prin automatizarea unor sarcini științifice complexe care nu necesită o pregătire aprofundată în domeniu sau prin intermediul chat-boților AI care pot furniza informații relevante privind furnizarea unor materiale, modul de producere etc.) și prin (5) creșterea riscului producerii unor erori strategice (în special în cazul implementării AI în sisteme de comandă și control și interpretare greșită a datelor).

Tendința tot mai accentuată de integrare a AI în capacitățile de apărare conturează perspectiva unor conflicte armate mai complexe și mai dificil de gestionat. Unul dintre principalele riscuri asociate acestui proces este pierderea controlului uman asupra operațiunilor militare, prin utilizarea unor sisteme autonome capabile să acționeze cu o viteză care depășește capacitatea de reacție a factorului uman, limitând semnificativ fereastra de intervenție a operatorilor. Acest dezechilibru poate duce la creșterea semnificativă a numărului de victime, atât în rândul trupelor proprii, cât și al populației civile³⁴, complicând mecanismele de detensionare și negociere.

Totodată, robotizarea câmpului de luptă restrânge considerabil spațiul de manifestare al judecății morale umane, mai ales în situațiile în care algoritmi sunt antrenați pe seturi de date părtinitoare/ incomplete. Astfel, se pot submina principiile etice și morale ale angajării într-un conflict armat, favorizând escaladarea violențelor prin ignorarea limitelor psihologice care ar tempera manifestările de agresiune nejustificată din partea actorilor umani. În plus, capacitatea limitată a sistemelor AI de a înțelege contextul și de a se adapta la noile

provocări³⁵ ar conduce la complicarea ecuației de securitate, prin amplificarea riscului luării unor decizii eronate atât în faza de pre-conflict (ar putea conduce la escaladarea tensiunilor și declanșarea conflictului), cât și pe parcursul desfășurării unui conflict (reducând șansele de soluționare pașnică).

Lista riscurilor asociate integrării AI în domeniul militar poate continua prin convergența dintre AI și domeniile nuclear și biotehnologie. Astfel, utilizarea AI poate contribui la erodarea mediului de securitate prin amplificarea gradului de imprevizibilitate al conflictelor viitoare, crescând riscul unor erori catastrofale, generate de interpretări eronate ale datelor sau de manipularea sistemelor informatice. De asemenea, AI reprezintă un factor important în dezvoltarea amenințărilor biologice, inclusiv prin crearea unor toxine și substanțe active noi, obținerea unor viruși sau purtători modificați, precum și modificarea unor agenți patogeni deja cunoscuți, în vederea obținerii unor trăsături care le amplifică pericolozitatea și le sporesc potențialul de utilizare în scopuri ostile.³⁶ Materializarea acestor riscuri devine tot mai plauzibilă, iar fără un mecanism solid de guvernare, care să încurajeze cooperarea și transparența, arhitectura securității internaționale ar putea suferi mutații semnificative, cu implicații negative pe termen lung.

CONCLUZII

Caracterul imprevizibil al mediului internațional reprezintă un catalizator al competiției sistemice, ca mijloc de maximizare a puterii relative, chiar și în contextul coagulării unor structuri de cooperare transnațională în diferite domenii (economic, financiar, militar, climatic etc.). Ca premisă pentru asigurarea securității, un nivel ridicat de putere relativă poate facilita și dobândirea/ menținerea unei poziții influente pe scena internațională, care

să permită crearea unui mediu optim pentru avansarea obiectivelor naționale.

Progresul în domeniul tehnologic transformă limitele competiției globale, prin redefinirea puterii economice și militare, accentuarea rivalității pentru inovație și superioritate (inclusiv pentru controlul asupra lanțurilor de aprovizionare), consolidarea rolului actorilor non-statali (precum organizații și companii), ascensiunea unor state (precum cele din Sudul Global) și crearea unui nou tip de dependențe și vulnerabilități (în special în domeniile digital/ cibernetic, informațional, producție/ aprovizionare).

Prin beneficiile generate și capacitatea de a augmenta puterea relativă, AI, ca apogeu actual al evoluției tehnologice, stimulează accentuarea competiției între marii actori, cu potențial de intensificare a fragilității sistemului internațional. Ordinea mondială în schimbare (cel mai probabil, către multipolaritate) s-ar putea dovedi inefficientă în conservarea cadrului de limitare a amenințărilor strategice, tehnologiile avansate (inclusiv AI) fiind susceptibile a fi utilizate atât în scop de descurajare, cât și ca instrumente de presiune și coerciție. În context, lipsa unui consens între marile puteri, determinată în principal de ambițiile naționale, reduce perspectivele de materializare a unui cadru coerent de reglementare a AI, în pofida eforturilor unor state europene de a constitui un mecanism de diminuare a riscurilor conexe dezvoltării AI. Viziunile diferite ale UE, SUA și Chinei privind guvernarea AI conturează trei ecosisteme rivale, cu potențial de accentuare a fragmentării ordinii mondiale, prin intensificarea competiției pentru produse AI avansate și extinderea sferei de influență în domeniul digital, în detrimentul transparenței și a încrederii între state.

Lipsa unui cadru de reglementare a AI afectează mediul de securitate, prin accentuarea competiției la nivel sistemic și intensificarea instabilității pe plan internațional. Dezvoltarea

necontrolată a sistemelor AI poate genera riscuri suplimentare pe planurile social și politic, prin amplificarea capacităților hibride în vederea dezinformării, manipulării opiniei publice și deturnării sistemului democratic al statului țintă. În plus, intensificarea cursei pentru înarmarea cu AI ar putea conduce la calcule strategice greșite, care să complice arhitectura globală de securitate (inclusiv prin escaladări involuntare, accidente sau utilizări maligne), precum și la intensificarea tensiunilor (concomitent cu diminuarea perspectivelor de soluționare pașnică a conflictelor).

Riscurile sunt amplificate de potențialul AI de a augmenta efectele acțiunilor ostile, simultan cu reducerea barierelor tehnologice și a costurilor asociate, facilitând atacuri mai ample și dificil de atribuit. Această democratizare a accesului la instrumente avansate va permite actorilor cu expertiză tehnică redusă să desfășoare operațiuni cu impact semnificativ, sporind astfel complexitatea și imprevizibilitatea amenințărilor la adresa securității internaționale.

BIBLIOGRAFIE

1. ALLEN Gregory C., ADAMSON Georgia, HEIM Lennart și WINTER-LEVY Sam, *The United Arab Emirates' AI Ambitions*, 24.01.2025; <https://www.csis.org/analysis/united-arab-emirates-ai-ambitions>.
2. BAO Anniek, *China's ambitions for semiconductor self-sufficiency thwarted by lack of chipmaking tools*, 27.09.2024; <https://www.cnbc.com/2024/09/27/chinas-ambitions-for-chip-self-sufficiency-thwarted-by-lack-of-tools-.html>.
3. BERMAN Noah, *What Is Artificial Intelligence (AI)?*, 27.12.2023; <https://www.cfr.org/background/what-artificial-intelligence-ai>.
4. BONDAR Kateryna, *Ukraine's Future Vision and Current Capabilities for Waging AI-Enabled Autonomous Warfare*, 06.03.2025; <https://www.csis.org/analysis/ukraines-future-vision-and-current-capabilities-waging-ai-enabled-autonomous-warfare>.
5. BREMMER Ian, SULEYMAN Mustafa, "The AI Power Paradox", *Foreign Affairs*, 16 August 2023; <https://www.foreignaffairs.com/world/artificial-intelligence-power-paradox>.
6. European Commission, *Communication from the Commission. Artificial Intelligence for Europe*, Bruxelles, 25.04.2018; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2018:237:FIN>.
7. European Commission, *European approach to artificial intelligence*; <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-approach-artificial-intelligence>.
8. European Commission, „Joint White Paper for European Defence Readiness 2030”, Bruxelles, 19.03.2025, JOIN(2025) 120 final.
9. HMAIDI Antonia, *Despite Huawei's progress, Nvidia continues to dominate AI chips market in China*, 20.03.2025; <https://merics.org/en/comment/despite-huaweis-progress-nvidia-continues-dominate-ai-chips-market-china>.
10. JOHNSON James S., "Artificial Intelligence: A Threat to Strategic Stability", *Strategic Studies Quarterly*, vol. 14, nr. 1, 2020, pp. 16-39, Air University Press; <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26891882>.
11. KISSINGER Henry A., SCHMIDT Eric și MUNDIE Craig, "War and Peace in the Age of Artificial Intelligence", *Foreign Affairs*, 18.11.2024; <https://www.foreignaffairs.com/united-states/war-and-peace-age-artificial-intelligence>.
12. KUO Mercy A., *In a League of Its Own: The Cyberspace Administration of China. Insights from Rogier Creemers*, 28.11.2023; <https://thediplomat.com/2023/11/in-a-league-of-its-own-the-cyberspace-administration-of-china/>.
13. OpenAI, *Announcing the Stargate Project*, 21.01.2025; <https://openai.com/index/announcing-the-stargate-project/>.
14. RAY Trisha, *At the Paris AI Action Summit, the Global South rises*, 13.02.2025, Atlantic Council; <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/at-the-paris-ai-action-summit-the-global-south-rises/>.
15. ZHANG Angela Huyue, "The Promise and Perils of China's Regulation of Artificial Intelligence", *Columbia Journal of Transnational Law*, 12.02.2024; https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4708676.
16. *** <https://edition.cnn.com>.
17. *** <https://www.bbc.com>.
18. *** <https://www.cnbc.com>.
19. *** <https://www.foreignaffairs.com>.
20. *** <https://www.reuters.com>.
21. *** <https://www.weforum.org>.
22. *** <https://www.wsj.com>.

- ¹ Concept introdus de către Ian Bremmer și Mustafa Suleyman, care face referire la o ordine globală în care marile companii de tehnologie au un nivel de influență și putere comparabil cu cel al statelor naționale.
- ² Sisteme care manifestă un comportament inteligent prin analizarea mediului și luarea de măsuri, cu un anumit grad de autonomie, pentru atingerea unor obiective specifice (Comisia Europeană).
- ³ Opening moves in global AI; disponibil la <https://dealroom.co/uploaded/2025/02/Dealroom-AI-Summit-2025.pdf?x63517>.
- ⁴ *Ibidem*.
- ⁵ Public information on export controls imposed on advanced computing and semiconductor manufacturing items to the People's Republic of China; disponibil la <https://www.bis.doc.gov/index.php/about-bis/newsroom/2082>.
- ⁶ Anniek Bao, "China's ambitions for semiconductor self-sufficiency thwarted by lack of chipmaking tools", 27.09.2024; disponibil la <https://www.cnbc.com/2024/09/27/chinas-ambitions-for-chip-self-sufficiency-thwarted-by-lack-of-tools.html>; a se vedea și Laura He, "China is pumping another \$47.5 billion into its chip industry", 28.05.2024, disponibil la <https://edition.cnn.com/2024/05/27/tech/china-semiconductor-investment-fund-intl-hnk/index.html>.
- ⁷ Antonia Hmadi, "Despite Huawei's progress, Nvidia continues to dominate AI chips market in China", 20.03.2025; disponibil la <https://merics.org/en/comment/despite-huaweis-progress-nvidia-continues-dominate-ai-chips-market-china>.
- ⁸ Fanny Potkin și Che Pan, "Nvidia's H20 chip orders jump as Chinese firms adopt DeepSeek's AI models", 25.02.2025; disponibil la <https://www.reuters.com/technology/artificial-intelligence/nvidias-h20-chip-orders-jump-chinese-firms-adopt-deepseeks-ai-models-sources-say-2025-02-25/>.
- ⁹ Large Language Models (LLM) reprezintă algoritmi avansați de AI, concepuți pentru a înțelege, genera și analiza limbajul natural, pe baza antrenării pe seturi de date de dimensiuni foarte mari.
- ¹⁰ Din considerente legate de restricțiile de export către China impuse de SUA, modelul DeepSeek R1 a utilizat inițial modelele DPU H100/NVIDIA (o variantă mai puțin performantă a GPU H800) și ulterior Ascend 910C/ Huawei; disponibil la <https://www.huaweicentral.com/huawei-chips-fueling-deepseek-r1-challenges-nvidias-foothold-in-ai-field/>.
- ¹¹ "Saudi Arabia launches \$100 Billion AI initiative to lead in global tech", 11.11.2024; disponibil la <https://www.cio.com/article/3602900/saudi-arabia-launches-100-billion-ai-initiative-to-lead-in-global-tech.html>.
- ¹² "National Strategy for Artificial Intelligence 2031"; disponibil la <https://www.ai.gov.ae/>.
- ¹³ Gregory C. Allen, Georgia Adamson, Lennart Heim și Sam Winter-Levy, "The United Arab Emirates' AI Ambitions", 24.01.2025; disponibil la <https://www.csis.org/analysis/united-arab-emirates-ai-ambitions>.
- ¹⁴ "The UAE's technology ambitions", octombrie 2024; disponibil la <https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2024/10/the-uaes-technology-ambitions/>.
- ¹⁵ Kateryna Bondar, "Ukraine's Future Vision and Current Capabilities for Waging AI-Enabled Autonomous Warfare", 06.03.2025; disponibil la <https://www.csis.org/analysis/ukraines-future-vision-and-current-capabilities-waging-ai-enabled-autonomous-warfare>.
- ¹⁶ Sistemul Delta este o platformă digitală care integrează volume mari de date tactice (video, foto, acustice și text), care sunt procesate și transformate într-o imagine operațională unificată, afișată pe o hartă digitală accesibilă în timp real forțelor aflate pe linia frontului.
- ¹⁷ Kateryna Bondar, "Does Ukraine Already Have Functional CJADC2 Technology?", 11.12.2024; disponibil la <https://www.csis.org/analysis/does-ukraine-already-have-functional-cjadc2-technology>.
- ¹⁸ "AI-tools in service: Russia will increase investments in the promising area", 31.01.2025; disponibil la https://tsargrad.tv/news/ii-instrumenty-na-vooruzhenii-rossija-uvlechit-investicii-v-perspektivnuju-sferu_1147118.
- ¹⁹ "Russia's Sberbank plans joint AI research with China as DeepSeek leaps forward", disponibil la <https://www.reuters.com/technology/artificial-intelligence/russias-sberbank-plans-joint-ai-research-with-china-deepseek-leaps-forward-2025-02-06/>.
- ²⁰ Comisia Europeană, „Communication from the Commission. Artificial Intelligence for Europe”, Bruxelles, 25.4.2018; disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2018:237:FIN>.
- ²¹ Infrastructuri specializate destinate dezvoltării și implementării aplicațiilor de AI. Companiile de AI beneficiază de o investiție de aproximativ 1,5 miliarde de euro din partea UE și a statelor membre, vizând implementarea de supercomputere optimizate pentru AI și modernizarea infrastructurilor existente, în vederea consolidării capacităților europene în domeniu.
- ²² "European approach to artificial intelligence"; disponibil la <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-approach-artificial-intelligence>.
- ²³ European Commission, "Joint White Paper for European Defence Readiness 2030", Bruxelles, 19.03.2025.
- ²⁴ Scopul summit-ului vizează identificarea unor soluții și standarde pentru o AI sustenabilă, orientată spre progresul colectiv și binele public; <https://www.elysee.fr/en/sommet-pour-l-action-sur-l-ia>.

- ²⁵ Inițiativa Current AI beneficiază de o investiție inițială de 400 mil. USD din partea Franței, AI Collaborative, a unor guverne (inclusiv Chile, Kenya, Maroc, Nigeria, India) și unor actori non-statali (precum Google, Fundația John D. și Catherine T. MacArthur și Fundația Patrick J. McGovern), cu obiectivul de a atrage 2,5 miliarde USD în cinci ani; disponibil la https://www.currentai.org/latest-updates/launchpressrelease?utm_source=chatgpt.com.
- ²⁶ OpenAI, „Announcing the Stargate Project”, 21.01.2025; disponibil la <https://openai.com/index/announcing-the-stargate-project/>.
- ²⁷ Agenția guvernamentală responsabilă cu reglementarea Internetului, securitatea cibernetică și controlul conținutului online în China.
- ²⁸ Mercy A. Kuo, ”In a League of Its Own: The Cyberspace Administration of China. Insights from Rogier Creemers”, 28.11.2023; disponibil la <https://thediplomat.com/2023/11/in-a-league-of-its-own-the-cyberspace-administration-of-china/>.
- ²⁹ AI generativă reprezintă un tip de AI capabilă să producă conținut original prin învățarea tiparelor și caracteristicilor din datele pe care le primește în procesul de antrenare.
- ³⁰ Angela Huyue Zhang, ”The Promise and Perils of China’s Regulation of Artificial Intelligence”, *Columbia Journal of Transnational Law*, 21.01.2025; disponibil la <https://www.jtl.columbia.edu/volume-63/the-promise-and-perils-of-chinas-regulation-of-artificial-intelligence>.
- ³¹ ”DeepSeek 'shared user data' with TikTok owner ByteDance”, 18.02.2025; disponibil la <https://www.bbc.com/news/articles/c4gex0x87g4o>; ”DeepSeek Could Send Your Data to a Chinese Telecom Company, Researchers Find”, 06.02.2025, disponibil la <https://www.bitdefender.com/en-us/blog/hotforsecurity/deepseek-could-send-your-data-to-a-chinese-telecom-company-researchers-find>; ”A new bill would ban DeepSeek from government devices because hidden code reveals the AI app could send data to a Chinese telecom: This should be a no-brainer”, 06.02.2025, disponibil la <https://fortune.com/2025/02/06/deepseek-ban-congress-china-mobile-us-ai-tiktok/>.
- ³² Programe informatice ale căror coduri sursă sunt disponibile public.
- ³³ Manipularea digitală a unei înregistrări video, audio sau a unei imagini, realizată cu ajutorul AI.
- ³⁴ James S. Johnson, ”Artificial Intelligence: A Threat to Strategic Stability”, *Strategic Studies Quarterly*, vol. 14, nr. 1, 2020, pp. 16-39, Air University Press; disponibil la <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26891882>.
- ³⁵ *Ibidem*.
- ³⁶ Nicole E. Wheeler, ”Responsible AI in biotechnology: balancing discovery, innovation and biosecurity risks”, *Frontiers in Bioengineering and Biotechnology*, 05.02.2025, vol. 13, 2025; disponibil la <https://doi.org/10.3389/fbioe.2025.1537471>.

TEHNOLOGIA BLOCKCHAIN ȘI APLICAȚIILE SALE ÎN SFERA SECURITĂȚII

*Florin RĂSTOCEANU**

Abstract

Blockchain technology is known to everyone but not fully understood. Being linked for a long time only to the virtual currency Bitcoin, it has left the impression that it may only have applicability in the financial domain. Time has proven that it has potential for other applications, a fact also highlighted in this paper. The applications in which blockchain has proven its applicability are diverse but in this paper the focus is on its ability to improve security aspects. Hybrid blockchain - PKI or blockchain - IoT hybrid architectures are described and exemplified, mentioning solutions proposed in the literature. Also, the applicability of blockchain technology in digital identity management systems is related and exemplified.

Keywords: *blockchain; security; virtual currency; consent protocol.*

ELEMENTE INTRODUCTIVE

Blockchain este una dintre tehnologiile emergente care atrage de câțiva ani buni atenția diferiților actori din lumea financiară, din cea a securității și din domeniul IT. În același timp și comunitatea științifică își dedică din ce în ce mai mult timp pentru a identifica aplicații cât mai diverse pentru această tehnologie sau încearcă să dezvolte metode noi de implementare mai eficientă a acesteia.

Într-o lume digitală tot mai conectată, securitatea datelor este o preocupare majoră. Necesitatea identificării unei noi tehnologii, care să poată răspunde provocărilor de securitate prezente, este din ce în ce mai mare. Soluția poate fi reprezentată de o tehnologie care permite înregistrarea și verificarea informațiilor într-un mod transparent și securizat, reducând riscul de

fraudă și manipulare. Soluțiile existente, bazate pe centralizare, nu mai pot reprezenta o variantă viabilă într-o lume în continuă schimbare, în care încrederea reprezintă un factor esențial. În acest context, blockchain-ul aduce o schimbare fundamentală în modul în care gestionăm încrederea și securitatea datelor, prin utilizarea unei baze de date distribuite și criptate, care asigură imuabilitatea și transparența înregistrărilor.

Spre deosebire de bazele de date tradiționale, centralizate și vulnerabile la atacuri, blockchain-ul împarte informațiile în mod distribuit, adică pe mai multe calculatoare din rețea (nu doar într-unul singur), aducând un plus de securitate. Datele sunt înregistrate sub formă de tranzacții, care formează blocuri interconectate, creând un lanț ce nu poate fi alterat; în acest fel se asigură și auditarea tuturor operațiilor efectuate. Arhitectura distribuită a blockchain-ului, combinată cu algoritmi criptografici puternici, garantează

**Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

integritatea și securitatea datelor, iar imuabilitatea înregistrărilor face blockchain-ul ideal pentru aplicații care necesită o evidență permanentă și de încredere.

Blockchain-ul se dorește a fi mai mult decât o tehnologie, prefigurându-se a fi și o nouă paradigmă. Numeroase sectoare de activitate ar putea beneficia de această tehnologie, de la logistică și sănătate până la finanțe și guvernare, avantajul implementării sale fiind abordarea inovatoare pentru problemele legate de transparență, securitate și încredere. Acest lucru se realizează acum prin punerea la dispoziție a unei infrastructuri sigure și transparente, în care toți participanții pot contribui la securitatea rețelei, reducând, în același timp, costurile de tranzacționare, prin eliminarea intermediarilor. Totuși, tehnologia blockchain vine și cu numeroase provocări, cum ar fi viteza de procesare, cantitatea mare de date ce trebuie procesate, lipsa reglementărilor legislative și necesitatea de a fi adoptată pe scară largă pentru a putea fi folosită.

Având în vedere toate aceste aspecte (avantajele și dezavantajele implementării tehnologiei blockchain), se poate afirma că este imperios necesar pentru viitorul tehnologiei informației popularizarea și înțelegerea acesteia sub toate aspectele.

CONTEXT ISTORIC

Tehnologia blockchain este asociată, de cele mai multe ori, cu moneda virtuală Bitcoin. Într-adevăr, succesul Bitcoin și ascensiunea sa fulminantă din ultimii ani a pus în lumină și tehnologia pe care aceasta este construită. Totuși, bazele tehnologiei blockchain au fost puse cu câțiva zeci de ani mai înainte. În prima perioadă, dinaintea apariției Bitcoin, s-au publicat câteva lucrări care au pus bazele matematice din spatele tehnologiei și au propus sintagma de monedă digitală. În 1982, o lucrare atribuită lui David Chaum¹ explora conceptul unui sistem informatic descentralizat și securizat, construit și menținut de grupuri care nu au încredere unul în celălalt.

Această lucrare este considerată a fi cea care anticipează multe dintre ideile fundamentale pe care se bazează tehnologia blockchain. Nouă ani mai târziu, doi cercetători și criptografi americani, Stuart Haber și W. Scott Stornetta, publicau o lucrare² în care, deși nu specificau explicit termenul de blockchain, vorbeau despre un sistem de înregistrare a datelor digitale, care ar asigura securitatea și imuabilitatea acestora prin folosirea de funcții hash și o structură de date asemănătoare unui lanț. Aceste două elemente sunt esențiale în arhitectura blockchain-ului modern. Prin sistemul propus, autorii au demonstrat practic fezabilitatea unei structuri care asigură integritatea și autenticitatea datelor digitale, împiedicând modificările retroactive.

Odată ce conceptele de bază au fost definite, au apărut o serie de lucrări care au propus monede digitale descentralizate sau conceptul protocolului de consens pe baza căruia este construit Bitcoin. Astfel, în 1997, Adam Back a propus un sistem de proof-of-work (PoW), folosit inițial pentru a combate spam-ul și atacurile de tip DoS (Denial of Attack); acest concept a fost o sursă de inspirație pentru construirea protocolului de consens folosit în Bitcoin. De asemenea, două monede digitale propuse în 1998 au prefigurat soluția Bitcoin. Astfel, Nick Szabo elaborează proiectul Bit Gold, care se bazează pe concepte precum descentralizare, PoW, rețea de tip peer-to-peer, funcții hash; deși această propunere a rămas la stadiu de concept, nefiind materializată în practică, ea a inspirat multe dintre elementele de bază din viitoarea monedă Bitcoin. Tot în același an, Wei Dai propunea B-money, un design conceptual pentru o monedă digitală descentralizată; deși nici propunerea sa nu a fost materializată, aceasta folosea câteva dintre conceptele ulterior utilizate în Bitcoin, cum ar fi: descentralizare, rețea de tip peer-to-peer, criptare și semnătură digitală și un mecanism de consens distribuit, deși diferit de PoW.

Fiecare dintre specialiștii menționați anterior a contribuit cu elemente cheie la arhitectura și

funcționalitatea Bitcoin, dar nicio lucrare de sine stătătoare nu a reușit să conceptualizeze o monedă virtuală utilizabilă. Bitcoin a apărut, așadar, ca urmare a ideilor și cercetărilor anterioare. Meritul creatorului Bitcoin, rămas anonim până în prezent (dar cunoscut sub pseodonymul Satoshi Nakamoto), este că a reușit să combine și să extindă aceste concepte pentru a crea un sistem funcțional și revoluționar.

Astfel, în 2008, Satoshi Nakamoto publica articolul intitulat „Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System”, în cuprinsul căruia prezenta conceptul, arhitectura și funcționalitatea sistemului de plată electronică descentralizat și securizat numit Bitcoin. În anul imediat următor se lansa Bitcoin, eveniment marcat prin minarea primului bloc, numit „Genesis Block” și, din acest moment, începea perioada de ascensiune a Bitcoin. În 2010 se realiza prima tranzacție comercială cu Bitcoin, când Laszlo Hanyecz cumpără două pizza pentru 10,000 BTC. În anul 2011, Bitcoin ajungea la paritate cu dolarul american (1 BTC = 1 USD) și își făceau apariția alte monede virtuale, precum Litecoin.

În anii imediat următori, Bitcoin și tehnologia blockchain cunoșteau o perioadă de expansiune rapidă, marcată și de impactul unor inovații majore, care culminau cu apariția Ethereum. În 2014, Vitalik Buterin, un tânăr programator, publica whitepaper-ul „Ethereum”: acesta prezenta o platformă descentralizată, care permitea crearea și executarea de contracte inteligente. În acest fel apare posibilitatea utilizării tehnologiei blockchain în mai multe aplicații descentralizate. În 2015 rețeaua principală Ethereum era lansată cu versiunea „Frontier”, iar în urma atacului „The DAO”, din

2016, se creează o a doua versiune de Ethereum. Deși a fost un fapt controversat în acel moment, evenimentul a demonstrat capacitatea comunității de a se adapta și de a remedia problemele.

Începând cu 2018 se consideră că această tehnologie intră într-o perioadă de dezvoltare constantă. Bitcoin atinge o valoare de aproape 20000 USD și blockchain-ul devine un termen la modă în diferite sectoare de activitate. În 2020, popularitatea DeFi (Decentralized Finance) și a NFT-urilor (Non-Fungible Tokens) crește considerabil, extinzându-se utilizările și adopția blockchain-ului. Bitcoin și alte criptomonede ating noi maxime istorice. În anii care au urmat diverse mari companii și investitori instituționali și-au arătat interesul pentru criptomonede și tehnologia blockchain.

Această nouă tehnologie a atras un interes major și în România. Astfel, încă din 2017, proiectul Elrond propunea prima monedă virtuală românească, EGLD. Elrond este un blockchain public, care dispune de scalabilitate ridicată, viteze mari de tranzacționare și securitate sporită, folosind o arhitectură ce permite procesarea paralelă a tranzacțiilor pe mai multe fragmente (shards) și protocolul de consens Secure Proof of Stake (SPoS). De asemenea, platforma pune la dispoziția programatorilor limbajele de programare Rust, C și C++ pentru realizarea de contracte inteligente și aplicații descentralizate.

O altă investiție majoră în tehnologia blockchain a fost lansată în 2019 de firma Blockchain Mining Host SRL din Toplița/Harghita. Aceasta a construit, la acel moment, cea mai mare fermă de Bitcoin și criptomonede din Estul Europei, având, la data lansării, o putere instalată de 63 MW.

Fig. 1: Ferma de Bitcoin și tehnologie Blockchain Mining din Toplița, jud. Harghita.

DESCRIEREA TEHNOLOGIEI

Din punct de vedere constructiv, blockchain-ul, așa cum se poate deduce și din denumire, constă într-un lanț de „blocuri” interconectate, numit registru (engl.: ledger). Blocurile sunt alcătuite dintr-un header și un conținut (vezi figura 2). Headerul conține o stampă de timp, ce reprezintă timpul la care blocul a fost creat, un hash al blocului anterior și un hash al conținutului blocului curent. Conținutul este reprezentat de un set de tranzacții. Prin faptul că fiecare bloc conține hash-ul blocului anterior, se formează un lanț securizat. În acest fel, nu se poate modifica niciun bloc din lanț fără a se altera toate blocurile următoare din cadrul acestuia; mai mult decât atât, este nevoie de controlul majorității nodurilor din rețea pentru a valida această modificare.

Fiecare participant la rețea, fie că este un nod activ, care îndeplinește rol de validator sau de miner sau utilizator care creează tranzacții, deține o pereche de chei: o cheie publică și o cheie privată, generate la înrolarea în rețea. Cu ajutorul cheii publice se generează o adresă cu care nodul se autentifică în rețea sau cu care se verifică semnăturile aplicate tranzacțiilor. Cheile private sunt folosite pentru generarea de semnături aplicate tranzacțiilor efectuate în cadrul sistemului. Odată ce un număr predefinit de tranzacții sunt generate, minerii creează un

bloc nou, îl validează și îl atașează la registru, pe care îl distribuie nodurilor care îl stochează.

Comunicația dintre nodurile rețelei este de tip peer-to-peer. Aceasta aduce un avantaj sistemului, eliminând entitățile centralizate cu rol de asigurare a încrederii între participanți. În acest fel, se reduc costurile și vulnerabilitățile.

• Protocoale de consens

Unul dintre elementele cheie din cadrul tehnologiei blockchain este protocolul de consens. Acesta reprezintă un set de reguli și mecanisme concepute pentru a permite nodurilor dintr-o rețea descentralizată să ia deciziile referitoare la starea sistemului. Rolul acestuia este esențial deoarece are menirea de a crea consens între noduri independente, distribuite geografic și având interese divergente. Funcțiile principale ale protocolului de consens sunt de a valida tranzacțiile, de a stabili modul de adăugare de blocuri noi în registru, de a menține integritatea datelor, impunând ca acestea să nu poată fi modificate decât cu acceptul majorității nodurilor și, nu în ultimul rând, de a permite o toleranță la erori. În acest fel, se acceptă ca unele noduri să nu funcționeze corect sau să încerce să manipuleze sistemul. În schimb, atât timp cât numărul lor nu asigură o majoritate, securitatea sistemului în ansamblu nu este afectată.

Infrastructurile blockchain existente implementează mai multe tipuri de protocoale de consens, având în vedere puterea de calcul, energia

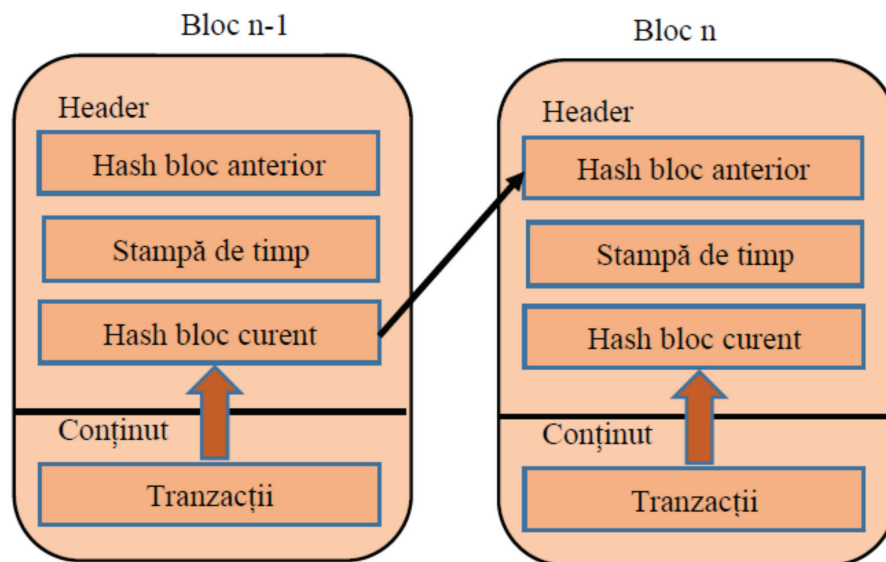

Fig. 2: Arhitectură blockchain

consumată, numărul de validatori, cantitatea de monede deținută, autoritatea și nu numai. Cel mai cunoscut protocol de consens este cel folosit de Bitcoin (și anume Proof-of-Work): ideea pe care se bazează acest protocol este munca efectuată de mineri pentru a rezolva o problemă matematică complexă. Aceștia încearcă să găsească un hash care să respecte anumite condiții de dificultate. Primul care rezolvă problema adaugă un bloc nou în blockchain și primește recompensa – această metodă este considerată sigură, deoarece complexitatea rezolvării problemei face dificilă sarcina atacatorilor, descurajând încercările de modificare a blockchain-ului. Un atacator va trebui să controleze mai mult de jumătate din puterea totală disponibilă a rețelei. Un aspect mai puțin convenabil este că necesită un consum mare de energie, dat fiind faptul că toți minerii încearcă să rezolve problema în același timp.

Din acest motiv, a fost nevoie de identificarea altor protocole care să reducă consumul de energie. Astfel, a apărut protocolul Proof-of-Stake (PoS): acesta se bazează pe cantitatea de criptomonede deținută de validator – cu cât acesta deține mai multe monede, cu atât are mai multe șanse să fie ales ca validator. Pe de altă parte, dacă se dovedește că a acționat fraudulos, poate pierde o anumită cantitate de monede. Securitatea acestui mecanism mai este asigurată și de faptul că validatorii care dețin mai multe monede sunt mai interesați să mențină integritatea blockchain-ului. Datorită faptului că acest protocol nu necesită o cantitate mare de energie, dar poate, în același timp, asigura securitatea, este considerat a fi o opțiune mai bună decât PoW.

Practical Byzantine Fault Tolerance (PBFT) are calitatea de a asigura securitate, chiar și în condițiile în care anumite noduri se comportă malițios sau defectuos. În schimb, nu asigură un grad mare de scalabilitate, neputând fi implementat pe un număr mare de noduri datorită volumului mare de comunicații. Modalitatea de funcționare presupune alegerea unui nod primar, care va trimite tranzacțiile spre validare tuturor nodurilor din rețea. Acesta va valida blocul dacă primește un număr suficient de confirmări (de obicei, două treimi).

Mecanismul Proof-of-Authority (PoA) se folosește, în principal, în cadrul blockchain-urilor private, unde sunt acceptate și importante autoritatea și identitatea validatorilor. Astfel, cu rol de validatori sunt selectate noduri cunoscute, care prezintă un grad de încredere sporit. Din acest set restrâns de noduri se alege în mod aleatoriu validatorii. Într-un mediu propice, acest protocol de consens este foarte bun datorită consumului mic de energie și rapidității cu care se poate efectua validarea. În schimb, nu poate funcționa decât într-un mediu de încredere sporită între participanți, pierzând astfel din conceptul de descentralizare.

În prezent sunt propuse sau utilizate multe alte protocole de consens care se bazează pe capacitatea de stocare – Proof of Capacity (PoC), pe timpul de așteptare alocat fiecărui nod – Proof of Elapsed Time sau pe cantitatea de monede combinată cu activitatea de tranzacționare a acestora – Proof of Importance.

• Tipuri de blockchain

Tehnologia blockchain a cunoscut o evoluție în timp, putând fi identificate în prezent mai multe tipuri ale acesteia și care pot fi clasificate în funcție de mai multe criterii: nivel de permisiune, scalabilitate, scopul utilizării, arhitectură, interoperabilitate cu alte blockchain-uri sau grad de descentralizare.

În funcție de nivelul de permisiune, blockchain-urile se clasifică în publice, private și federative. Blockchain-urile publice permit accesul oricui, apropiindu-se cel mai mult de ideea de la care a pornit acest concept. Aceste arhitecturi permit o descentralizare completă, în care fiecare nod poate avea rol de validator și poate stoca registrul distribuit. În acest mod se asigură transparență și trasabilitate. Printre blockchain-urile publice se numără Bitcoin, Ethereum și Cardano.

În cazul blockchain-urilor private, o singură entitate sau un grup restrâns de entități dețin controlul – accesul la rețea și rolurile de validator sunt restricționate. Acest control centralizat permite o mai mare scalabilitate, are o mai mare eficiență, dar pierde mult din transparență. Există, însă, aplicații care se pretează în mod deosebit

la acest tip de blockchain. Controlul lanțurilor de aprovizionare permite o urmărire eficientă pe lanțul producător – transportator – consumator. Sistemele de gestionare a identităților sau a datelor personale despre indivizi sunt mai sigure și mai eficiente prin faptul că utilizatorii pot gestiona ce date pot fi împărtășite și cu cine. Sistemele de vot pot îmbunătăți substanțial transparența și integritatea procesului electoral. Toate aceste sisteme pot folosi beneficiile blockchain-ului pentru a îmbunătăți aspectele prezentate, însă au nevoie de un control centralizat. De exemplu, participanții din lanțul de aprovizionare, datele de identitate ale persoanelor sau listele de votanți trebuie validate și înregistrate de o autoritate a companiei sau a statului, în cazul celor două din urmă.

Un tip de blockchain care împrumută din caracteristicile celor două menționate anterior este cel de tip federativ. În acest caz, controlul este deținut de mai multe organizații care stabilesc de comun acord evoluția și dezvoltarea blockchain-ului. Și în acest caz accesul este restricționat, însă

oferă mai multă transparență și descentralizare decât în cazul blockchain-ului privat, păstrând, de asemenea, și un grad sporit de scalabilitate și eficiență.

• **Aplicații blockchain în securitate**

Cercetările care au ca obiectiv de studiu tehnologia blockchain identifică din ce în ce în mai multe domenii de aplicabilitate pentru aceasta. Datorită cumulului de caracteristici care asigură în același timp și transparență, dar și încredere, tehnologia blockchain poate fi utilizată cu succes și în aplicații din sfera securității.

✓ **Blockchain versus PKI**

Datorită proprietății tehnologiei blockchain de a oferi încredere, aceasta are potențialul de a înlocui infrastructura cu chei publice (în engleză Public Key Infrastructure/ PKI). Mai mult decât atât, poate aduce și îmbunătățiri datorită unor proprietăți intrinseci, precum descentralizarea, imutabilitatea, transparența și capacitatea de auditare. În tabelul alăturat sunt comparate cele două tehnologii din punctul de vedere al principalelor caracteristici.

Proprietate	Tehnologia blockchain	Tehnologia PKI
Tip arhitectură	Descentralizată	Centralizată
Securitate	Protocol de consens, funcții SHA, algoritmi criptografici asimetrice	Criptografie bazată pe algoritmi asimetrice
Transparență	Ridică pentru blockchain-uri publice, medie în cazul celor federative și scăzută pentru cele private	Scăzută
Scalabilitate	Variabilă în funcție de implementare	Scăzută
Costuri	În principiu scăzute, dar dependente de valoarea monedei virtuale care poate varia foarte mult	Ridică
Auditabilitate	Intrinsecă	Posibilă, dar greu de realizat
Consum energetic	În funcție de implementare poate fi foarte ridicat	Relativ redus
Reziliență	Rezistent la atacuri	Vulnerabil la atacuri asupra CA sau atacuri de tip DoS (Denial of Service)

Deoarece ambele tehnologii au punctele lor tari și slabe, este evident că soluțiile hibride care profită de avantajele fiecăreia pot avea mai mult succes. În acest sens, au fost propuse mai multe soluții care folosesc tehnologia blockchain pentru a rezolva anumite probleme identificate în infrastructurile cu chei publice, astfel:

- în cadrul unui simpozion desfășurat în Taiwan, în 2018³, s-a propus o soluție de PKI care folosea blockchain-ul pentru atenuarea dificultăților provocate de revocarea lentă a certificatelor digitale și eliminarea riscurilor asociate cu Autoritățile de Certificare Unice;
- în 2022, în cadrul Conferinței internaționale de la București pe tema comunicațiilor, s-a prezentat o soluție în care nodurile IoT foloseau un blockchain pentru stocarea cheilor de identitate utilizate într-un protocol de asigurare a confidențialității și integrității comunicațiilor între acestea⁴;
- în *Journal of Cybersecurity and Privacy*, din 2024, a apărut o lucrare pe tema infrastructurii descentralizate cu chei publice care combină tehnologia blockchain cu WoT (Web of Trust) pentru a preveni amenințarea materializată de existența unui punct central de asigurare a încrederii, și anume Autoritatea de Certificare⁵.

✓ **Blockchain pentru IoT**

Tehnologiile blockchain și IoT au câteva caracteristici comune, dar și aspecte specifice, particulare. De exemplu, ambele implică un număr mare de entități distribuite, iar blockchain-ul public își asigură securitatea prin existența unui număr mare de noduri distribuite pe o arie geografică cât mai extinsă. De asemenea, și în cadrul IoT dispozitivele sunt distribuite geografic pe o arie largă, fiind legate prin intermediul Internetului. Tehnologia blockchain necesită interoperabilitate între nodurile rețelei, iar infrastructura IoT o are deja integrată. Pentru infrastructura IoT securitatea este esențială, în timp ce tehnologia blockchain deține resurse înglobate pentru a asigura această necesitate.

Având în vedere toate aceste caracteristici se poate vorbi despre un potențial ridicat al noilor tehnologii de a crea sisteme mai sigure, mai disponibile și mai transparente. Provocările actuale sunt reprezentate de depășirea aspectelor de interoperabilitate.

Există mai multe modalități de a utiliza cele două tehnologii pentru a îmbunătăți performanțele sistemelor. Datorită proprietății de imuabilitate a blockchain-ului, acesta poate stoca date, asigurându-le în același timp și integritatea, fără a folosi resurse suplimentare. De exemplu, blockchain-ul poate fi folosit în cazul verificării integrității datelor stocate în cloud pentru arhitecturi IoT care utilizează un număr mare de dispozitive⁶. În aplicațiile de management al lanțului de aprovizionare datele despre starea mărfurilor transportate de la producător la cumpărător pot fi stocate în mod sigur într-un blockchain public⁷. Prin faptul că acesta poate fi accesat de oricine, se asigură o transparență totală, generând încredere în rândul consumatorilor.

Multe dintre sistemele IoT sunt dezvoltate independent, existând probleme de interoperabilitate sau de monetizare a activităților desfășurate în cadrul acestora. În cazul sistemelor de producere a energiei electrice, tehnologia blockchain poate facilita, prin intermediul contractelor inteligente și a metodelor de plată folosind monede virtuale, monetizarea facilă a acestei activități, eliminând astfel monopolul producătorilor și transportatorilor de energie clasici⁸.

✓ **Blockchain și identitățile digitale**

Sisteme de management al identităților pot fi foarte facil implementate folosind tehnologia blockchain. De exemplu, sistemul Sovrin⁹ folosește un registru distribuit public și protocolul de consens Plenum pentru managementul unor identități multiple, realizate pe baza identificatorilor descentralizați (în engleză Decentralized Identifiers/ DID). Altă soluție care integrează identități de tipuri diferite (oameni, locuri, servicii, proprietăți) este Ockam¹⁰, aceasta folosind identificatori descentralizați unici pentru orice comunicație între două entități.

CONCLUZII

Tehnologia blockchain a avut o dezvoltare rapidă în ultimii ani datorită flexibilității acesteia și identificării unui număr mare de aplicații din diverse domenii. Datorită vizibilității obținute prin suportul acordat de Bitcoin, dar și caracteristicilor acesteia, au fost investite sume enorme, rezultând un număr mare de infrastructuri ce au la bază această tehnologie.

Într-un peisaj global tot mai vulnerabil, aplicarea sa inteligentă poate redefini paradigmele de protecție și transparență. Blockchain-ul nu este doar o revoluție în tehnologie, ci și o promisiune reală pentru viitorul securității digitale – acolo unde datele nu mai pot fi falsificate, iar încrederea nu mai trebuie negociată.

BIBLIOGRAFIE

1. BACK Adam, "Hashcash - A Denial of Service Counter-Measure", 1 August 2002; hashcash.org/hashcash.pdf.
2. BUTERIN Vitalik, *Ethereum: A Next-Generation Smart Contract and Decentralized Application Platform*, 2014, 36 p.; <https://ethereum.org/en/whitepaper>.
3. CHAUM David Lee, *Computer Systems Established, Maintained and Trusted by Mutually Suspicious Groups*, Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy, University of California, Berkeley, 1982, 258 p.
4. HABER Stuart, Scott W. Stornetta, "How to time-stamp a digital document", *Journal of Cryptology*, vol. 3, nr. 2, 1991.
5. KHOVRATOVICH Dmitry, Jason Law, "Sovrin: digital identities in the blockchain era", Computer Science, 2016.
6. MAINE K. Precious, Collins A. Leke, Omowunmi Mary Longe, "Blockchain application in energy trading for grid-connected prosumers", *e-Prime - Advances in Electrical Engineering, Electronics and Energy*, vol. 8, iunie 2024.
7. NAKAMOTO Satoshi, "Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System", 2008, 9 p.; bitcoin.org/bitcoin.pdf.
8. RĂSTOCEANU Florin, Ionuț Rădoi, "FPGA based architecture for securing IoT with blockchain", *IEEE Xplore, 2019 International Conference on Speech Technology and Human-Computer Dialogue (SpeD)*, 2019; ieeexplore.ieee.org/document/8906595.
9. RĂSTOCEANU Florin, Răzvan Rughiniș, „Blockchain Solution for Securing Fog-Computing Communications in IoT Applications”, *Conference Paper, 14th International Conference on Communications (COMM)*, Bucharest, Romania, 2022, 6 p.
10. RATNA Halder, Das Roy Dipanjan, Shin Dongwan, "A Blockchain-Based Decentralized Public Key Infrastructure Using the Web of Trust", în *Journal of Cybersecurity and Privacy*, vol. 4, nr. 2, 2024, pp. 196-222.
11. YAKUBOV Alexander, Wazen M. Shbair, Anders Wallbom, David Sanda și Radu State, "A blockchain-based PKI management framework", *IEEE Xplore, 2018 IEEE Symposium on Network Operations and Management*, Taipei, Taiwan, 6 p.
12. WANG Haiyan, Jiawei Zhang, „Blockchain Based Data Integrity Verification for Large-Scale IoT Data”, *IEEE Access* 7, 2019.
13. XU Pei, Joonghee Lee, James Barth, Robert Richey, "Blockchain as supply chain technology: considering transparency and security", *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, vol. 51, nr. 3, 2021, pp. 305-324.
14. *** The Elrond Team, "Elrond A Highly Scalable Public Blockchain via Adaptive State Sharding and Secure Proof of Stake", release 2, revision 1, June 19, 2019.
15. *** <https://goanadupabitcoin.ro/bitcoin-romania/ferma-bitcoin-blockchain-hosting/>, 27 ianuarie 2020, accesat la 19.01.2025.
16. *** <https://github.com/ockam-network/ockam>, accesat la 19.01.2025.

- ¹ David Lee Chaum, "Computer Systems Established, Maintained and Trusted by Mutually Suspicious Groups", University of California, Berkeley, 1982.
- ² Stuart Haber, Scott W. Stornetta, "How To Time-Stamp a Digital Document", *Journal of Cryptology*, vol. 3, nr. 2, 1991, pp. 99-111.
- ³ Alexander Yakubov, Wazen M. Shbair, Anders Wallbom, David Sanda și Radu State, „A blockchain-based PKI management framework”, IEEE Xplore, 2018 IEEE Symposium on Network Operations and Management, Taipei, Taiwan, pp. 1-6.
- ⁴ Florin Răstoceanu, Răzvan Rughiniș, „Blockchain Solution for Securing Fog-Computing Communications in IoT Applications”, *Conference Paper*, 14th International Conference on Communications (COMM), Bucharest, Romania, 2022, 6 p.
- ⁵ Halder Ratna, Das Roy Dipanjan, Shin Dongwan, "A Blockchain-Based Decentralized Public Key Infrastructure Using the Web of Trust", în *Journal of Cybersecurity and Privacy*, vol. 4, nr. 2, 2024, pp. 196-222.
- ⁶ Haiyan Wang și Zhang Jiawei au propus această soluție în articolul lor, "Blockchain Based Data Integrity Verification for Large-Scale IoT Data", *IEEE Access* 7, 2019.
- ⁷ Soluția a fost prezentată de Pei Xu, Joonghee Lee, James Barth, Robert Richey, "Blockchain as supply chain technology: considering transparency and security", *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, vol. 51, nr. 3, 2021, pp. 305-324.
- ⁸ Un astfel de sistem este prezentat în Precious K. Maine, Collins A. Leke, Omowunmi Mary Longe, "Blockchain application in energy trading for grid-connected prosumers", *e-Prime - Advances in Electrical Engineering, Electronics and Energy*, vol. 8, iunie 2024.
- ⁹ Dmitry Khovratovich, Jason Law, „Sovrin: digital identities in the blockchain era”, în *Computer Science*, 2016; <https://github.com/WebOfTrustInfo/rwot3-sf/blob/master/topics-and-advance-readings/Sovrin--digital-identities-in-the-blockchain-era.pdf>, accesat la 21.01.2025
- ¹⁰ <https://github.com/ockam-network/ockam>, accesat la 19.01.2025.

CAPCANELE COGNITIVE ÎN ACTIVITATEA DE ANALIZĂ A INFORMAȚIILOR

Octavian VOICU*

„Problemele complicate au întotdeauna
răspunsuri simple, pe înțelesul tuturor, dar greșite.”

Edward A. Murphy

Abstract

Intelligence analysts are daily exposed to environments characterized by complex situations and huge volume of information. People are inherently vulnerable to their own cognitive biases which may affect their way of interpreting and analyzing the information they work on. Thus, cognitive biases represent one of the major challenges that could influence intelligence analysts. Working with information/ intelligence as well as processing and analyzing data and information, involves specific tasks related to both interpreting and evaluating. Those actions are performed by trained intelligence analysts, who are prone to be influenced by the occurrence of subjectivism that is likely to influence subsequently the result of the analytical activity.

This article presents the way cognitive biases are perceived at analysts' level, following the experience in this field, being mentioned some of the most frequently occurring biases. Preventing biases just by using awareness is not enough due to the subjectivity that likely affects the process of interpreting the information analysts work with. Using structured techniques and methods of those that require the involvement of additional participants, can reduce the effects of cognitive biases in intelligence analysis.

Keywords: data; information; intelligence; analysis; cognitive bias.

Una dintre calitățile analistului constă în a determina/ selecționa informațiile care au relevanță în tematica abordată. În principal, această calitate provine din experiența și cultura generală/ specifică a individului, dar și din abilitatea acestuia de a preveni/ contracara capcanele și bias-urile cognitive.

Date fiind limitările naturale ale capacității umane de procesare a informațiilor, mintea umană oferă anumite scurtături care ne ajută în

percepția mediului înconjurător, însă acestea, fără a fi conștientizate și valorificate în contextul scopului propriu, pot duce la erori de percepție. Aceste erori sunt definite ca și capcane cognitive, fiind cunoscute și ca procese ale minții umane care acționează pentru a oferi explicații imediate și la îndemână referitoare la acțiuni, evenimente, intenții care ne captează atenția. Astfel, bias-urile cognitive pot duce în unele cazuri la percepții distorsionate, estimări greșite, interpretări ilogice

*Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

și iraționale¹. Din această perspectivă, biasul cognitiv poate fi definit ca un pattern sistematic care deviază de la norme sau de la raționamentul de gândire².

Apelarea la anumite reguli generale, în cadrul procesului de rezolvare a unor probleme, pot duce la bias-uri cognitive sau erori de judecată inerente, făcute în cadrul procesării informației în viteză sau în mod incorect. Bias-urile cognitive pot limita capacitatea analistului de a înțelege realitatea, chiar și în situația în care ar deține toate datele și informațiile de care ar avea nevoie.³

Bias-urile cognitive comune cunosc mai multe valențe, dintre care se remarcă următoarele:

- bias-urile de percepție: *așteptări* (dependente de capacitatea de a proiecta așteptări), *rezistența* (de a ne păstra convingerile chiar și în noi situații), *ambiguitatea* (expunerea inițială la stimuli neclari interferează cu capacitatea de a percepe situația după obținerea de informații de valoare);
- bias-urile de estimare a probabilităților: *disponibilitatea* (estimările sunt influențate de ușurința cu care se poate imagina situația sau disponibilitatea existenței unor situații asemănătoare), *ancorarea* (consecvența cu care se menține o părere, alte noi informații producând doar schimbări marginale), *supraîncrederea* (transmiterea unei senzații de încredere în evaluare, mai ales dacă există o experiență considerabilă în domeniu);
- bias-urile în percepția cauzalității: *raționalitatea* (evenimentele sunt percepute ca urmare a unor construcții cauzale, nefiind luate în considerare erorile sau întâmplările), *atribuirea* (comportamentul unor entități este asociat unei/ unor trăsături ale acestora, iar comportamentul propriu este atribuit situației existente)⁴.

În urma unui studiu⁵, din anul 2017, a fost sondată părerea unor analiști referitoare la capcanele cognitive pe care aceștia le percep ca fiind cel mai des întâlnite. În urma verificării răspunsurilor, a rezultat că analiștii se confruntă

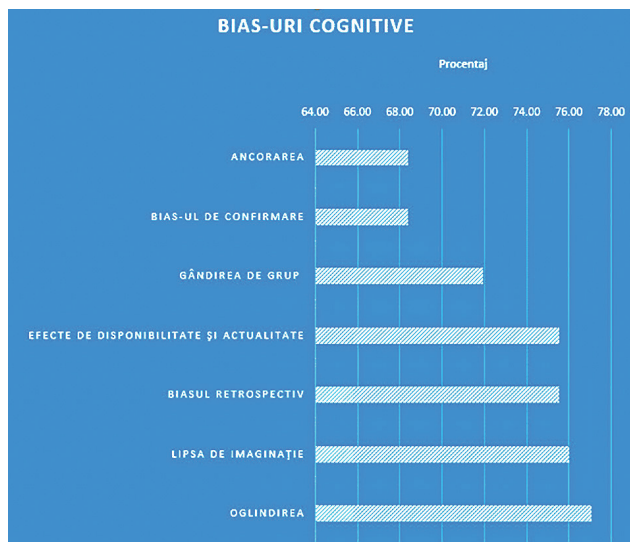
cel mai des cu pericolele generate de bias-ul de confirmare și de efectul de ancorare.

Clasamentul primelor șase capcane cognitive este următorul:

- 1) Bias-ul⁶ de confirmare⁷ (67%): căutarea doar a informațiilor care au legătură cu ipoteza principală, modul de gândire sau concluzia agreată;
- 2) Efectul de ancorare⁸ (56%): acceptarea unei valori necunoscute ca punct de pornire pentru generarea unei evaluări;
- 3) Nevoia de coerență și reducere a incertitudinii⁹ (56%): vizualizarea unor modele (pattern) sistemice și coerente în cadrul unor evenimente aleatorii;
- 4) Satisficing¹⁰ (56%): selectarea unei soluții care pare acceptabilă și nu a uneia care este optimă;
- 5) Shotgun mental¹¹ (44%): realizarea de evaluări fără a avea precizie și control/prezentarea de răspunsuri rapide și la îndemână pentru întrebări complicate.
- 6) Bias-ul de impact¹² (44%): tendința de a lua în considerare rezultatele rare, dar de impact, pe timpul evaluării probabilității.

Alte date separate referitoare la bias-urile cognitive prezintă tendințele analiștilor către alt set de bias-uri în cadrul activităților curente. Datele deținute prezintă următoarea frecvență a incidențelor capcanelor cognitive la nivelul analiștilor:

- *oglundirea*¹³ (77.04%): tendința de a subestima diferențele de opinie și obiectivele altor persoane, ceea ce duce la ideea că acestea vor acționa în anumite situații în mod similar cum am acționa noi;
- *lipsa de imaginație*¹⁴ (76.02%): tendința inconștientă de a ignora scenarii care par puțin probabile, fără a le verifica în detaliu;
- *bias-ul retrospectiv*¹⁵ (75.51%): tendința de a subestima faptul că unele evenimente din trecut au fost surprinzătoare și de a considera că apariția viitoare a unor evenimente de impact este puțin plauzibilă;
- *efecte de disponibilitate și actualitate*¹⁶ (75.51%): tendința de a ne concentra pe scenarii de impact major sau similare

cu evenimente recente, în loc să luăm în considerare și alternative;

- *gândirea de grup*¹⁷ (71.94%): tendința de a confirma opiniile colectivului din care facem parte;
- *bias-ul de confirmare* (68.37%): tendința de a lua în considerare doar ipoteze pe care le cunoști, celelalte fiind tratate cu neîncredere;
- *efectul de ancorare* (68.37): tendința de a considera valoroasă prima/ primele informație/i cu care intrăm în contact și de a le compara pe următoarele în raport cu aceasta.

Cele două seturi de date prezintă o incidență diferită a bias-urilor, fapt ce oferă indicii referitoare la diversitatea bias-urilor cognitive care pot afecta activitățile de analiză. Are importanță faptul că percepția, sau mai degrabă autopercepția capcanelor cognitive, este în relație directă cu gradul de experiență în domeniul analizei, valorile culturale, cultura generală și de specialitate *etc.* În acest sens, o persoană experimentată în lucrul din domeniul analizei ar trebui să poată identifica mai ușor/ rapid bias-urile cognitive. Totodată, nu se exclude probabilitatea ca un analist, indiferent de experiența deținută, să nu fie afectat de bias-uri, într-o anumită măsură.

Bias-urile pot produce efecte în cadrul ciclului de informații, în toate etapele acestuia (planificare, culegere, procesare, analiză, diseminare), inclusiv prin erorile asociate interpretării, analizării și transmiterii datelor

și informațiilor obținute, dar și a produselor de analiză rezultate. Majoritatea oamenilor nu dau atenție bias-urilor cognitive proprii, fiind evident mai ușor identificarea acestora la alte persoane. De remarcat este că nu a fost identificată o caracteristică specifică prevenirii/ neutralizării bias-ului la nivel de individ, practic toată lumea putând fi supusă efectelor acestora. Astfel, bias-urile cognitive se pot întâlni inclusiv la persoanele cu capacități cognitive superioare și la persoanele cu o doză redusă de subiectivism.¹⁸

În activitatea de specialitate, analistul trebuie să acționeze pentru evitarea capcanelor cognitive, a pre-concepțiilor și a erorilor de judecată. Ca o regulă generală, indiferent de experiența unei persoane în activitatea de analiză și de capacitatea acesteia de percepție a situației/ ipotezei/ scenariului, în activitatea de evaluare intervine sistemul personal de valori și aprecieri, care oferă valoare subiectivă acestui proces.

Prevenirea erorilor generate de capcanele cognitive se poate realiza, în primul rând, prin intermediul verificării produselor de analiză/ estimărilor cu ajutorul opiniilor altor analiști (*peer-review*). De asemenea, prevenirea bias-urilor se poate realiza prin aplicarea unor metode/ tehnici de analiză structurate, care implică și participarea altor analiști în procesele de generare a ipotezelor/ scenariilor sau identificării indicatorilor/ factorilor cheie.

Doar procesul de auto-conștientizare a bias-urilor nu este de ajuns pentru a evita capcanele cognitive sau influența acestora asupra procesului de analiză. Experiența a arătat că un anumit nivel de succes a fost obținut atât prin utilizarea unor procese organizaționale (liste cu criterii, indicatori *etc.*), cât și prin folosirea tehnicilor de prezentare vizuală (grafice, scheme de relații *etc.*)¹⁹.

Totodată, în cazul imposibilității de consultare cu alți analiști, recursul la tehnici care să ofere posibilități de validare a construcției mentale, utilizate în procesul de analiză, poate reprezenta un avantaj. Aceste tehnici²⁰ se referă la:

- structurarea analizei în părți componente ce pot fi verificate/ testate separat prin alte metode (SWOT, „avocatul diavolului”);

- încurajarea unei gândiri creative, adoptarea unor soluții/ scenarii, chiar dacă sunt puțin probabile, și verificarea veridicității acestora prin intermediul altor date disponibile;
- identificarea unor indicatori ai unor posibile schimbări, fapt ce reduce din șansele surprinderii.

CONCLUZII

Toată lumea poate fi afectată de efectele bias-urilor cognitive. În mod special, analiștii de intelligence au nevoie să își cunoască propriile limitări referitoare la bias-uri în vederea prevenirii alterării activității de analiză. Cunoașterea și conștientizarea bias-urilor este necesară analiștilor din toate domeniile, dar nu este suficient pentru a combate eficient urmările acestora.

Deși nu reiese clar un bias/ sau set de bias-uri

care să fie mai des întâlnit în cadrul lucrătorilor din domeniul analizei, este probabil ca apariția acestora să fie în relație directă cu factorii specifici fiecărui individ (ex.: experiența în domeniul de lucru, motivația, preferințele, afinitățile culturale/ colegiale etc.).

Activitățile de training/ instruire în domeniul analizei ar trebui să aibă în vedere studierea bias-urilor cognitive, atât la activități de nivel individual, cât și în cadrul echipelor. Simpla coordonare/ conlucrare a analiștilor în elaborarea produselor specifice prezintă beneficiul de a reduce efectele bias-urilor în cadrul produselor. În cazul folosirii metodelor de analiză structurate, aceste efecte se pot reduce mai mult. În mod similar, expunerea analiștilor la situații din domenii diferite sau schimbarea periodică a domeniului de responsabilitate pot oferi beneficii vizavi de susceptibilitatea expunerii la efectele bias-urilor cognitive.

BIBLIOGRAFIE

1. ARIELY Dan, *Predictably Irrational: The Hidden Forces That Shape Our Decisions*, HarperCollins Publishers, New York, ISBN 978-0-06-135323-9, 2008.
2. BUSS M. David (ed.), *The Handbook of Evolutionary Psychology*, John Wiley & Sons Inc., NJ, 2005.
3. DRAGOMIR Florentina-Loredana, "Thinking Traps: How High-Performance Information Systems Correct Cognitive Biases in Decision-Making", *New Trends in Psychology*, vol. 7, nr. 1, 2025, p. 99-108, 2025; <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/NTP/article/view/3257>.
4. GUARANA L. Cristiano, *An Examination of Ambivalence: When Cognitive Conflicts Can Help Individuals Overcome Cognitive Traps*, A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy, University of Washington, ProQuest 3717583, 2015, 149 p.
5. PANDEY Aayushi, Srivastava Nandini, Gambhir Vandana, "Mitigating Cognitive Biases in Organizational Decision-Making for Enhanced Effectiveness", *Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability*, RossiSmith Academic Publications, Oxford/ London UK, vol. 20, nr. 1, aprilie 2024, p. 129-180.
6. PHERSON H. Randolph, Richard J. Heurer Jr, *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*, SAGE Publishing, martie 2010.
7. PHERSON H. Randolph, Mary C. Boardman, *Cognitive Biases and Intuitive Traps Most Often Encountered by Analysts: Which Structured Analytic Techniques Best Mitigate Their Impact?*, Conference Paper, 2017 International Studies Association Annual Convention, februarie 2017.

- ¹ Dan Ariely, *Predictably Irrational: The Hidden Forces That Shape Our Decisions*, HarperCollins Publishers, New York, ISBN 978-0-06-135323-9, 2008.
- ² Martie G. Haselton, Daniel Nettle, Paul W. Andrews, "The evolution of cognitive bias", în David M. Buss (ed.), *The Handbook of Evolutionary Psychology*, John Wiley & Sons Inc., NJ, 2005, p. 724–746.
- ³ Randolph H. Pherson, Mary C. Boardman, *Cognitive Biases and Intuitive Traps Most Often Encountered by Analysts: Which Structured Analytic Techniques Best Mitigate Their Impact?*, Conference Paper, februarie 2017, p. 2.
- ⁴ Randolph H. Pherson, Richard J. Heurer Jr., *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*, SAGE Publishing, martie 2010, p. 22.
- ⁵ Randolph H. Pherson, Mary C. Boardman, *Op. cit.* (studiul a avut în vedere 14 bias-uri cognitive din care au fost selectate doar 6 - cele mai des întâlnite).
- ⁶ Tendință sau înclinație sistematică care distorsionează judecățile și deciziile, favorizând anumite perspective, persoane sau grupuri, în detrimentul obiectivității și echității.
- ⁷ *En.*: Confirmation Bias.
- ⁸ *En.*: Anchoring Effect.
- ⁹ *En.*: Desire for Coherence and Uncertainty Reduction.
- ¹⁰ *En.*: Satisficing.
- ¹¹ *En.*: Mental Shotgun.
- ¹² *En.*: Vividness Bias.
- ¹³ *En.*: Mirroring.
- ¹⁴ *En.*: Lack of Imagination.
- ¹⁵ *En.*: Hindsight Bias.
- ¹⁶ *En.*: Effects of Availability and Recency.
- ¹⁷ *En.*: Groupthink.
- ¹⁸ Randolph H. Pherson, Mary C. Boardman, *Op. cit.*, p.7.
- ¹⁹ *Ibidem.*
- ²⁰ Randolph H. Pherson, Richard J. Heurer Jr., *Op.cit.*

INTELLIGENCE-UL FEMININ VS. FEMININUL ÎN INTELLIGENCE

Isabela ANCUT*

Abstract: *This article explores the evolving role of women in the field of intelligence, traditionally perceived as a male-dominated domain. It outlines the historical challenges and biases faced by women seeking to work in this secretive and demanding profession, highlighting how perseverance and competence gradually led to increased recognition and respect over time. We present a series of notable case studies featuring women who have made significant contributions to intelligence, underlining both their professional achievements and the impact they had on shaping modern espionage.*

The article also includes reflections on a recent interview with five high-ranking female officers, who share the unique challenges they encountered throughout their careers, offering valuable insight into the progress and ongoing struggles women face in intelligence work today.

Keywords: *military intelligence; female spy; female spy networks; women in intelligence.*

INTRODUCERE

Numeroase lucrări de specialitate¹ confirmă faptul că au existat femei care au marcat domeniul intelligence-ului, fie el civil sau militar, în mod semnificativ, și că *femininul în intelligence* este foarte vechi. Rémi Kauffer ne demonstrează că termenii de *she-intelligence* sau *female-intelligence* au fost creați încă din secolul XVII (în Anglia fragmentată de confruntările dintre partizanii lui Carol I² și republicanii lui Oliver Cromwell).

Relevante pentru studiul de față sunt articolele lui Katie Bo Williams, din martie 2020, publicate pe site-ul *Defence One*³, în care cinci femei de rang înalt din domeniul intelligence (din SUA) au fost chestionate în legătură cu alegerea carierei, provocările și mentalitățile (masculine) cu care s-au confruntat la locul de muncă, oportunitățile apărute sau oferite, ce înseamnă intelligence-ul

feminin și dacă se poate vorbi de feminin în intelligence. Cele cinci doamne chestionate au fost: general-locotenent Karen Gibson – director adjunct al Informațiilor Naționale pentru Parteneriate de securitate națională din cadrul Biroului Directorului Informațiilor Naționale; general-locotenent Mary O'Brien – adjunctul șefului Statului Major pentru Informații, Supraveghere și Recunoaștere și Operațiuni Cibernetică, Comandamentul Forțelor Aeriene; general-maior Laura A. Potter – comandant general, Centrul de Excelență a Informațiilor din cadrul Forțelor Terestre & Fort Huachuca/ Arizona; vice-amiral Heidi Berg – director J2, Comandamentul AFRICOM; viceamiral Kelly Aeschbach – director al Biroului Integrare din cadrul Informațiilor Maritime Naționale/ Comandant al Biroului Informațiilor Navale. Din seria de întrebări adresate celor cinci doamne au rezultat câteva idei comune referitoare la cariera în intelligence:

*Autoarea este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

- această profesie nu a fost pentru niciuna o primă opțiune, deși alegerea a fost făcută în deplină cunoștință de cauză, chiar dacă uneori a fost influențată și de către un mentor feminin (intelligence feminin); cu toate acestea, principalul motiv care a stat la baza deciziei acestor doamne a fost dorința de a fi cât mai aproape de miezul luptei cu „inamicul”, în condițiile în care multor femei – ofițer sau civil – li s-a limitat accesul pe câmpul de luptă (prevalența sintagmei „gen slab”);
- accesul și perfecționarea în domenii conexe intelligence-ului/ în mod paradoxal domeniul în cauză comportă multe caracteristici care țin de „feminin” (studiu continuu, atenție la detalii, răbdare, minuțiozitate, continuitate, abilități analitice);
- cariera în intelligence le-a permis desfășurarea de „bătălii”⁴ fără a intra neapărat în conflict direct cu constrângerile indirecte impuse de mentalitatea masculină militară; totodată, această profesie le-a permis coordonarea și conducerea de operațiuni militare care, în condiții „normale”, ar fi necesitat un volum de ambiție, muncă și duritate mult mai mare pentru a demonta preconcepția referitoare la „sexul slab”;
- intelligence-ul militar a fost văzut ca o oportunitate pentru manifestarea deplină a dorințelor de cunoaștere, perfecționare și dezvoltare a abilităților personale, preferințelor specifice, bătăliile purtându-se cu limitările lăuntrice proprii; în aceste situații, femininul în intelligence a demonstrat că nu are limite, potrivit lui-i se foarte bine sintagma „cerul este limita”;
- cariera în intelligence a permis, pe lângă dezvoltarea carierei profesionale, și construirea unei vieți personale (căsătorie, copii etc.); temerea că o femeie este identificată în principal cu genul său și cu mult mai puțin prin prisma evoluției în carieră și, implicit a profesionalismului său, este mult diminuată (nu eliminată în totalitate) pentru cele care au reușit să se afirme în domeniul intelligence-ului.

Aceste opinii extrem de pozitive față de ideea consolidării intelligence-ului feminin au potențialul de a genera un adevărat trend. În 2019, în SUA, cinci din cele 11 poziții de comandă în domeniul intelligence-ului erau ocupate de femei, chiar dacă la nivelul Biroului Comitetului Întrunit al Șefilor de State Majore a existat doar o femeie, viceamiral Elizabeth Train, iar în domeniul informațiilor militare lucrau 3.891 femei-ofițer (reprezentând 20% din totalul personalului)⁵.

SĂ NE REAMINTIM SHE-INTELLIGENCE SAU FEMALE-INTELLIGENCE

Rémi Kauffer a demonstrat că, încă de la început, „sexul slab” a deținut un potențial important pentru domeniul intelligence-ului. Un prim avantaj a fost dintotdeauna frumusețea/ modalitatea de exercitare a farmecelor, dublată mereu de o anumită subtilitate a gândirii, de încăpățănare și ambiție. În acest sens, Rémi Kauffer amintește de Marie de Rohan, văduvă a fostului favorit al lui Ludovic al XIII-lea, ducele de Luynes, recăsătorită cu Charles de Lorraine, de contesa de Carlile sau de Jane Whorwood (alias *N* sau *Hélène*), amantă a regelului Carol I al Angliei, cea care va încerca să îl ajute pe acesta în nenumăratele sale planuri de evadare din perioada 1647-1648⁶. Lista este lungă, alte nume sonore fiind Katherine Howard (alias *K* sau Lady d'Aubigny), Lady Mary Cave și Isabella Rich, fiica contelui de Holland și soție a lui Sir James Thynne. După perioada lui Carol I, arhivele britanice menționează contribuțiile remarcabile ale mai multor femei în serviciul Consiliului de Stat, din 1650, astfel: Susan Bowen, Elizabeth Alkin (alias „Parliament Joan”), Appolina Hunt și Diana Stewart (căsătorită Jennens). Penultimele două s-au dovedit a avea resurse nebănuite în ceea ce privește deghizarea în scopul obținerii de informații. Munca acestor doamne a fost apreciată de autoritățile vremii, Rémi Kauffer dându-ne-o exemplu pe Susan Bowen care a fost plătită pentru „serviciul de calitate adus statului”⁷.

Tot în secolul al XVII-lea, dar pe continent, în Franța, documentele vremii o menționează pe Louise de Keroual (Louise-René Pen-an-Coet de

Keroul), o brunetă fermecătoare care va deveni spioana Regelui Soare la curtea lui Carol al II-lea al Angliei. Potrivit acestora se pare că femeia încântătoare era considerată o naivă, o idioată care nu putea păstra un secret; de fapt, aceasta era o femeie cu o inteligență extraordinară, extrem de loială regelui său și Franței. Serviciile doamnei vor fi răsplătite de către Ludovic al XIV-lea care o va înnobila, oferindu-i titlul de ducasă de Aubigny.

Înaintând în timp, în secolul al XVIII-lea, literatura de specialitate o menționează pe Lady Stanhope care, în opinia lui Rémi Kauffer, face parte din categoria aristocratelor care interpretează rolul de *she-intellicer* odată cu activitățile care țin de propriul statut social: plăcerea/dorința de călătorie, de a scrie, de a crea modă etc.⁸ Un alt nume celebru a fost Gertrude Belle (1868-1922), arheolog, muzeolog, poliglotă, expertă în cultura și lingvistica arabă, alpinistă și ofițer de intelligence. G.Belle a fost nepoata unui baronet și fiica unui industriaș britanic. Numele ei a rămas în istorie deoarece a fost una dintre primele femei admise la Oxford și ale cărei rezultate universitare au fost etichetate ca fiind strălucite. A fost o femeie remarcabilă care a îmbrățișat toate elementele curentului feminist, dar fără a fi și o „sufragetă”. Gertrude a avut trei mari pasiuni: lumea arabă (de unde și prietenia ei cu „Lawrence al Arabiei/Thomas-Edward Lawrence), alpinismul și arheologia. Prietenia cu David Hogarth, curator al Muzeului de artă și arheologie Ashmolean din Oxford, pe de o parte, și cu baronul Charles Hardinge, viceregele Indiilor, o fac să fie o persoană extrem de valoroasă pentru intelligence-ul din Orient. Gertrude Belle a fost o *she-intellicer* la MO4, Biroul arab, serviciu de informații care acționa împotriva intereselor Imperiului Otoman⁹. Ea va ajuta la instrumentarea revoltei familiei hașemite împotriva dominației otomane și la cristalizarea viitorului stat irakian. Noua politică britanică în Orientul Mijlociu și Apropiat viza aducerea pe tron a prințului Faisal bin Hussein al-Hashemi, cel de-al treilea fiu al conducătorului „sharifat”-ului de la Mecca, fapt care permitea guvernarea arabă, dar sub control britanic. Denumită „Hatun”

(Doamna), aceasta a trucat referendumul necesar încoronării prințului Faisal. Din nefericire, intrarea wahhabiților în Mecca și succesul dinastiei Ibn Saud au condus la eșecul planurilor britanice.

De remarcat trecerea de la primordialitatea utilizării frumuseții fizice către alte calități necesare în această meserie. La originea scandalului Dreyfus va sta o femeie de serviciu, Marie Bastian (alias „Auguste”), în timp ce, la Toulon, necazul a îmbrăcat forma lui Marie-Louise Welsch („Lison”), o frumusețe de 25 de ani care a reușit reiterarea scandalului Dreyfus pentru sublocotenentul Charles-Benjamin Ullmo. În continuare, Primul și cel de-Al Doilea Război Mondial vor schimba profund modalitatea de abordare a femininului în intelligence.

Un moment aparte în istoria femeilor care au îmbrățișat o carieră în intelligence este reprezentat de organizația „Doamna Albă” (*La Dame Blanche*)¹⁰. Organizația reprezintă una dintre cele mai evidente dovezi despre evoluția implicării femeilor în intelligence, semnalând trecerea de la organizarea și statutul de civil al femeilor la cel „militar” – deși neoficial. Înainte ca „La Dame Blanche” să se afilieze Oficiului de Război britanic, consiliul executiv al organizației a insistat asupra militarizării organizației, respectiv pe ideea primirii de grade militare de către toți membrii organizației. Aceștia au fost considerați soldați ai Corpului britanic de Observație pe Frontul de Vest¹¹, depuneau un jurământ și erau înregistrați în serviciu. Personalul care a depus jurământul de credință a primit grad (soldat, caporal, sublocotenent, locotenent) de la comandanții unităților unde erau încorporați.

„La Dame Blanche” era compusă din trei batalioane, opt companii, multiple plutoane și escadroane, *împărțite* în funcție de geografia teritoriilor și importanța acestora pentru culegerea de informații. Evoluția organizației a permis dezvoltarea de concepte, precum: spionaj, rezistență, activitate clandestină și informație militară, unii specialiști mergând până la a considera că acesta este momentul când s-au cristalizat standardele de utilizare a femeilor ca agenți de informații, respectiv de militarizare

a agentelor-femei (militarizarea civililor) și utilizarea acestora în teritoriile inamice¹². Paradoxal, după Primul Război Mondial, guvernul britanic a recunoscut organizația ca fiind o structură auxiliară a Forței Expediționare, dar a refuzat să recunoască gradele militare din cadrul organizației.

Helen Fry menționa în cartea sa¹³ și femeile din WAAC¹⁴ - Corpurile Feminine Auxiliare ale Forțelor Terestre, multe dintre acestea îndeplinind sarcini de decodificare și interceptare radio/transmisiuni, deși, cel puțin oficial, acestea au fost angajate ca „secretare”, nefiind apreciate la adevăratul lor potențial¹⁵.

INTELLIGENCE-UL FEMININ ...

Istoric vorbind, femeile care au încercat să pătrundă în lumea intelligence-ului (ca și în alte domenii ale vieții profesionale) s-au confruntat cu numeroase obstacole și prejudecăți. Bullying-ul și hărțuirea nu erau lucruri neobișnuite, așa cum nu era neobișnuit nici refuzul direct de a le angaja. Mai mult decât atât, o femeie care reușea, în cele din urmă, să se angajeze și să aibă o carieră de succes nu se putea lăuda cu reușitele sale. Au existat situații în care nici măcar propria familie nu era la curent cu activitățile acesteia. Helen Fry a prezentat o istorie extrem de detaliată și bine documentată a femeilor care au activat în intelligence¹⁶, cu scopul de a înțelege mai bine etapele care au condus la cristalizarea profesionalizării muncii depuse de femei, invențiile și inovațiile realizate de femei. Helen Fry ne descrie chiar și disciplinele conexe intelligence-ului în care s-a manifestat și a strălucit *intelligence-ul feminin*: colanționare și evaluare, procesare/ analiză, integrare și interpretare, susținând cristalizarea unor domenii precum HUMINT, SIGINT, IMINT, GEOINT și chiar securitatea operațiilor de intelligence, derulate la nivel intern și internațional.

Nume grele din istoria domeniului de intelligence (Sir William Stephenson¹⁷, Maxwell Knight, primul șef al MI5) au recunoscut meritele personalului feminin angajat, fiind apreciate în mod special eficiența, discreția, luciditatea,

logica de care au dat dovadă, chiar și în condiții de lucru mai puțin favorabile. Maxwell Knight și-a exemplificat afirmațiile prin menționarea cazului Monei Maund. Aceasta, cu numele de cod „M/2”, s-a infiltrat în rândul comunistilor din Marea Britanie, din anii 30, reușind desconspirarea unei rețele de spionaj rusesc și identificând pe cel mai vechi spion rus de pe teritoriul britanic, Melita Norwood („Jola”). Munca acesteia s-a derulat timp de șase ani sub acoperire și au fost necesare abilități deosebite (prezență de spirit, spontaneitate, răbdare). Din păcate, informațiile obținute au fost ignorate de șeful superior al acesteia, Jasper Harker, care nu a crezut că „o dactilografă, o persoană fără nicio importanță, o fată bătrână fără perspective¹⁸” poate obține date atât de valoroase.

Un alt nume demn de menționat este cel al lui Janet/ Jane Archer (născută Kathleen Sissmore). Serioasă, inteligentă și cu mult mai matură decât vârsta fizică, Janet a fost recrutată „provizoriu” de MI5, la sugestia lui David Hogarth, încă de pe băncile școlii. În paralel cu activitatea de contraspionaj și studiile de drept, Janet a dovedit determinare la locul de muncă, urcând treptat în ierarhie. Astfel, în 1922, aceasta a ajuns să răspundă de fișierele agenților MI5, a informatorilor, a contactelor și a țintelor. Janet va reuși modernizarea sistemului de management a acestor date și va câștiga respectul directorului instituției, Vernon Kell. Titularizată, noua avocată Sissmore va deveni (1929) prima femeie ofițer cu normă întreagă în MI5 și șef al secției de contraspionaj sovietic a Diviziei B (Anchete și investigații), condusă de Oswald „Jasper” Harker. Totodată, aceasta reușește să planifice și să execute afacerea ARCOS, deși a raportat un succes parțial. ARCOS/ All Russian Cooperative Society era o companie de import-export, paravan pentru activități semi-oficiale, încadrată cu agenți ai KGB-ului rus. Confiscarea arhivei acestei companii a relevat legăturile rețelei de spionaj sovietic din Marea Britanie cu Internaționala comunistă, Cominternul, serviciile secrete rusești și aparatul clandestin al Partidului Comunist al Marii Britanii.

Janet Sissmore (căsătorită Archer) va deveni o autoritate în lupta contra infiltrărilor agenților comuniști, lucrând îndeaproape cu Charles Henry Maxwell Knight, persoană care a apreciat în mod deosebit calitățile feminine în domeniul contraspionajului. Janet Archer va fi aproape de demascarea „spionului secolului”, Kim Philby, și numai tensiunile dintre aceasta și noul director MI5, Oswald „Jasper” Harker, vor împiedica acest lucru (de altfel, Janet a fost nevoită să părăsească MI6). În memoriile sale, Kim Philby va recunoaște că s-a temut foarte tare de Janet, recunoscând totodată că aceasta „a fost poate agenta de informații cea mai capabilă folosită vreodată de MI5”¹⁹.

Odată cu intrarea în modernitate, contribuția femeilor în intelligence a început să fie recunoscută și apreciată la adevărata sa valoare. În SUA, Oficiul pentru Servicii Strategice/ OSS²⁰ (precursorul CIA²¹), creat de către William Joseph Donovan, a înțeles rapid importanța rolului femeilor, astfel că din cei peste 15.000 de angajați, un procent semnificativ l-au deținut femeile. Acestea au descifrat, criptat, verificat, organizat și integrat informațiile din sute de mii de dosare secrete. Chiar dacă W.J. Donovan nu a dorit să riște viețile americanelor²² (nu au fost trimise peste hotare), acestea și-au adus contribuția în domeniul intelligence pe alte paliere. Eloise Page, Lucie McGuire, Margaret Griggs și chiar Elizabeth P. McIntosh²³ sunt considerate arhitecte ale OSS.

Odată cu evoluția procesului de emancipare a femeii, femininul în intelligence a însemnat creșterea numărului de locuri de muncă, ca funcționare de birou (secretare), ofițeri și agenți de teren, ofițeri criptografi, ofițeri specializați pe SIGINT, IMINT, OSINT.

În Marea Britanie, Bletchley Park din Buckinghamshire, utilizat ca loc de dezvoltare de activități-suport al efortului de război britanic, a fost „pepiniera” de cripto-analiști și „spărgători” de coduri de marcă. Prima femeie adusă la Bletchley Park a fost Margaret Godfrey, soția amiralului Godfrey, șeful Informațiilor Navale, care, până la plecarea sa (1943), a fost considerată un model de rezistență în lucru, responsabilă

de editarea tuturor hărților, fotografiilor și ilustrațiilor necesare Departamentului Topografic Interservicii (ISTD). Pentru a compensa munca depusă de către doamna Godfrey²⁴, după plecarea sa din sistem a fost creat un întreg departament care i-a preluat responsabilitățile. Tot în Bletchley Park le regăsim pe: Joan Stafford-King-Harman, prima femeie ajunsă responsabilă de sector (desk officer) în cadrul MI6, Sarah Norton, printre primele femei devenite ofițer de legătură între Bletchley Park și Centrul de Informații Operaționale al Amiralității, Emily Anderson și Patricia Bartley, care au susținut crearea GCHQ/ Comandamentul Comunicațiilor Guvernamentale. Succesele raportate de femeile care au activat în domeniu l-au determinat pe Edward Travis, șeful MI6 din 1942, să crească procentul angajaților de sex feminin în diverse domenii ale intelligence-ului: transmisiuni și culegere, analiză de informații din surse deschise.

Helen Fry ne prezintă mai multe exemple de succes²⁵, precum Caroline Chojecki, pionieră în domeniul analizei de informații navale și expertă în analiza informațiilor despre U-boat-urile germane, Helene Aldwinckle, renumită spărgătoare de coduri utilizate de aviația nazistă, Margaret Elizabeth Oliveri și Charlotte „Betty” Webb, care au spart codurile japoneze de transmisiuni, Vera Atkins, ofițer de intelligence și expertă în pregătirea femeilor-spioane, Catherine Townshend, devenită șef în Departamentul MI9 (e), responsabilă de pregătirea și menținerea Camerei M (Centrul Radioelectronic al forțelor britanice de intelligence), Caryl Rosemary Baruing-Gould, expertă în intelligence-ul forțelor aeriene; Constance Babington, ofițer de intelligence și expertă în interpretarea fotografiilor realizate de forțele aeriene britanice. Peste 270 de femei de la Bletchley Park au purtat insigna Corpului de Intelligence.

Alături de munca de teren depusă de acestea s-a remarcat și activitatea desfășurată în interiorul organizației, prin aceasta contribuind la elaborarea, dezvoltarea și păstrarea datelor arhivistice ale instituțiilor în cauză, fie că au lucrat la sediul central din Baker Street sau la sediile locale ale SOE. Helen Fry o menționează în cartea

sa²⁶ pe Marguerita „Margot” Moorse, elementul-cheie al planificării și administrării acestor date la Registrul SOE din Baker Street. Deși se știa că lucrează la Departamentul Transporturi, Margot a răspuns inițial de întregire și statistici în Secția Operațiuni Aeriene a SOE. Foarte repede, aceasta a devenit șefa arhivarilor SOE, fiind secretară la sediul SOE din Londra, în cadrul Biroului responsabil de Balcani, Orientul Mijlociu și Rusia, lucrând îndeaproape cu generalul-maior Colin Gubbins, șef SOE și fost comandant al Brigăzii 24 Gardă. Margot supraveghea toate materialele sensibile privind agenții aflați pe teren, fiind extrem de apreciată pentru abilitățile și eficiența deosebită în organizarea datelor și registrelor SOE. Aprecierea acestor abilități de către superiori a făcut ca Margot să fie promovată pe o poziție echivalentă gradului militar de locotenent de stat major. Cariera acesteia a continuat și după război, în timpul Războiului Rece, Margot lucrând pentru MI5 ca ofițer de legătură.

ÎN LOC DE CONCLUZII

Din păcate, extrem de puțin analiști sau istorici aduc în prim-plan extraordinarele dificultăți, obstacole și pericole cu care s-au confruntat sau se confruntă femeile care lucrează în domeniul intelligence, femei care au reușit și reușesc să exceleze în munca depusă. Extrem de puțin oameni au recunoscut sau recunosc că și angajatele femei au calități și abilități asemenea colegilor lor de sex masculin, precum munca „multi-task”, creativitatea/ inventivitatea, rezistența și răbdarea, minuțiozitatea, abordarea

intuitivă și inteligența emoțională utilizată la soluționarea unor probleme, abilitățile lingvistice și cele de identificare a șabloanelor. În prezent multe din constrângerile specifice secolelor trecute, aplicate femeilor din intelligence, au dispărut, dar cu toate acestea mai există unele reminescente uneori. Cultura organizațională a multora dintre agențiile de intelligence, civile și/sau militare, rămâne, într-un mod subtil, apanajul bărbaților. Mărturiile în acest sens sunt și concluziile interviurilor (amintite la începutul articolului) celor cinci femei ofițer de rang înalt, din domeniul intelligence, care au vorbit despre provocările și prejudecățile întâmpinate într-un mediu considerat a fi apanajul bărbaților.

Deși concluziile emise de către doamnele menționate și reportera Williams Katie Bo erau cât se poate de optimiste, arătând o posibilă schimbare de paradigmă a politicilor de personal în domeniul de intelligence, nu același lucru l-am putut percepe pe continentul european. Aici, discrepanța de gen pare a fi ceva mai mare, fiind „calmată” mai mult pe hârtie și prea puțin în practică, prin utilizarea femeilor ofițer.

Analiza contribuțiilor femeilor evidențiază nu numai capacitatea acestora de a performa într-un mediu dominat tradițional de bărbați, ci și modul în care prezența feminină a reconfigurat dinamici instituționale, strategii operative și abordări analitice. Înțelegerea acestor transformări nu înseamnă doar o reparație simbolică a unei nedreptăți istorice, ci și o condiție necesară pentru adaptarea structurilor de intelligence la provocările complexe ale lumii actuale.

BIBLIOGRAFIE

1. AKKERMAN Nadine, *Invisible Agents. Women and Espionage in Seventeenth-Century Britain*, Oxford University Press, 2018.
2. ANDREW Christopher, *The Defence of the Realm: The Authorized History of MI5*, London, Penguin, 2010.
3. BONESTEEL Alyssa Noelle, „Evolving Perspectives of Women in Intelligence: Can Women Have It All?”, Department of Political Science, Department of Russian and East European Studies, Union College, martie 2017.
4. CHATEL Nicole, *Des femmes dans la Resistance*, Paris, Juilliard, 1972.
5. CORERA Gordon, *MI6. Adevăruri șocante despre istoria serviciilor secrete britanice*, Ed. Litera, 2014.
6. DUNLOP Tessa, *The Bletchley Girls: War, Secrecy, Love and Loss: The Women of Bletchley Park Tell Their Story*, Hodder & Stoughton, London, 2015.
7. FRY Helen, *Women in Intelligence. The Hidden History of Two World Wars*, Yale University Press, New Haven and London, 2023.
8. GARMAN Emma, „World War II's Most Glamorous Spy: Christine Granville”, *The Daily Beast*, July 7, 2013; <http://www.thedailybeast.com/articles/2013/07/07/world-war-two-s-most-glamorous-spy-christine-granville.html>, accesat septembrie 2024.
9. GRANT Hamil, *Spies and Secret Service: The Story of Espionage and its Main Systems and Chief Exponents*, Frederick A Stokes Ed., New York, 1915.
10. GRIMES Sandra, Vertefeuille Jeanne, *Circle of Treason: A CIA account of traitor Aldrich Ames and the men he betrayed*, Annapolis, Naval Institute Press, 2013.
11. HOEHLING A. Adolph, *Women Who Spied*, Dodd Mead, 1967.
12. HUTTON J. Bernard, *Women in Espionage*, McMillan, 1971.
13. KAUFFER Rémi, *Spioane la nivel înalt*, Editura Orizonturi, București, 2023.
14. KNIGHTLEY Phillip, „The History of the Honey Trap”, *Foreign Policy*, 12 martie 2010; <http://foreignpolicy.com/2010/03/12/the-history-of-the-honey-trap/>, accesat la 20.09.2024.
15. MACDONALD P. Elizabeth, *Undercover Girl*, McMillan, 1947.
16. MARTIN J. Amy, „America's Evolution of Women and Their Roles in the Intelligence Community”, *Journal of Strategic Security*, vol. 8, nr. 3, 2015, p. 99-109.
17. MCCARTHY Helen, *Women of the World: The Rise of the Female Diplomat*, London, Bloomsbury, 2014.
18. MCINTOSH P. Elizabeth, *The Role on Women in Intelligence*, Intelligence Profession series, Number Five, Association of Former intelligence Officers (AFIO), 1989.
19. POPESCU Alexandru, *Marea Mistificare. Adevăratele legende ale spionilor*, Ed. Cetatea de Scaun, 2017.
20. PROCTOR M. Tammy, *Female Intelligence: Women and Espionage in the First World War*, New York, New York University Press, 2003.
21. PROCTOR M. Tammy, „Family Ties in the Making of Modern Intelligence”, *Journal of Social History*, vol. 39, nr. 2, 2005, p. 451-466.
22. SHAHAN Jessica Renee, *Spying Gender: Women in British Intelligence 1969-1994*, Department of International Politics, Aberystwyth University, 2009.
23. TRONCOTĂ Cristian, *Istoria serviciilor secrete de la Cuza la Ceaușescu*, vol. I (Cercetașii, fataliștii și ofițerii – 1859-1945), Paul Editions, București, 2020.
24. TOY Rosemary Florence, Smith Christopher, „Women in the shadow war: gender, class and MI5 in the Second World War”, *Women's History Review*, vol. 27, nr. 5, 2018, p. 688-706.
25. VIGURS E. Kate., *The Women Agents of the Special Operations F Section – Wartime realities and post war representations*, Unpublished doctoral thesis, University of Leeds, 2011.
26. WILLIAMS Katie Bo, „Q&A with Senior Women in Military Intelligence”, *Defense One*, 08.03.2020; <https://www.defenseone.com/ideas/2020/03/senior-women-military-intelligence/163613/>.
27. WILLIAMS Katie Bo, „Barred from Combat, These Women Rose to the Top of Military Intelligence”, *Defense One*, 08.03.2020; <https://www.defenseone.com/ideas/2020/03/barred-combat-these-women-rose-top-military-intelligence/163614/?oref=d1-in-article>.
28. *** Central Intelligence Agency, *Director's Advisory Group on Women in Leadership Unclassified Report*, March 2013; <https://www.cia.gov/library/reports/>.
29. *** Central Intelligence Agency, *Typist to Trailblazer series*; <https://www.cia.gov/library/readingroom/collection/typist-trailblazer>.

- ¹ Acest subiect l-am abordat pe larg într-un studiu mai amplu, publicat în nr. 4/2024 al revistei Infosfera (a se vedea Isabela Ancuț, „Femeile și lumea intelligence-ului militar”).
- ² Rémi Kauffer, *Spioane la nivel înalt. Istoria neștiută a spionajului feminin*, vol.1, Editura Orizonturi, 2023.
- ³ Katie Bo Williams, *Q&A with Senior Women in Military Intelligence*, 08.03.2020; <https://www.defenseone.com/ideas/2020/03/senior-women-military-intelligence/163613/>, accesat la 24.08.2024.
- ⁴ Katie Bo Williams, "Barred from Combat, These Women Rose to the Top of Military Intelligence", 08.03.2020; <https://www.defenseone.com/ideas/2020/03/barred-combat-these-women-rose-top-military-intelligence/163614/?oref=d1-in-article>, accesat la 24.08.2024.
- ⁵ *Idem.*
- ⁶ Nadine Akkerman, *Invisible Agents. Women and Espionage in Seventeenth-Century Britain*, Oxford University Press, 2018.
- ⁷ Rémi Kauffer, *Op. cit.*
- ⁸ Rémi Kauffer, *Op. cit.*
- ⁹ *Idem.*
- ¹⁰ Isabela Ancuț, *Op. cit.*
- ¹¹ Tammy M. Proctor, *Female Intelligence: Women and Espionage in the First World War*, New York University Press, 2003.
- ¹² *Idem.*
- ¹³ Helen Fry, *Op. cit.*
- ¹⁴ Women's Auxiliary Army Corps.
- ¹⁵ Helen Fry, *Women in Intelligence. The Hidden History of Two World Wars*, Yale University Press, New Haven and London, 2023.
- ¹⁶ *Idem.*
- ¹⁷ Sir William Stephenson înființase British Security Coordination – BSC, care păstra legătura dintre MI6, SOE și FBI.
- ¹⁸ Tammy M. Proctor, *Op. cit.*
- ¹⁹ Rémi Kauffer, *Op. cit.*, p.167.
- ²⁰ Office of Strategic Services.
- ²¹ Central Intelligence Agency/ Agenția Centrală de Informații.
- ²² Rémi Kauffer, *Op. cit.*
- ²³ Elizabeth P. McIntosh, *Sisterhood of Spies, Women of OSS*, Annapolis, Naval Institute Press, 1998.
- ²⁴ Helen Fry, *Op. cit.*
- ²⁵ Isabela Ancuț, *Op. cit.*
- ²⁶ Helen Fry, *Op. cit.*

REZILIENȚA INDUSTRIEI NAȚIONALE DE APĂRARE - LECTI ÎNVĂȚATE DIN CONFLICTUL DIN UCRAINA

Cătălin ANDRUȘ*
Lucian IVAN**

Abstract

The military conflict in Ukraine, triggered by the Russian Federation, has led to the identification of shortcomings in the Ukrainian national defence industry in terms of supplying the equipment and ammunition needed to support the war effort. These shortcomings, as well as those related to the financing of the military conflict, have highlighted certain lessons learned for the Romanian defence industry and the Romanian Armed Forces.

In this context, it was important to highlight the main developments at international level, with a focus on those at European Union level, to ensure consistent funding necessary for the development and compatibility of the defence industry in the member states of the EU. In this context, it was necessary to present the latest developments at European level on financing mechanisms and the efforts made by European bodies with defence responsibilities to strengthen working formats and financial instruments aimed at modernizing the European defence industry, in a context where the US has expressed reservations about European defence and the need for European states to be more involved in their own defence.

It is therefore necessary that, through the joint and coordinated efforts of military and civilian decision-makers, significant investments to be made in the Romanian defence industry in order to achieve the potential needed to cope with a possible prolonged military conflict.

Keywords: defence industry; resilience; financing; European funds; Romanian armed forces.

INTRODUCERE

Industria de apărare constituie un element important al industriei mondiale, cu o cifră totală de afaceri de ordinul trilioanelor de dolari și cu o rată de profitabilitate foarte mare. Pe lângă aspectele de natură financiar-economică, un element esențial îl constituie caracterul strategic

al acestei ramuri industriale, având în vedere necesitatea asigurării securității naționale, regionale și mondiale.

În acest context, este fundamental pentru un stat ca forțele sale armate să dispună de cea mai bună tehnică pentru a face față unui eventual atac al altui stat sau pentru a descuraja orice încercare a unui eventual adversar de a recurge

*Directorul Colegiului Național de Afaceri Interne.

**Cadru didactic asociat al Colegiului Național de Afaceri Interne.

la acțiuni militare directe, cu efecte în planul securității naționale.

România dispune de o industrie de apărare care, în situația modernizării mijloacelor de producție, diversificării gamei produselor militare realizate și înființării de companii mixte (joint-ventures) cu firme mari din spațiul euroatlantic ar putea face față cerințelor operaționale ale forțelor armate române. O condiție esențială pentru industria autohtonă de apărare o constituie realizarea de investiții consistente, atât din fonduri naționale, cât și din fonduri europene, în scopul modernizării unităților de producție și adaptării continue a gamei de produse la necesitățile operaționale.

Conflictul militar din Ucraina, declanșat de Federația Rusă, a pus presiune pe industria de apărare din Europa, în sensul în care a fost necesară alocarea de resurse suplimentare pentru sprijinul forțelor armate ucrainene în fața atacurilor Federației Ruse. Astfel, în scurt timp a devenit evident faptul că industria de apărare europeană nu poate răspunde în timp real necesităților forțelor armate din statele europene pentru ca acestea să poată face față unui război pe termen lung

În actualul context geopolitic și geostrategic, caracterizat printr-un grad ridicat de impredictibilitate, România joacă rolul atât al unui avanpost de observație (senzori de detecție, culegere de informații), cât și ca avanpost logistic (interoperabilitate cu trupele și echipamentele pre-poziționate ale NATO și hub logistic pentru Ucraina) și de apărare timpurie.

EFORTURI LA NIVEL EUROPEAN PENTRU CONSOLIDAREA INDUSTRIEI DE APĂRARE

Potrivit Secretarului general al NATO, Mark Rutte, *„relația transatlantică și parteneriatul transatlantic rămân piatra de temelie a Alianței noastre. Președintele Trump a reafirmat angajamentul Statelor Unite ale Americii și angajamentul său personal față de NATO și a subliniat, de asemenea, așteptarea ca noi, în Europa, să facem mai mult în ceea ce privește*

*cheltuielile pentru apărare”*¹. De altfel, Europa constituie, în continuare, un partener important pentru Statele Unite ale Americii, având în vedere gradul relevant de compatibilitate și de interdependență între industria americană și cea europeană.

Însă, „războiul tarifelor”, declanșat la nivel mondial de către SUA, a dat semnalul reevaluării relației comerciale transatlantice, fiind necesare consultări și negocieri intense între Administrația Trump și forurile de conducere ale Uniunii Europene pentru detensionarea situației. Prin urmare, este necesar să existe echilibru și disponibilitate de negociere pentru a se putea realiza un parteneriat solid transatlantic bazat pe câștig reciproc și a se evita tentația de a consolida relațiile comerciale în mod disproporționat cu alte state (ex.: cu R.P. Chineză).

La nivelul Uniunii Europene s-a luat decizia utilizării Fondului European de Apărare (FEA), cu un buget total de 7,953 miliarde EUR (2,651 miliarde EUR pentru activități de cercetare și 5,302 miliarde EUR pentru activități de dezvoltare), care are ca principal scop, pe de o parte, creșterea interoperabilității între forțele armate ale statelor membre și, pe de altă parte, reducerea fragmentării producției la nivelul industriei de apărare europene (rata de cofinanțare se încadrează în intervalul 20% - 100%).

De asemenea, FEA are ca scop sprijinirea obținerii autonomiei strategice a Uniunii prin creșterea competitivității, inovării și eficienței industriei de apărare, prin sprijinirea cooperării dintre companiile și centrele de cercetare din statele membre ale UE, atât în faza de cercetare, cât și în faza de producție a tehnologiilor din domeniul apărării. Un alt deziderat al FEA îl constituie stabilirea unei baze industriale și tehnologice solide, competitive și inovatoare în sectorul apărării, aliniată la inițiativele Uniunii Europene referitoare la o mai bună integrare a pieței europene a apărării și, în special, implementarea celor două directive privind

achizițiile publice: transferul în interiorul UE, în sectorul apărării/ o piață internă deschisă și realizarea mai multor soluții inovatoare.

Totodată, prin FEA se intenționează să se realizeze o mai bună exploatare a rezultatelor cercetării în domeniul apărării, acoperind decalajul dintre cercetare și dezvoltare, luând în considerare particularitățile sectorului de apărare. Recent, Comisia Europeană a anunțat că investește 910 milioane de euro prin FEA pentru a dezvolta industria de apărare din statele UE. Această investiție vizează eliminarea principalelor lacune în materie de capacități – cum ar fi mobilitatea forțelor și apărarea cu drone – prin inovare și colaborare între sectorul de cercetare și industria europeană. Această abordare va stimula industria europeană de apărare, în conformitate cu Planul „ReArm Europe” al Comisiei Europene pentru consolidarea capacităților paneuropene de apărare și cu Cartea Albă pentru apărare europeană 2030 (*White Paper for European Defence – Readiness 2030*), definind o nouă abordare a apărării și identificând nevoile de investiții.

FEA promovează colaborarea între întreprinderile de toate dimensiunile și instituțiile de cercetare din UE și Norvegia și impulsionează transformarea și extinderea ecosistemului de apărare al UE, având în centrul său Sistemul UE de inovare în domeniul apărării (EUDIS). Astfel, 45 de milioane de euro au fost alocate, în anul 2025, pentru dezvoltarea tehnologiilor disruptive, menite să modifice sau să înlocuiască produsele, conceptele și capacitățile existente în domeniul apărării, adesea prin valorizarea unor criterii precum simplitatea, accesibilitatea sau raportul cost-beneficiu. Nouă dintre proiectele selectate vizează furnizarea de tehnologii disruptive, cum ar fi proiectul Metastealth, care dezvoltă materiale stealth de generație următoare, adică acele materiale special concepute pentru a reduce semnătura (vizibilitatea) unui obiect față

de sistemele de detectare.

Proiectele nou selectate, ce includ, de asemenea, UAS-uri (sisteme aeriene fără pilot) mici din Ucraina, se concentrează pe dezvoltarea de sisteme aeriene avansate, bazate pe AI. Alte exemple includ proiectul ENGRTII, care reunește peste 45 de actori industriali și organizații de cercetare pentru a dezvolta următoarea generație de giravioane europene până în 2030, și proiectul EUROSWEET, care va crea un sistem european autonom comun de deminare.

De asemenea, FEA a contribuit la obiectivele platformei „Tehnologii strategice pentru Europa” (STEP), inițiativa Comisiei Europene de a stimula dezvoltarea și producția de tehnologii critice în UE, cu un total de 15 teme aferente cererilor de propuneri.

Totodată, Comisia a propus, în luna martie 2025, ca statele membre ale UE să redirecționeze fondurile de coeziune, alocate regiunilor mai puțin dezvoltate ale blocului, către producția de armament – o mișcare care a provocat critici dure, și introducerea unei „clauze de eliberare a banilor” în două fonduri și programe europene – Fondul pentru cercetare și dezvoltare în domeniul apărării și Legea pentru sprijinirea producției de muniție. Scopul este de a produce mai multă muniție și rachete, permițând statelor membre ale UE să transfere fonduri de coeziune în aceste direcții. Prin urmare, se anticipează prelungirea legii până la sfârșitul anului 2026. Potrivit inițiativei, tehnologiile cu dublă utilizare sunt vizate pentru a beneficia de finanțare crescută.

Mai concret, Consiliul pentru Inovare din cadrul programului „Orizont Europa”, care are rolul de a sprijini finanțarea tehnologiilor de vârf, va sprijini și inovațiile cu dublă utilizare și activitățile legate de apărare în viitor. În comunicatul de presă al Comisiei Europene se precizează că scopul este încurajarea unui ecosistem de inovație dinamic, care să accelereze dezvoltarea și implementarea tehnologiilor de

vârf cu dublă utilizare și pentru apărare, precum inteligența artificială și securitatea cibernetică². Se preconizează ca produsele și aplicațiile cu dublă utilizare să primească mai mult sprijin financiar prin intermediul Programului Europa Digitală, care susține dezvoltarea și comercializarea tehnologiilor, precum inteligența artificială și gigafabricile.

În plus, Platforma pentru Tehnologii Strategice pentru Europa ar putea investi în tehnologii și produse suplimentare legate de apărare, într-un efort de a transforma în realitate proiectele de apărare prezentate, în luna martie 2025, în Cartea Albă pentru apărarea europeană – Pregătirea pentru 2030. Strategia Comisiei Europene identifică drept principale domenii în care statele membre trebuie să investească urgent: apărarea antiaeriană și antirachetă, producția de drone și antidrone, rachete și muniții, sisteme de artilerie, folosirea inteligenței artificiale și securitatea cibernetică. Nu este exclus ca investiții suplimentare, să fie finanțate și prin programul Security Action for Europe³.

Acest program a fost înființat ca mecanism prin care statele membre vor avea acces la împrumuturi de până la 150 de miliarde de euro pentru a-și consolida capacitățile de apărare, iar fondurile vor fi direcționate către domenii strategice precum apărarea aeriană, dronele, securitatea cibernetică și alte capabilități esențiale. Scopul programului este de a crește producția europeană de echipamente militare și de a reduce dependența de furnizori externi. Un alt aspect esențial al SAFE este achiziția comună de echipamente militare, elocvent fiind succesul inițiativelor conduse de Cehia și Danemarca pentru furnizarea de arme și muniții Ucrainei.

În completarea SAFE, UE oferă și posibilitatea statelor membre de a redirecționa fonduri de coeziune către proiecte legate de apărare, inclusiv infrastructură, cercetare și dezvoltare. Această opțiune este voluntară și va fi supusă aprobării Parlamentului și Consiliului

UE. Mai mult, planul „ReArm Europe” include măsuri pentru mobilizarea investițiilor private prin intermediul Băncii Europene de Investiții și a viitoarei Uniuni a Economiei și Investițiilor. Acest plan, în valoare de 800 de miliarde de euro, este dedicat pentru apărarea și securitatea europeană și a fost aprobat la data de 6 martie 2025 de liderii celor 27 de state membre ale UE. Concluziile șefilor de stat și de guvern statuează că Europa trebuie să devină suverană, mai responsabilă pentru propria apărare și mai bine echipată pentru a acționa și a face față în mod autonom provocărilor și amenințărilor imediate și viitoare și că UE va accelera mobilizarea instrumentelor și a finanțării necesare, reafirmând totodată că o Uniune Europeană a securității și apărării ar fi „complementară NATO”, alianță care rămâne, totuși, fundamentul apărării colective pentru toate statele sale membre⁴.

Prin aceste mecanisme (SAFE, ReArm Europe) sunt vizate, pe de o parte, activarea clauzei de scutire națională din Pactul de Stabilitate și Creștere, care va permite statelor membre să-și crească semnificativ cheltuielile pentru apărare fără a declanșa procedura de deficit excesiv, ceea ce ar putea crea un spațiu fiscal de aproape 650 de miliarde de euro, pe o perioadă de patru ani, în bugetele naționale de apărare cumulate ale tuturor membrilor, iar pe de altă parte, crearea unui nou instrument care va furniza 150 de miliarde de euro sub formă de împrumuturi pentru investiții în apărare.

Un alt element important este utilizarea bugetului UE prin mecanisme suplimentare și stimulente pentru ca statele membre să poată folosi fondurile de coeziune pentru a-și spori cheltuielile pentru apărare. Prin aceste măsuri se urmărește și mobilizarea capitalului privat, prin accelerarea Uniunii Piețelor de Capital și prin Banca Europeană de Investiții⁵. Prin lansarea SAFE și a altor măsuri complementare, Uniunea Europeană arată că este pregătită să își asume un rol mai activ în garantarea securității proprii și a aliaților săi și vine în întâmpinarea solicitărilor președintelui SUA, Donald Trump,

care a cerut expres statelor europene din NATO să investească mai mult în propria apărare (5% din PIB). În caz contrar, liderul de la Casa Albă a avertizat că SUA ar putea să-și reconsidere poziția în Alianța Nord-Atlantică referitoare la apărarea Europei⁶. În consecință, oficialii europeni au menționat faptul că aceste propuneri vor fi „*formalizate într-un document viitor*”, în luna iunie 2025, pentru ca statele membre și Parlamentul European să le poată analiza și să poată lua o decizie informată⁷.

DECLARAȚII ALE OFICIALILOR EUROPENI PRIVIND INDUSTRIA DE APĂRARE

Într-o perioadă marcată de provocări geopolitice fără precedent, Uniunea Europeană a făcut un pas decisiv către consolidarea capacităților sale de apărare prin lansarea instrumentului financiar SAFE. Președinta Comisiei Europene, Ursula von der Leyen, a prezentat această inițiativă în cursul lunii martie 2025, în cadrul unei dezbateri în Parlamentul European privind securitatea europeană, subliniind urgența consolidării apărării europene ca răspuns la schimbarea mediului de securitate. Din declarația președintei Comisiei Europene rezultă nevoia iminentă ca planurile de înarmare la nivelul UE să prindă cât mai repede contur, iar implementarea acestora să se realizeze în cel mai scurt timp. Totodată, aceasta a recunoscut că certitudinile din trecut privind securitatea și dependența de aliații externi au fost răsturnate. Astfel, înaltul oficial European a declarat că „*După Războiul Rece, mulți au crezut că Rusia se poate integra în arhitectura europeană de securitate. Alții au crezut că ne putem baza pe protecția americană, pe termen nelimitat. Și așa ne-am coborât așteptările. Am crezut că ne bucurăm de dividendele păcii, dar în realitate aveam un deficit în cheltuielile de apărare. Timpul iluziilor s-a terminat acum. Europa este chemată să aibă grijă de apărarea ei și nu în viitorul îndepărtat, ci chiar de astăzi*”⁸.

Relevant este și faptul că oficialul european a recunoscut că Europa a trăit prea mult timp cu iluzia că securitatea sa este garantată, reducând, în consecință, cheltuielile pentru apărare la mai puțin de jumătate față de nivelul din timpul Războiului Rece, iar în prezent acest deficit de securitate menționat poate fi acoperit exclusiv prin realizarea de investiții consistente în industria de apărare europeană și creșterea rezilienței acesteia în situația unui conflict militar deschis.

În același context, comisarul european pentru apărare, Andrius Kubilius, a punctat faptul că este necesară o integrare mai mare între industriile de apărare europeană și ucraineană, pentru a facilita dezvoltarea de proiecte comune sau procese comune de achiziții publice. În opinia sa, Europa poate învăța din industria inovatoare a Ucrainei, progresele acesteia în domeniul producției de drone și utilizării inovatoare a inteligenței artificiale fiind exemple relevante⁹.

Prin urmare, UE propune activarea clauzei de excepție bugetară națională, prevăzută în noile reguli fiscale, prin care investițiile în apărare vor fi exceptate de la calculul deficitului bugetar. Astfel, statele membre ar putea alocă până la 650 de miliarde de euro suplimentar pentru apărare în următorii patru ani, reprezentând o posibilă creștere de 1,5% din PIB a bugetului de apărare a fiecărui membru. Aceste cerințe sunt conforme cu doleanțele Administrației Trump, care a solicitat în repetate rânduri ca statele europene să investească mai mult în dotarea propriilor forțe armate, recurgând chiar la avertizări potrivit cărora SUA nu vor apăra țările care nu sunt preocupate de propria apărare. Din această perspectivă se explică și tonul imperios și de urgență al președintei Comisiei Europene care cerea „*acum*” creșterea accelerată a investițiilor în apărare, punctând că aceasta este principala măsură care ar putea transforma rapid și eficient bugetele de apărare ale statelor membre ale UE.

Înaltul Reprezentant al UE pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate, Kaja Kallas,

a susținut, în cadrul celui de-al doilea Forum UE-Ucraina al industriei de apărare (Bruxelles, 12 mai 2025) ideea că Uniunea Europeană pregătește terenul pentru integrarea industriei de apărare din Ucraina în ecosistemul european. Până în prezent, UE este cel mai mare investitor public în industria de apărare ucraineană, cu o investiție semnificativă de 1,4 miliarde de euro din „profituri excepționale” (obținute din profiturile nete rezultate din imobilizarea activelor Băncii Centrale a Federației Ruse)¹⁰. În cadrul forumului, Ucraina și Asociația Industriilor Aerospațiale și de Apărare din Europa (ASD) au semnat un memorandum de înțelegere pentru consolidarea cooperării industriale în domeniul apărării. Inițiativele sunt menite să atragă mai multe investiții ale UE în sectorul de apărare al Ucrainei și să aprofundeze legăturile industriale dintre cele două părți.

De altfel, în temeiul Regulamentului privind planul ReArm Europe/Readiness 2030, Ucraina a fost deja asociată pe deplin pentru a asigura alinierea între sectorul său de apărare și cel al UE. Acest parteneriat va permite Ucrainei să participe la inițiative comune de achiziții publice și va permite statelor membre ale UE să cumpere echipamente militare de la industria de apărare ucraineană¹¹. Totodată, Comisia Europeană a anunțat că UE și statele sale membre vor continua să depună eforturi pentru a furniza Ucrainei o asistență militară mai mare și mai rapidă, în special prin intermediul instrumentului de finanțare Facilitatea Europeană pentru Pace: „UE sprijină achizițiile publice comune între statele membre și Ucraina și încurajează achizițiile publice de la industria de apărare ucraineană, împreună cu întreprinderile comune între industria de apărare europeană și cea ucraineană”¹². Cooperarea consolidată dintre industria de apărare ucraineană și cea europeană se bazează și pe eforturile depuse de Biroul UE pentru Inovare în Domeniul Apărării de la Kiev (EUDIO). Acest birou promovează legături mai

strânse și integrarea Ucrainei în baza industrială europeană de apărare, consolidând obiectivele comune în materie de securitate și inovare¹³.

EVOLUȚII LA NIVELUL INDUSTRIEI ROMÂNEȘTI DE APĂRARE

Investițiile realizate în ultimii ani au avut ca scop modernizarea facilităților de producție a muniției și armamentului, achiziția de echipamente performante tehnologic, precum și adaptarea continuă a proceselor de fabricație la cerințele specifice pieței de apărare la nivel euroatlantic¹⁴. Cu toate acestea, în ciuda măsurilor pro-active pentru consolidarea capacităților operaționale și pentru alinierea la standardele tehnologice internaționale prin realizarea de investiții semnificative în infrastructura industriei naționale de apărare, se constată că, în continuare, există o dependență externă de anumite componente esențiale pentru Armata României. Astfel, industria românească de apărare se bazează, într-o măsură semnificativă, pe componente importate din statele membre ale Uniunii Europene și state terțe, precum Statele Unite ale Americii; companiile autohtone de apărare importă componente esențiale destinate sectorului de apărare, în principal de la companii din state cu tradiție și cu capacitate industrială avansată în domeniul apărării, precum Franța, Israel, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, Germania, Polonia, Austria, Italia și SUA.

În situația unui conflict militar de amploare la nivel european este necesar ca industria națională de apărare să poată susține efortul de război în care ar fi angajate forțele armate române. Pentru îndeplinirea acestui deziderat se impune adoptarea unor măsuri care să prioritizeze revitalizarea industriei autohtone de armament. Doar în măsura în care industria de apărare românească reușește să fie rezilientă și să atragă investitori străini importanți, dispuși să aloce sume importante pentru retehnologizare și pentru implementarea de know-how modern,

se va reuși construirea unui complex militar performant care să asigure, în mare parte, necesarul de echipamente militare și muniție pentru forțele armate române.

Trebuie ținut cont și de faptul că reducerea dependențelor de importul de echipamente militare și, mai ales, de muniție, necesită a fi o prioritate pe agenda decidenților români. Situația de securitate din proximitatea României impune o abordare coordonată pentru creșterea alocărilor bugetare de la 2,5% la cel puțin 3,5% din PIB pentru apărare, iar o mare parte din aceste fonduri trebuie alocate modernizării accelerate a infrastructurii forțelor armate române. Este relevant și faptul că România va încerca să obțină cel puțin 5 miliarde de euro din cele 150 de miliarde pe care Comisia Europeană intenționează să le împrumute pentru o apărare mai bună a celor 27 de state membre ale UE. Acest deziderat poate fi atins numai dacă reprezentanții industriei de armament din România vor fi capabili să prezinte Comisiei Europene proiecte viabile, conform solicitărilor și priorităților stabilite în documentele europene.

Recent, oficialii Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului (MEDAT) au menționat faptul că în ipoteza unei agravări a climatului comercial internațional, operatorii afectați pot analiza punctual soluții alternative pentru redirecționarea fluxurilor de aprovizionare către alți furnizori acreditați din state partenere. De menționat faptul că, în prezent, MEDAT are în subordine 25 de companii din industria apărării, acoperind diferite domenii, de la aviație și șantiere navale până la producerea de armament.

LECȚII ÎNVĂȚATE DIN CONFLICTUL MILITAR DIN UCRAINA

Conflictul militar din Ucraina a generat probleme majore în ceea ce privește alimentarea cu armament și muniție modernă a forțelor armate ucrainene pentru a putea face față efortului de război cu forțele ruse, care dispun de personal

superior din punct de vedere numeric și de un complex militar de război care este alimentat cu peste 6,7% din PIB-ul Federației Ruse. În context, Ucraina este în continuare dependentă de importurile de armament modern din statele din spațiul euroatlantic, propria industrie de apărare nefiind capabilă, cu toate eforturile depuse de autoritățile de la Kiev, să satisfacă nevoile operaționale ale forțelor armate.

Un alt aspect evidențiat de conflictul militar din Ucraina este reprezentat de nivelul ridicat de costuri (financiare, umane, tehnologice și de altă natură), resursele destinate efortului de război fiind perisabile, prin urmare existând o nevoie constantă de (re)suplimentare, un rol esențial fiind deținut în acest caz de parteneriatele bi- și multilaterale încheiate încă de pe timp de pace.

O altă problemă întâmpinată de Ucraina a constituit-o modalitatea în care industria proprie a trecut de la starea de pace la producția de război, fiind identificate disfuncții pe toate liniile, de la producerea de echipament militar și armament uzual care nu îngloba tehnologii avansate, dar care este absolut vital pentru susținerea efortului de război, până la asigurarea interoperabilității între diferite categorii de forțe pentru a putea coordona și dirija o ofensivă sau contraofensivă la linia de contact cu forțele armate inamice.

În acest context, războiul ruso-ucrainean constituie un bun prilej pentru a evalua actualele disfuncții/ neajunsuri prezente la nivelul statelor membre ale Uniunii Europene. Din acest punct de vedere, este necesar să existe o cât mai mare autonomie la nivel național, iar la nivelul organizației este obligatoriu să se producă toate tipurile de armament și muniții în cantități suficiente, astfel încât, în caz de forță majoră, să poată fi livrate către statul/ statele atacate. Așadar, una dintre priorități, este refacerea, în regim de urgență, a stocurilor de muniții.

CONCLUZII

Susținerea efortului de război de către industria de apărare constituie o mare provocare atât pentru autoritățile militare, cât și pentru

cele civile responsabile cu asigurarea resurselor financiare necesare pentru acest efort. Din această perspectivă, se impune intensificarea cooperării civil-militare, în special între factorii responsabili din instituțiile cu responsabilități în acest domeniu (Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Economiei), pentru a realiza o acțiune sinergică și coordonată pentru sprijinirea industriei naționale de apărare.

În context, este evidentă importanța măsurilor luate pe timp de pace, măsuri care urmăresc să pregătească industria de apărare pentru o eventuală trecere la producția de război într-un timp foarte scurt și fără sincope funcționale semnificative, atunci când situația o va impune. În acest sens, este necesară adaptarea producției de armament și muniții la cerințele

forțelor armate române pentru ca acestea să poată răspunde eficient în cazul necesității susținerii unui efort de război continuu și pe termen lung.

În prezent, industria autohtonă de apărare nu este suficient de dezvoltată încât să acopere necesarul forțelor armate române; în această situație, devine absolut obligatoriu ca echipamente moderne să fie achiziționate pe timp de pace (să se încheie acorduri pentru achiziția acestora). În același timp, creșterea rezilienței la nivelul industriei naționale de apărare a devenit o cerință fundamentală atunci când se discută/ implementează orice plan menit să asigure resursele militare necesare pentru susținerea unui conflict militar major, pe o durată lungă de timp.

BIBLIOGRAFIE

1. IVAN Lucian, *Analiza predictivă a pieței de armament*, Editura AIUS, Craiova, 2020, ISBN 978-606-562-903-5.
2. IVAN Lucian, “*Romanian arms industry – past, present and future*”, Generis Publishing House, 2021, ISBN: 9798710108451.
3. IVAN Lucian, “Influence of the Economic Crise provided by COVID-19 on the level

of the Defence Industry”, revista *Economia Contemporană*, nr. 2/2020, Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești, ISSN 2537-4222.

4. *** <https://www.caleaeuropeana.ro>.
5. *** <https://www.defenseromania.ro>.
6. *** <https://www.euractiv.ro>.
7. *** <https://romania.europalibera.org>.
8. *** <https://www.stiripesurse.ro/>.

- ¹ Secretarul General al NATO a făcut această declarație în cadrul conferinței de presă de la sediul NATO din Bruxelles, pe 06.03.2025; <https://en.haberler.com/nato-secretary-general-rutte-trump-clearly-2062146>.
- ² „Planul de acțiune privind sinergiile între industriile civile, de apărare și spațiale”, publicat în EU Monitor; https://eumonitor.eu/9353000/1/j4nvhdsc8bljza_j9vvik7m1c3gyxp/vlgjg9tt4ctc?_utm_source, 15.02.2021.
- ³ Președinta Comisiei Europene, Ursula von der Leyen, a menționat faptul că aceste împrumuturi vor finanța achiziții de la producători europeni pentru a stimula industria de apărare. Contractele vor fi multianuale, oferind predictibilitate companiilor din sectorul de apărare și sprijinind investițiile pe termen lung.
- ⁴ La data de 06.03.2025, a avut loc o reuniune specială a Consiliului European, în cadrul căreia liderii UE au adoptat concluzii oficiale privind securitatea și apărarea europeană. Declarațiile oficiale pot fi consultate pe site-ul Consiliului UE „European Council conclusions on competitiveness, European defence and security and migration”; https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/03/20/european-council-conclusions-on-competitiveness-european-defence-and-security-and-migration/?utm_source.
- ⁵ <https://www.caleaeuropeana.ro/ue-lanseaza-mecanismul-safe-de-150-de-mld-euro-pentru-aparare-dupa-razboiul-rece-unii-au-crezut-in-integrarea-rusiei-in-securitatea-europei-si-in-protectia-nelimitata-a-sua-am-creat-un-deficit-de/>
- ⁶ <https://romania.europalibera.org/a/romania-se-pregateste-sa-ceara-comisiei-europene-miliarde-de-euro-pentru-o-aparare-mai-buna/33388362.html>.
- ⁷ <https://www.euractiv.ro/eu-elections-2019/comisia-aloca-fonduri-pentru-stimularea-industriei-europene-de-aparare-72846>.
- ⁸ „UE își întărește apărarea. Ursula von der Leyen: Ordinea securității europene este zguduită”; https://www.euronews.ro/articole/securitatea-europei-discutata-in-parlamentul-european-ursula-von-der-leyen-pacea?utm_source.
- ⁹ https://www.defenseromania.ro/ue-vrea-ca-industriile-de-aparare-europene-si-ucraineana-sa-produca-impreduna-mai-mult_633714.html.
- ¹⁰ Robert Lupișu, „Acord al țărilor UE: Un ajutor militar de 1,4 miliarde de euro pentru Ucraina, finanțat în premieră din profiturile excepționale ale activelor înghețate ale Rusiei”; https://www.caleaeuropeana.ro/acord-al-tarilor-ue-un-ajutor-militar-de-14-miliarde-de-euro-pentru-ucraina-finatat-in-premiera-din-profiturile-excepționale-ale-activelor-inghetate-ale-rusiei/?utm_source.
- ¹¹ <https://www.caleaeuropeana.ro/ue-pregateste-terenul-pentru-integrarea-industriei-de-aparare-din-ucraina-in-ecosistemul-european/>
- ¹² Comisia Europeană, First meeting of the EU-Ukraine Task Force on Defence Industrial Cooperation, 14.05.2025; disponibil online la https://defence-industry-space.ec.europa.eu/first-meeting-eu-ukraine-task-force-defence-industrial-cooperation-2025-05-14_en.
- ¹³ Comisia Europeană, EU Defence Innovation Office in Kyiv (EUDIO), 14.05.2025; disponibil online la https://defence-industry-space.ec.europa.eu/first-meeting-eu-ukraine-task-force-defence-industrial-cooperation-2025-05-14_en.
- ¹⁴ https://www.stiripesurse.ro/industria-de-aparare-din-romania-dependenta-de-importuri-in-proporie-de-pana-la-70prc-componente-aduse-din-ue-si-sua_3679136.html.

„EARLY WARNING” ÎN IANUARIE 1939. SERVICIUL SECRET AL ARMATEI ROMÂNE AVERTIZEAZĂ DESPRE PERICOLUL EXPANSIONISMULUI GERMAN ÎN EUROPA

*Ioan-Codruț LUCINESCU**

Abstract

The 1930s brought profound changes in international relations, with Europe witnessing a revival of revisionism; Germany and the Soviet Union, the great losing powers of the First World War, took the initiative to abolish the Versailles peace system.

Nazi Germany resumed the pan-German ideas of the early 20th century, trying on multiple levels to become the dominant power in Central and Eastern Europe. Romania, due to its geographical position and vast natural resources, became a principal target for German expansionist plans.

Keywords: *Secret Service; Romania; the Third Reich; expansionism; boundary line; romanian strategic interests; Central Europe.*

INTRODUCERE

Rusia lui Lenin și, apoi, URSS-ul lui Stalin au încercat, în cele două decenii interbelice, să destabilizeze statul român prin toate metodele și mijloacele pe care le-au avut la îndemână (încă nu putea fi vorba de declanșarea unui război real împotriva țării noastre) – acerbă propagandă cu ajutorul mișcării comuniste, tentative de declanșare a unor răcoale țărănești (septembrie 1924), greve în diverse ramuri industriale și, nu în ultimul rând, o complexă activitate de spionaj pe teritoriul național.

Ungaria horthystă și Germania național-

socialistă au reprezentat, de asemenea, factori de presiune la adresa României, la fel de periculoși ca și Uniunea Sovietică. Suveranitatea națională, integritatea teritorială și securitatea țării erau contestate de Berlin și Budapesta, care își fixaseră drept obiectiv strategic de politică externă eliminarea sistemului de pace de la Versailles, cele două state constituind o reală amenințare pentru frontiera noastră de vest.

De altfel, teritoriul românesc a reprezentat o „țintă strategică” pentru Berlin încă de la venirea la putere a lui Adolf Hitler (ianuarie 1933), acest fapt fiind deja cunoscut în epocă ca urmare a reliefării viziunii sale geopolitice în lucrarea „Mein

**Autorul este expert în studii privind istoria serviciilor de informații.*

România întregită (1918 - 1940)

Kampf”. Interesul special provenea din faptul că extinderea influenței asupra spațiilor carpato-danubian și balto-pontic, inclusiv a gurilor Dunării, permitea Germaniei să își recapete și chiar să își consolideze pozițiile strategice ce leagă Peninsula Balcanică de Europa Centrală, de spațiile nordului și estului continentului. În plus, fiind o mare putere industrială, dar lipsită de resurse naturale, Germania ar fi putut valorifica în beneficiu propriu uriașele rezerve de petrol și cereale existente în zonă (vitale pentru susținerea războiului modern).

Aceeași importanță se atribuia la Berlin și poziției geografice a României față de URSS; un control direct exercitat asupra țării noastre ar fi constituit un avantaj strategic evident, atât din punct de vedere militar (ar fi facilitat considerabil un potențial atac împotriva Rusiei Sovietice), cât și economic (se avea în vedere, în primul rând, zona petroliferă Valea Prahovei). Faptul este elocvent exprimat în rapoartele Serviciului Secret de Informații către guvern și Rege, tot mai alarmante după Acordul de la München (septembrie 1938): „România, intrată sub dependența Germaniei, constituie prin bogățiile sale, cereale-petrol, și prin situația

frontierei sale de Est, în prelungirea frontierei cehoslovace, baza de operație strategico-economică, în vederea desfășurării sigure a celei mai grele etape, spre Est și spre Sud”¹.

Rolul important al României în ecuația de putere europeană din primele decenii ale secolului XX era subliniat de Eugen Cristescu, șeful Serviciului Special de Informații (SSI) în perioada alianței țării noastre cu cel de-al Treilea Reich: „În perioada neutralității, cât și în timpul războiului (1914-1918, n.n.) se făcuseră însă și o mulțime de constatări interesante asupra poziției României în Sud-Estul Europei. Teritoriul român constituie o poziție cheie prin așezarea lui geografică, cât și prin bogățiile naturale de care dispune.

Situat în această răscruce de drumuri între Orient și Occident, el poate servi drept o trambulină de pe care se avântă jocul de interese politice, economice și militare ale diferitelor state. Tentativa de penetrație germană, în virtutea vechii concepții preconizate în dictonul „Drang nach Osten” s-a ciocnit întotdeauna de interesele engleze de dominație în Orientul Apropiat și acest conflict s-a disputat adesea pe teritoriul român.

Zăcămintele de petrol, cărbuni, sare și alte minerale, rezervele de cereale și prezența Dunării ca arteră internațională de comunicație amplifică importanța acestei zone de interese contradictorii. De aceea, serviciile de informații străine și-au încrucișat adesea săbiile peste pământul românesc, în urmărirea obiectivelor fixate de statele cărora le aparțineau și pe care trebuiau să le protejeze.

Acest război al „forțelor nevăzute” a fost resimțit și de serviciile române de informații. (...) În fața acestor constatări, Marele Stat Major s-a hotărât în cursul anului 1924 să înființeze un serviciu civil de informații după modelul serviciului civil francez, atașat la Secția a II-a. Astfel a luat ființă Serviciul Secret al Marelui Stat Major”².

SSI AVERTIZEAZA DESPRE PERICOLUL EXPANSIONISMULUI GERMANIEI

Într-un amplu studiu documentar adresat factorilor de decizie politică în stat, Serviciul Secret de Informații al armatei prezenta, în ianuarie 1939, în mod structurat și cu argumente pertinente, bazate pe o complexă activitate informativă, pericolul pe care Germania condusă de Adolf Hitler îl reprezenta pentru integritatea teritorială și statală a României întregite după Primul Război Mondial.

Analiza începea cu detalierea proiectelor istorice ale Germaniei de creare a unui vast imperiu continental, prin împingerea granițelor mult spre Est, acest obiectiv strategic fiind urmărit cu tenacitate în primele două decenii ale secolului XX. Deși înfrântă în Primul Război Mondial, dorința Berlinului de expansiune în centrul și estul continentului a rămas o constantă a politicii statului, la fel cum tendința „imperială” a Uniunii Sovietice³ continuase la fel de vie ca în perioada țarismului.

„Indiferent de regimurile care au condus Germania de la războiu până astăzi, fie cel social-democrat de pe timpul Republicii, fie cel național-socialist de astăzi, au lucrat continuu și cu perseverență, cel dintâiu într-un ritm mai temperat, cel de al doilea într-un ritm mai

viu, la refacerea Statului și pregătirea maselor pentru realizarea țelurilor politice germane de totdeauna.

În special partidul național-socialist în frunte cu Hitler a reușit, grație puterii de muncă, disciplinei și perseverenței acestui popor, să-l scoată, într-un timp foarte scurt, din starea de desorientare și agitațiuni în care fusese aruncat de virusul comunist, să-l strângă într-un bloc puternic de 80 de milioane locuitori și să-i redeștepte în suflet încrederea în forțele sale și interesul pentru marile probleme ale patriei germane.

După unificarea internă și aproape concomitent cu organizarea unei armate modern pregătite și înzestrarea ei pentru războiu, conducătorii celui de-al Treilea Reich au trecut la realizarea, pe etape, a unui program politic mult asemănător cu vechiul proiect întocmit de către cercurile pangermaniste”⁴.

Numărul mare de state existente în centrul și estul Europei, relativa lor slăbiciune militară, litigiile teritoriale existente pretutindeni în această parte a continentului, precum și greutățile economice majore întâmpinate odată cu criza economică mondială nu au permis constituirea unui bloc unitar capabil să se opună eficient politicilor revizioniste care preluaseră inițiativa în relațiile internaționale.

De asemenea, marile puteri învingătoare, Franța și Marea Britanie „susținând până în ultimul timp (1939, n.n) politica de pace și dezarmarea în cadrul Ligii Națiunilor, au fost depășite mult sub raportul înarmărilor de către statele totalitare, Germania și Italia”.

Schimbarea accelerată a sistemului internațional și lipsa evidentă a unei predictibilități în evoluția continentului erau aspecte care au derutat autoritățile din marea majoritate a statelor, inclusiv la nivelul structurilor de intelligence. Este și cazul documentului redactat de către SSI, nefiind anticipată o implicare armată a Franței și Angliei pentru stoparea expansionismului german: „Din această cauză este foarte probabil că se vor abține 1-2 ani dela o intervenție în favoarea micilor state din Europa Centrală”. Marea epurare stalinistă, care încă se manifesta cu putere în URSS, crease, în străinătate, imaginea

unei Armate Roșii incapabile să acționeze la nivel strategic: „Rusia Sovietică care înainte de 1914, împreună cu Franța și Anglia, asigura în Europa un echilibru politic capabil de a rezista Germaniei, astăzi (ianuarie 1939, n.n.) din cauza defecțiunilor sale interne și mai ales a purificării cadrelor armatei nu mai contează pentru nimeni ca o forță capabilă de a putea interveni în afara frontierelor sale”⁵⁵.

Ocuparea Cehoslovaciei în perioada următoare (martie 1939) a condus la o schimbare evidentă în politica pacifistă a guvernelor francez și britanic, pregătirile acestora pentru un posibil război împotriva Germaniei accelerându-se. Peste numai jumătate de an, Europa privea cu stupefacție „prietenia germano-sovietică”, oficializată prin Acordul din 23 august 1939, urmată, o săptămână mai târziu, de declanșarea a ceea ce va fi a doua conflagrație mondială.

Documentul reliefează adaptabilitatea politicii revizioniste germane, care a preluat temele statuate prin tratatele de pace din perioada 1919-1923, pentru crearea, la nivel internațional, a unei imagini de legalitate. Astfel, „experiențele încercate cu ocazia anexării Austriei și a regiunilor sudete au dat actualilor conducători ai Germaniei posibilitatea de a verifica și perfecționa o nouă metodă în politica de expansiune pe continent.

Pe de o parte, s-a adoptat <principiul autodeterminării popoarelor> care a servit de bază Marilor Puteri aliate la încheierea tratatelor de pace din 1919-1920, pe care Germania îl lansează astăzi, sustinând drepturile minorităților etnice germane și de altă naționalitate, de a hotărî singure de soarta lor. Acest procedeu este întrebuintat cu scopul de a-și atrage simpatia statelor cu revendicări teritoriale și de a provoca dezordini în statele vizate, prin agitarea minorităților conlocuitoare.

Pe de altă parte, printr-o intensă propagandă și subvenții bine ținute, s-a înlesnit infiltrarea în aceste state a ideilor și principiilor naziste, determinând curente și mișcări extremiste de dreapta, favorabile Germaniei”⁵⁶.

Prin intermediul rețelei informative create de către SSI în rândul organizațiilor de extremă dreapta din țară sunt prezentate informații precise

despre amploarea implicării germane nu numai în viața politică românească, dar și în societate, în ansamblul ei: „A stabilit strânse legături cu grupările extremiste de dreapta: „Partidul Național Creștin” și „Mișcarea Legionară” favorabile unei apropieri și chiar unei alianțe cu Germania. Din informațiile primite la acest Serviciu, rezultă că Germania a trimis în ultimul an, pentru organizațiunile de mai sus și pentru Partidul German din România, o subvenție de 20 de milioane mărci (circa 800.000.000 lei).

Cu ajutorul minorității germane din România și a numeroșilor agenți formați și trimiși în țara noastră ca turiști, oameni de afaceri, specialiști etc., Germania adună informațiuni foarte detaliate asupra resurselor din țara noastră, întreprinderilor industriale, comerțului și activității statului nostru pe orice teren, întocmind statistici, hărți și dări de seamă.

La Munchen funcționează un institut care se ocupă cu strângerea a tot felul de date asupra statelor din Europa Centrală și Orientală, la care, crezând că este vorba de un institut cu caracter științific, colaborează și numeroși specialiști de la noi”⁵⁷.

Astfel, se observă complexitatea politicii expansioniste germane în Europa Centrală și de Est, politică multidimensională abordată și translatată de către Berlin într-o manieră coerentă atât pe teritoriul național (german), cât și în statele din această parte a continentului.

„Expansiunea Germaniei în Sud-Estul Europei este cu mult zel pregătită, nu numai pe teritoriul său, ci chiar și pe teritoriul statelor vizate de această expansiune.

Această pregătire se face:

Pe teren politico-intern.

Prin infiltrarea ideilor și principiilor naziste, cu scopul de a spori, pe de o parte, simpatiile politice în favoarea sa, iar pe de altă parte, de a crea agitațiuni și desagrega forțele de rezistență ale acestor națiuni (Austria, Cehoslovacia, Ungaria și România).

Aceste tendințe au fost demascate mai cu seamă cu ocazia desființării „Gărzii de Fier”, cu care ocazie presa germană a atacat România în forma cea mai violentă.

Pe teren politico-extern.

Urmărește îndeaproape relațiunile dintre aceste state, intervenind direct ori de câte ori se încearcă o combinațiune care s-ar putea opune tendințelor sale de expansiune pe această direcțiune.

Pe teren economic.

Stăruie prin toate mijloacele de a restabili în cel mai scurt timp, în bazinul dunărean, influența sa categorică și exclusivă.

Pe teren cultural.

Printr-o activitate bine dirijată, face ca spiritul și cultura germană să procedeze și să ajute expansiunea sa economică și politică în aceste state.

Pe teren militar.

Contribuie la înarmarea statelor cu cari întrevede o colaborare militară în acțiunile sale viitoare (Bulgaria, Ungaria), iar asupra statelor vizate (inclusiv România, n.n.) se informează pentru a le cunoaște cât mai bine sub toate raporturile”⁸.

În încheierea studiului redactat la nivelul structurilor de analiză ale Serviciului Secret de Informații al armatei este evidențiat faptul că informațiile prezentate sunt rodul exclusiv al activității specifice a Serviciului, urmărindu-se creionarea unui tablou politico-economico-militar obiectiv, „neviciat” de aspecte cu caracter subiectiv (era aplicat, cu profesionalism, principiul „sine ira et studio”); de asemenea, este scos în evidență principalul rol al SSI – activitatea (internă și externă) de culegere de informații relevante pentru menținerea integrității și funcționalității statului și informarea factorilor de decizie (prin produse de intelligence) asupra pericolelor și amenințărilor la adresa securității naționale a României.

Astfel, în final, documentul relevă următoarele: „România, continuând să-și păstreze aceeași atitudine corectă față de toate statele în contra cărora niciodată nu a conspirat și nu a râvnit nimic, să provoace în atitudinea lor aceeași lealitate, aceeași sinceritate și același răsunet al simțămintelor sale de pace și de bună înțelegere. Îndeosebi față de Germania, așa cum a procedat și în trecut, tot astfel și astăzi să i se deschidă

posibilități de cea mai largă și sigură colaborare pe teren economic, fapt care să satisfacă pe deoparte necesitățile Germaniei și, pe de altă parte, să ducă la o înflorire a statului nostru.

Dacă, însă, Germania, așa cum istoria a înregistrat evoluția sistemelor de expansiune a diferitelor state, va înțelege că expansiunea economică înseamnă hegemonie politică și deci stăpânirea noastră, România să pregătească din vreme barajul care să se opună forței brutale a cotropitorului.

Dacă expansiunea germană are nevoie neapărat de imensele bogății ale României, trebuie să facem să înțeleagă lumea întreagă și în special statele amenințate că, cotropirea astăzi a României și așezarea Germaniei la Gurile Dunării, înseamnă mâine așezarea ei la Triest și imediat apoi stăpânirea Peninsulei Balcanice și calea deschisă spre Asia”.

Germania național-socialistă urma să repurteze succes după succes la numai două luni de la sinteza informativă prezentată conducerii statului român, ocupând, fără a întâmpina rezistență, Cehoslovacia. Astfel, capacitatea Berlinului de negociere de pe poziții de forță creștea exponențial, intrând, însă, în coliziune directă cu interesele strategice ale Parisului și Londrei; drumul spre declanșarea celei de-a doua conflagrații mondiale era, prin urmare, larg deschis.

*Unități militare germane intrând în Praga,
15 martie 1939⁹*

EPILOG

Ascensiunea rapidă a Germaniei naziste în relațiile internaționale și succesele politico-militare înregistrate în anii 1938-1939 au condus la o reorientare, la început timidă, a României spre Berlin, materializată și în conturarea unui parteneriat la nivel informativ între Serviciul Secret de Informații și Abwehr. „Problema petrolului”, devenită de interes strategic pentru ambele tabere beligerante după septembrie 1939, a reprezentat, totodată, și momentul abandonării politicii naționale de securitate racordată, tradițional, la cea a Franței și Marii Britanii¹⁰.

Pe linia acestei reorientări a politicii de securitate, în scopul prezervării intereselor naționale vitale (ființa statală și integritatea teritorială), se înscriseră și *Pactul petrolului* (cunoscut și sub numele de *Pactul armament-petrol*), semnat de Victor Slăvescu și Neubacher la 27 mai 1940.

Primul articol al documentului prevedea: „Ținând seama de importanța deosebită ce prezintă pentru ambele țări furniturile reciproce de armament și produse petroliere, plata acestor produse se va face conform normelor prevăzute prin Acordul pentru reglementarea plăților între Reichul german și Regatul României din 24 mai 1935 și convențiile adiționale la acel acord, însă prin compensare reciprocă directă, prin conturi speciale, conform dispozițiilor prezentului acord”. România livra Reichului cantitățile de

petrol ce-i reveneau ca redevențe de stat, iar Reichul vindea în schimb arme. Pentru comerțul realizat, părțile nu efectuau plăți în numerar, deși s-au stabilit prețurile în baza cărora se făceau tranzacțiile¹¹.

Reorientarea externă pe palierul politicii de securitate pentru următorii ani era clarificată la 1 iulie 1940, când guvernul anunța faptul că România renunța la garanțiile anglo-franceze din 13 aprilie 1939. Această schimbare era întărită de cuvintele premierului Ion Gigurtu, care declara (la 8 iulie 1940): „*Orientarea politicii externe a României, în cadrul celor două mari națiuni ale Axei, este un fapt împlinit. Această orientare nu este o întâmplare sau o acțiune de moment, ci reintrăm prin ea în vechi tradiții ale statului nostru, tradiții care au fost rupte pentru considerațiuni ce nu mai sunt actuale și care erau depășite de evenimente încă cu mult înaintea actualului conflict*”¹².

Începând cu vara anului 1940, odată cu înfrângerea Franței și izolarea Marii Britanii, România va trece, oficial, în tabăra puterilor Axei prin semnarea, la 23 noiembrie 1940, a Pactului Tripartit, urmărind, prin ralierea la noul pol de putere dominant în Europa, conservarea statu-quo-ului la granițele sale. Se încheia, astfel, un capitol de istorie politică care a marcat evoluția României ca stat și societate într-o perioadă deosebit de complexă și de transformări structurale ale lumii, așa cum a fost perioada interbelică.

BIBLIOGRAFIE

1. *** Arhivele Naționale ale României, Fond PCM – SSI, Dosar nr. 75/1939.
2. CAMPUS Eliza, *Din politica externă a României 1913 – 1947*, Editura Politică, București, 1980.
3. CAROL al II-lea, Regele României, *Însemnări zilnice*, vol. II, Ediție îngrijită de Viorica Moisuc și Nicolae Rauș, București, 1997.
4. HILLGRUBER Andreas, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, Editura Humanitas, 1994.
5. LUCINESCU Ioan Codruț, „România și Marea Britanie în perioada interbelică prin prisma interesului național. De la aliați de jure la adversari de facto”, în *Infosfera*, nr. 4/2018.
6. SCURTU Ioan, Stănescu-Stanciu Theodora, Georgiana Margareta Scurtu, *Istoria românilor între anii 1918–1940. Documente și materiale*, Universitatea București, 2001.
7. *** Consiliul Securității Statului, Direcția Învățământ, *Din memoriile lui Eugen Cristescu*, 1968.

¹ Arhivele Naționale ale României (ANR), Fond PCM-SSI, Dosar nr. 75/1939, fila 38.

² Consiliul Securității Statului, Direcția Învățământ, Din memoriile lui Eugen Cristescu, 1968, pp. 16-17.

³ A se vedea, pe larg, Ioan Codruț Lucinescu, „Early warning în primăvara anului 1940. Serviciul Secret al Armatei Române avertizează despre pericolul imperialismului sovietic”, în *Infosfera*, nr. 4/2024.

⁴ ANR, Fond PCM – SSI, Dosar nr. 75/1939, file 8-9.

⁵ *Ibidem*, fila 12.

⁶ *Ibidem*, file 39-40.

⁷ *Ibidem*, fila 41.

⁸ *Ibidem*, file 44-45.

⁹ <https://rarehistoricalphotos.com/german-occupation-czechoslovakia-photographs/>

¹⁰ A se vedea, pe larg, Ioan Codruț Lucinescu, „România și Marea Britanie în perioada interbelică prin prisma interesului național. De la aliați de jure la adversari de facto”, în *Infosfera*, nr. 4/2018.

¹¹ Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, Editura Humanitas, 1994, p. 120.

¹² Declarațiile primului-ministru Ion Gigurtu în ziarul „Universul”, 8 iulie 1940, în Ioan Scurtu, Theodora Stănescu-Stanciu, Georgiana Margareta Scurtu, *Istoria românilor între anii 1918–1940. Documente și materiale*, Universitatea București, 2001.